

ПРЕЗИДЕНТ ИСЛОМ КАРИМОВНИНГ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МУСТАҚИЛЛИГИНИНГ 19 ЙИЛЛИГИГА БАҒИШЛАНГАН ТАНТАНАЛИ МАРОСИМДАГИ ТАБРИК СЎЗИ

Ассалому алайкум, қадрли ватандошлар!

Ҳурматли меҳмонлар!

Бугун гўзал ва бетакрор юртимизда буюк айём, катта тантана. Халқимиз асрлар давомида орзиқиб кутган ўз миллий мустақиллигининг ўн тўққиз йиллик байрамини баланд руҳ ва хурсандчилик билан кутиб олмоқда.

Ҳақиқатан ҳам барчамиз учун энг улуғ, энг азиз бўлган ана шу байрам билан сиз азизларни, сизнинг тимсолингизда бутун халқимизни чин қалбимдан табриклаш мен учун катта бахтдир.

Азиз дўстлар!

Бугун, шу қутлуғ айём арафасида Ватанамиз озодлигига эришиш, ҳеч кимга тобе ва қарам бўлмасдан, ўз тақдиримизни ўз қўлимизга олиб, юртимиз бойликларига, унинг табиий, иқтисодий ва интеллектуал салоҳиятига эга бўлиш, бир сўз билан айтганда, ҳам сиёсий, ҳам иқтисодий мустақилликни мустаҳкамлаш йўлида халқимиз қандай оғир ва машаққатли йўлни босиб ўтгани беихтиёр кўз ўнгимиздан ўтади.

Биз бу йўлда ҳар қандай мураккаб ва таҳликали синовлар, тўсиқ ва ғовлардан ўтиб, ёвуз ва зўравон ҳаракатлар олдида бош эгмасдан, қанчалик қийин бўлмасин, ўз танлаган йўлимиздан қайтмадик, эзгу мақсадларимизга етиш учун қатъият ва матонат билан қадам қўйдик.

Бугун мустақил тараққиёт йилларида босиб ўтган, осон кечмаган йўлимизни, амалга оширган ишларимизни, эришган ютуқ ва марраларимизни сарҳисоб қилар эканмиз, ҳеч шубҳасиз, ҳолисона бир хулосага келишимиз табиийдир.

Яъни, бундан ўн тўққиз йил олдин юртимизда эркин ва мустақил демократик давлат ва очиқ фуқаролик жамияти қуриш, иқтисодиётимизни кескин ва чуқур ислоҳ этиш, аҳолимиз манфаатларини ҳимоя қилишга қаратилган кучли ижтимоий сиёсатни амалга ошириш бўйича қабул қилган азму қароримиз яккаю ягона тўғри эканини бугун ҳаётнинг ўзи тасдиқлаб бермоқда.

Бунинг исботини аввало шу юртда яшаётган ҳар қайси инсон ўзи ва оиласи, яқинлари мисолида, шаҳар ва қишлоқларимиз, бутун мамлакатимизнинг ҳар томонлама ривожланиб, обод бўлиб бораётгани мисолида яққол кўриши мумкин.

Бунинг тасдиғи сифатида ҳали-бери давом этаётган жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозининг салбий таъсирига қарамасдан, Ўзбекистон дунёдаги санокли давлатлар қаторида иқтисодий ва ижтимоий ўсишнинг юқори ва барқарор суръатларини намоён этмоқда.

Охирги икки йил давомида мамлакатимиз иқтисодиётининг ўсиш даражаси мос равишда 9 ва 8,1 фоизни ташкил этгани, бу йил эса 8,5 фоизни ташкил этиши кутилаётганининг ўзи кўпчиликнинг ҳайрат ва ҳавасини уйғотмоқда.

Мустақиллик йилларида мамлакатимиз эришган марраларни ўзимизга тасаввур қилиш учун қуйидаги рақамларни келтириш ўринли деб биламан.

1990 йилга нисбатан ялпи ички маҳсулотимизнинг ўсиши тахминан 3,5 карра, аҳоли жон бошига ҳисоблаганда, 2,5 баробар ошган, ўртача ойлик иш ҳақи эса шу йилнинг охиригача қарийб 500 АҚШ долларини ташкил қилиб, тахминан 14 каррага кўпаяди.

Яна бир рақам — Ватанамиз тараққиёти, халқимиз фаровонлиги ва юртимизда инсон саломатлигини асраш, унга муносиб шароит яратиш ва гамхўрлик кўрсатиш узлуксиз ўсиб бораётганининг тасдиғи сифатида аҳолимизнинг ўртача умр кўриш даражаси сўнгги йигирма йил давомида 67 ёшдан 73 ёшга етганининг ўзи кўп нарсадан далолат беради.

Ҳаммамиз яхши тушунамиз: бундай натижаларга албатта бир-икки йил мобайнида эришиб бўлмайди.

Бу марраларни биз мустақиллик йиллари давомида халқимизнинг кундалик машаққатли ва ўта оғир меҳнати эвазига қўлга киритганмиз.

Шунинг учун бу мўътабар заминда истиқомат қилаётган ҳар бир юртдошимиз бу ютуқлардан гурурланиб-фахрланиб яшашга тўла ҳақлидир.

Қадрли юртдошларим!

Бизнинг энг эзгу мақсад-муддаомиз — дунёдаги тараққий топган демократик давлатлар қаторига киришдан иборатдир. Бунинг учун ўз моҳияти ва аҳамиятига кўра бир-бирига тенг, бир-бирини тўлдирадиган икки ҳал қилувчи вазифани амалга ошириш бизнинг доимий эътибор марказимизда туриши зарур.

Биринчидан, иқтисодиётимизда таркибий ўзгаришларни ва олиб борилаётган ислохотларни янада чуқурлаштириш, иқтисодий-ижтимоий ўсишимиз ва технологик ривожланишимиз суръатларини юксалтириш ҳисобидан Ватанимиз тараққиёти ва аҳолимиз фаровонлигини муносиб даражага кўтаришдир.

Иккинчидан, мамлакатимизни модернизация қилиш ва эркинлаштиришни, сиёсий-ҳуқуқий ва иқтисодий тизимни демократик янгилашни, юртимизда фуқаролик жамиятини шакллантиришни давом эттиришдир.

Биз бугун мана шундай буюк мақсадларни олдимизга кўяр эканмиз, чуқур англаб олишимиз зарурки, бундай орзу-интилиш мустақилликнинг биринчи кунларидан бошлаб олиб бораётган сиёсатимизнинг мантқиқий ва қонуний давоми бўлиб, бугун халқимиздан тинимсиз меҳнат ва куч-гайратни сафарбар этишни талаб қилади.

Шу билан бирга, бу вазифа замон ўзгариши билан ҳар биримиздан дунёқарашимиз, онгу тафаккуримизни, сиёсий ва ҳуқуқий савиямизни юксалтириш, ён-атрофимизда бўлаётган воқеаларга дахлдорлик туйғусини янада кучайтиришни, содда қилиб айтганда, бу гўзал ва бетакрор юрт — мен учун ягона Ватан, унинг бошидан кечираётган қувонч ва ташвишлари — менинг қувонч ва ташвишларим, деб, шундай ҳиссиёт билан яшашни талаб қилади.

Шу борада менинг энг катта умидим ва ишончим — мана шу муҳташам майдонга чирой бериб ўтирган сиз азиз фарзандларимда, сизнинг тимсолингизда бугун қувватга тўлиб, ҳеч кимдан кам бўлмайман, деб, замонавий билим ва тажрибаларни эгаллашга бел боғлаган, тобора ҳал қилувчи куч бўлиб ҳаётга кириб келаётган ёш авлодда, десам, ҳеч қандай хато бўлмайди. Бундай авлодни ҳеч қачон енгиб бўлмайди.

Мамлакатимизда 2010 йилга «Баркамол авлод йили» деб ном берганимизнинг ўзи айнан шундай эзгу орзу-ниятларимизни амалга ошириш йўлида, ҳеч шубҳасиз, яна бир қатъий қадам бўлиб қолажак.

Ишончим комил, кўпни кўрган, бошидан кўп синовларни ўтказган халқимиз чуқур англайдики, бундай юксак вазифалар ва олижаноб орзу-ниятларимизни амалга ошириш учун юртимизда ҳукм сураётган тинчлик ва осойишталикни, осуда ҳаётимизни кўз қорачигидек асраш, жамиятимиздаги миллатлар ва динлараро тотувлик ва бағрикенгликни янада мустақамлашимиз даркор.

Энг муҳими, минтақамизда, яқин ён-атрофимизда янги қарама-қаршилик ва тажовуз ўчоқларини аланга олдиришга ҳаракат қиладиган ҳар қандай кучлардан доимо сезгир, огоҳ ва ҳушёр бўлиб, бундай уринишларнинг олдини олиш ва бартараф этишга тайёр туришни бугунги нотинч ва таҳликали замоннинг ўзи тақозо этмоқда.

Шу нуқтаи назардан қараганда, жаҳон ҳамжамияти билан ҳамкор бўлиб яшашни, барча узоқ ва яқин қўшниларимиз билан дўстлик ва ўзаро манфаатли алоқаларни янада мустақамлашни биз ҳаммиз энг долзарб вазифа деб билганмиз ва бундай сиёсатни албатта изчил давом эттирамиз.

Фурсатдан фойдаланиб, бугунги тантанамизда байрам қувончини биз билан баҳам кўраётган хорижий давлатларнинг элчилари, халқаро ташкилотларнинг вакиллари, муҳтарам меҳмонларимизга халқимиз номидан ҳурмат-эҳтиром билдириб, дунёдаги барча дўсту ҳамкорларимизга самимий салом ва тилакларимизни йўллашга рухсат бергайсиз.

Азиз ва қадрли ватандошларим!

Шу мунаввар оқшомда ҳаммангизни Мустақиллик байрами билан яна бир бор қўллар эканман, авваламбор, юртимизни тинч-омон сақлаб, асраб келаётган, эзгу ишларимизга ўзи мададкор бўлган Яратганимизга шукроналар айтиб, эришган барча ютуқ ва марраларимизнинг ижодкори ва бунёдкори бўлмиш халқимизга бош эгиб таъзим қиламан.

Барчангизга сиҳат-саломатлик, бахту саодат, хонадонларингизга файзу барака тилайман.

Юртимиз тинч, осмонимиз мусаффо, мустақиллигимиз абадий бўлсин!

Журнал 1925 йилдан чиқа бошлаган

**Ўзбекистон Республикаси
Маданият ва спорт
ишлари вазирлиги**

Таҳририят:

бош муҳаррир

Азим СУЙОН

бош муҳаррир ўринбосари

Жалолбек ЙЎЛДОШБЕКОВ

масъул котиб

Комил ЖОНТОЕВ

фотомуҳбир

Машраб НУРИНБОЕВ

сахифалаш ва dizayn

Нигина ҚОДИРОВА

Баҳром БОБОЖОНОВ

назбатчи муҳаррир

Манзура ШАМС

Матбуатчилик

кенгаши:

Ўткир ЖЎРАЕВ

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси
хузуридаги «Ижод» фонди директори

Сувон НАЖБИДИНОВ

«Матбуот тарқатувчи» АЖ
бош директори

Абдуваҳоб НУРМАТОВ

Андижон вилояти ҳокимлиги
масъул ходими

Бахтиёр САЙФУЛЛАЕВ

Ўзбекистон Маданият ва спорт
ишлари вазирлигининг биринчи ўринбосари

Азиз ТЎРАЕВ

Тошкент Давлат Маданият
институтининг ректори

Абдусалом УМАРОВ

Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон
миллий кутубхонаси директори

Азамат ҲАЙДАРОВ

«Ўзбекнаво» эстрада
бирлашмаси бош директори

Ушбу сонда:

Башорат ОТАЖОНОВА

*Далаларга
боғланган умр*

Манзура ШАМС

Юлдузли кўзлар

Неъмат Ҳаким Нурий

Ботирлари бор эл

Бинафша НОДИР

Сурхон дўппилари

Зилола СУЛАЙМОНОВА

*Марқона
таъбириий санъат
сўлтони*

Темурбек МАНСУРОВ

*Муҳаббат
сирлари ва
натонатли
наҳбубалар*

Комил ЖОНТОЕВ

*Боқий ҳаёт
сирлари*

Муқоваларимизда:

2-бет: «Соғлом авлод» ордени нишондори, тажрибали педагог Ойсара Азизова.

4-бет: Рассом Темур Саъдуллаев. «Шоира» портрети.

Бичими 60x84_{1/8}, Буяртма № 98. Адади: 4357 нусха. Ҳажми 6 б.т.

Босмахонага 21.10.2010 йилда топширилди. Босишга 21.10.2010 йилда рухсат этилди.

Таҳририят манзили: Тошкент — 100000, Буяк Турон кўчаси, 41-уй. Тел: 233-25-66

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 0517 — рақамли гувоҳнома билан рўйхатга олинган.

Журнал «HILOL MEDIA» масъулияти чекланган жамияти матбаа бўлимида офсет усулида
офсет қоғозига босилди. Бўлим манзили: Тошкент шаҳри, 21-мавзе, Фарҳод кўчаси, 1 «А»-уй.

e-mail: AzimSUYUNNUR@mail.ru

ДАЛАЛАЛАРГА БОҒЛАНГАН УМР

Газетанинг биринчи саҳифасида эълон қилинган рўйхатда Патилахон Эргашева номини ўқидим-у, қувонганимча қишлоққа — уйга телефон қилдим. Гўшакни кўтарган дадамга янгиликни суюнчиладим: Патила холам Ўзбекистон Қаҳрамони бўлибди!

Болалигимнинг “бригадир хола”си

... Кеч куз. Қуёшнинг жонсиз нурлари Қўқон шамолини кесишга уринади. Эшик зарб билан очилиб, қаршимда басавлат аёл пайдо бўлди. Эгнига гулдор кўйлак ва костюм кийган, оёғидаги этик ҳам кўйлагига муносиб, ўзига ярашган. Ҳозиргина қайсидир Мексика сериалини томоша қилиб ўтирган бир уй хотин-халаж дуч келган эшикка ўзини урди: кимдир шкафга бекинди, кимдир парданинг ортига ўтди.

— Ўзларинг билан оёқ кийимларингни ҳам яширсаларинг бўлмайдами?! Ҳаммаларингнинг оёқ кийимларингни танийман, — деди-да, бояги аёл бекинганларни бирма-бир чақира бошлади: — Инобатой, Ўғилой, Нуруниса, Матлуба, Мўғтабар, Гулсиной...

Яширинганлар “рўйхат” бўйича чиқиб келаверишди.

— Одамнинг ишида мантиқ бўлиши керак, — деб ортига ўгирилиб чиқиб кетди. Этак-туғунини кўтариб, онам ва дугоналари унинг ортидан эргашди. Мен эса — 6 ёшли қизалоқ бу ҳолатдан таъсирланиб ўтирдим. Бироз аввал бригадир холадан кўрққан бўлсам, энди унга ҳавасим келиб кетди. У, онамнинг ҳикоя қилишича, қишлоқдаги ҳар бир болага меҳр берган, аёллар пахтазорда эканлигида болаларнинг беланчагини тебратишга ҳам вақт топган...

Бригадир хола пахтадан сериал кўришга қочиб келган аёлларни излаб келган — Патила опа эди.

Сут билан кирган меҳр

Деҳқон борки, баҳорда умид билан чигит қадай-

ди. Униб чиқиши бир қувонч бўлса, уни баҳорнинг инжиқ табиатидан асраш минг ташвиш... Патилахон опанинг ҳар баҳори шундай бошланади. Кейин ёзнинг таниш юмушлари. Ҳақиқий деҳқон учун куз энг яхши фасл. Ахир, бу фаслда йил бўйи қилган меҳнатнинг самараси бўй кўрсатади.

Бирин-кетин оппоқ бўлиб очилаётган пахтазорига қараб, Патилахон опанинг кўнгли ёришиб кетади. Бироқ қувонишга ҳали эрта. Бу ҳосилни йиғиб-териб, топшириб, кейин оёқни узатишиб... Йўқ, олдинда яна кузги ғаллани экиш ишлари... Тирикчиликнинг ташвишлари ҳам бор бўлсин. Агар болалигидан далага боғланиб қолмаганида шундай сермазмун умр йўли қаёқда эди! Ҳа, Патила опа ўз умр йўлини яхши кўради. Афсусланмайди далаларига меҳр кўйганидан. Балки бу меҳр болалиқдан ҳам олдин бошлангандир. Опанинг айтишларича, оналари 200 кило пахта териб келиб, туққан эканлар. Серғайрат, қорамағиз, сочлари патила қизалоғини Патилахон деб атаб, чилласи чиқмасдан далага чиқиб кетган эканлар. Жажжи гўдакнинг қалбида дала бошидаги тут соясидаги беланчақдан чексиз далаларга боқиб, уларга меҳр уйғонган бўлса ажаб эмас. Ахир атак-чечак қадамни ҳам шу далаларга кўйган, тили ҳам шу далаларда чиққан. Кейин умр ҳам шу далаларга боғланиб кетган...

Чақимчимас, фидойи

Ҳар бир ишда устоз керак. Опа ўспиринлик йилларида мактабга, ўқишга унча меҳр кўймади. Ўқишдан чиқиб далага шошилар, бригадир Абдурахмон бува Бадалбоевдан пахтанинг нави, қачон суғориш керак, қанча ўғит бериш керак, сўрай-верарди. Бадалбоев оғир, вазмин киши бўлса ҳам саволлари кўп бу қизнинг ҳамма гапини эътибор билан тинглар, ўрни билан жавоб қайтарар эди.

Чопиқ пайтлари қизлар ёмон чопиқ қилишса, бригадир бувага айтиб бериб, талашиб-тортишиб қолишарди. Қизлар унга зимдан хўмрайишиб, “Чақимчи”, дейишса, Бадалбоев “Патилахон чақимчима, фидойи. Ахир, меҳр билан қилинмаган иш эртага ўзимизга ташвиш бўлади-да”, деб уқтирар, қизлар қайта чопиққа тушиб кетишарди. Бригадир бува жуда кўп ўргатарди. Опа буванинг “Пахтакор бўламан десанг, даладан келма. Пахта тувакдаги гулдан ҳам нозик. Унга қанча эътиборли бўлсанг, шунча кўп ҳосил тўкади” деган гапларига доим амал қилади.

Дала бошидаги тандир

Патила холамини излаб уйларига бораман, деса онам қўймадилар. “Холаңг соат бешда дала айланиб кетган. Қайси пайкалдан қидирасан. Яхшиси, кечқурун борамиз”. Мана, ўша дала бошидаги чайла. Тандирнинг тафти эътиборимни тортиди. Демак, иссиқ нон ёпилган. Қизик, асл пахтакорнинг тандир-ўчоғи ҳам дала бошида бўлади-я! Опанинг тикиш қилиб ўтирганини кўриб, игнасанчими, рўзғори ҳам далаларга туташ бўларканда, деб ўйладим. Патила холамини “қаттиққўл бригадир хола” деб ўрганганим боис, ҳозирги ҳолатлар ғалати кўринар, аввалгидай пахтани эшлаб те-

ролмайд юрган қиз эмас, мухбир бўлиб келганим қадамимни секинлатарди.

Ҳали ишлар кўп

Патила опа 1995 йилда “Ўзбекистонда хизмат кўрсатган қишлоқ хўжалиги ходими”, 2002 йилда “Меҳнат шўҳрати” ордени соҳиби бўлдилар. 2005 йилдан фермер хўжалиги ташкил қилиб, 64 гектар ерда ғалла, пахта ва бошқа қишлоқ хўжалиги экинлари экиб, деҳқончилик қилмоқда. Бу йил ғалладан гектарига 60 центнердан ҳосил олиб, 40 тонна бугдойни хўжалик аъзоларига тарқатдилар. Ярим тунгача давом этган суҳбатимиз тугай демасди. Сергайрат холани уйку элитмас, мен эса жон қулогим билан “Наманган-777”, “Андижон”, “Чиллаки” каби пахта, бугдойнинг иқлимимизга мос навлари ҳақидаги суҳбатни тинглардим. Ниҳоят, далада ҳали ишлар кўплиги, айтиб беришни сувдан кўтарадиган пайт экани ёдимга тушиб, улар билан хайрлашдим.

Тонгда пойтахтга қайтарканман, ҳақиқий ер эгаларининг қуёш чиқмасидан дала кезиб юрганини кўриб, хаёлимга бугунги кунда Ўзбекистон Қаҳрамони Патилахон Эргашева ҳам аллақачон далалари билан тиллашиб юргандир, деган ўй келди.

Ҳосилингиз баракали бўлсин, Қаҳрамон хола!

Башорат ОТАЖОНОВА

Суратларни Шамсиддин ҚОРАБОЕВ олган.

Сенингдирман, Ватан

*Ватан, то танда жоним бор,
Сенингдирман, сенингдирман,
Таним хок ўлса ҳам сен ёр,
Сенингдирман, сенингдирман.*

*Жаҳон кенгдир, фалак кенгдир,
Юрак кенгдир, чу сен борсан,
Сенингсиз икки дунё тор,
Сенингдирман, сенингдирман.*

*Менга бегона элларда
Насиб гар ўлса юз роҳат,
Чекай бағрингда минг озор,
Сенингдирман, сенингдирман.*

*Агар шодликларинг оздир,
Менингдирсан, менингдирсан,
Магарким ғамларим бисёр,
Сенингдирман, сенингдирман.*

*Бугун бор, эрта йўқ жисмим,
Ва лек руҳим учун мангу
Сенинг мангулигинг даркор,
Сенингдирман, сенингдирман.*

*Сенинг ишқинг билан ёндим,
Кетар жонимда бу оташ,
Сенингдирман, яна такрор
Сенингдирман, сенингдирман.*

ХУРРИЯТ

*Хуррият — номус-ор, нафсониятдир,
Қадрин билган элга мангу ниятдир.
Хурриятнинг ўзи тайёр бахт эмас,
Бахт учун энг буюк имкониятдир.*

*Хурриятга ишонч, саботинг керак,
Журъатинг, парвозинг, қанотинг керак.
Ватан хуррияти учун ҳамиша
Фидоликка тайёр ҳаётинг керак.*

БИР НИҲОЛ

*Ватандош, боғинга бир ниҳол қада,
Бу ниҳол номини Яхшилик ата.*

*Ниҳолинг ёнига бир гул экиб қўй,
У гулнинг исмини Гўзаллик деб қўй.*

*Гулу ниҳолинга бахш этиб ҳаёт,
Сув бер ва бу сувга Меҳр деб қўй от.*

*Сендан фарзандинга боғ қолсин, эй дўст,
Боғинг Ватан деган ном олсин, эй дўст.*

Эл гуссасини сингурмагинг мақсуд эт,
Бу шева билан оқибатинг маҳмуд эт.

Алишер НАВОИЙ

Барча камчиликларидан қатъи назар, одамлар
ҳар нарсадан ҳам кўра кўпроқ меҳрга лойиқ.

ГЁТЕ

Одамнинг ҳаёти унинг саховати билан тепша-
тенг.

ЭМЕРСОН

Йўқлик қаърига кетган халқлар ва тараққиётдан
қолган ягона мерос — эҳтимол инсонпарварлик-

дир, бу демак — китоблар, халқ нақълари, мар-
мар обидалар ва меъморчилик ёдгорликларидир.

Лев ТОЛСТОЙ

Инсон қанчалик доно ва саховатли бўлса, у
кишилардаги яхшиликларни шунчалик кўпроқ
пайқайди.

ПАСКАЛ

Бахтли онларимизда биз ҳамиша саховатлимиз,
лекин яхшилик қилганимизда ҳамиша ҳам бахти-
ёр бўлавермаймиз.

УАЙЛД

СЕН УЧУН

Мен ҳаётда бор эканман,
 Ҳйласам, сен бор учун,
 Кўксим ичра қалб урар
 Тун-кун ўзингга зор учун.
 Жонга чун сенсан тириклик,
 Жон фидо бўлсин сенга,
 То жаҳонда бор эканман,
 Борлигим сен ёр учун.

Эркин ВОҲИДОВ,
 Ўзбекистон Қаҳрамони,
 Халқ шоири

ЗАМОН ЖОНОНИ

Десам, мен сенга парвона,
 У бепарвода парво на?

Замон жонони фарқ этмас
 На жон, жонон на, жоно на.

Ғазал ҳам бир, ғизол ҳам бир,
 Не фарқ девону девона?

Писанд этмас сўзим дурин,
 Ўзим дур, дейди Дурдона.

Дил англар дил тополмасман,
 Бу савдо на, бу савдо на?

Қочиб парвоси йўқлардан,
 Кетарман, қайда Фарғона?

ДЎСТЛАРИНГ БЎЛСИН

Бир кам дунё.
 Сен ҳам бир банда.
 Майли, каму кўстларинг бўлсин.
 Лек кўрганда шод, кўрмаганда
 Соғингувчи дўстларинг бўлсин.

Уларга дил тўла ҳимматинг,
 Меҳр тўла кўзларинг бўлсин.
 Қайдасан, деб, бузиб хилватинг,
 Босиб келар дўстларинг бўлсин.

Севин, улар тегса жонингга,
 Ишдан қўйса кул, яйра, кулдир.
 Келмай қўйса биров ёнингга
 Дунё охир бўлгани шулдир.

Ким чинакам қалб эгаси бўлмаса, у эзгулик қилишга қодир эмас: фақат хушфеъл бўла олиши мумкин.

ШАМФОР

Бошига кулфат тушган одамга яхши сўз билан тасалли бериш — кўпинча темир йўлдаги кўрсаткични вақтида тўғрилаб қўйишдек муҳимдир: равон ва хавфсиз ҳаёт йўлини атиги бир қаричгина масофа ажратиб туради.

БИЧЕР

Бошқаларни деб жон куйдириб юрган киши ўзининг адолат учун курашаётганига қатъиян иш-

нади; ўзи учун ниманидир тилаган одам эса худди гадойдек орланиб, уятга қолади.

ЛАБРУЙЕР

Яхшилик қилиш ҳар қандай юксаклик сари ташланган қадамдир; эзгулик қилмасанг, бир кунмас-бир кун тубанлик сени ўз қаърига тортади, яхшилик ўрнига ёмонлик қиласан.

РЕСКИН

Яхшилик — кўп бўлса ҳам зарар келтирмайдиган фазилатдир.

ГОЛСУОРСИ

Раззоқ Ҳамроев артист эди. У ижод қилмади, роллар яратмади, шунчаки, образларда яшаб ўтди. Ва бу умр уни юксакка олиб чиқди. Кинодаги, телевидениедаги, сахнадаги катта-кичик образлар унинг ўзига ҳайкал қўйди.

ЗОЛДУЗЛИ КЎЗЛАР

Шу туфайли бу ном санъат муҳибларига гоҳ қув ота сиймосида, гоҳ содда тоға сиймосида, гоҳ Хўжа Насриддин, гоҳ буюк Навоий сиймосида ёд бўлиб кетган. Унинг образлари доим ёруғ бир истара билан намён бўлса-да, барчасида юксак маҳорат, алоҳида ўзигагина хос бўлган истеъдод ва инсон қиёфаси мавжуд.

«Маҳаллада дув-дув гап»даги Сайёранинг отасини олайлик. Бу рол арзимас эпизоддек туюлса-да, аслида асарнинг калити ҳам шу одам. Ўз истак-ҳаваслари йўлида қизининг келажак гини ҳал қилмоқчи бўлган хотини Ҳалима бир тараф, қизининг муҳаббати, орзулари бир тараф. Ҳамма муаммони ёшлар билан баргараф қилиб, Умаржонга кўз қисиб қўйгандаги Ҳамроевнинг образи кинони жуда чиройли очиб берган.

Менга, айниқса, «Ўтган кунлар»даги Мирзакарим Қутидор образи жуда ёқади. «Энди бу гапларни сўрашдан не маъни?» дейди занжирбанд ота куёвнинг сўровига. Бу қисқа, ўз ўрнида энг оғир жавобни бераётган ота-

нинг ҳолатини Раззоқ Ҳамроев жуда гўзал тарзда очиб берган. Шунда бу кино ёки асар эканини унутаман. Экрандаги артист ёки Раззоқ Ҳамроев эканини унутаман. Олисдан, мозийдан Мирзакарим Қутидор билан Отабек аравада чайқалиб, ўтиб кетаётгандек бўлади.

«Ёр-ёр»даги тоға образи ҳам ўзига хос. Ўз даврининг зиёлиси қиёфасида кийинган бўлса-да, соддагина, бироз анқов одамни кўриб, ҳаётда бошқача одамлигига ишонмайсиз.

Раззоқ Ҳамроев фаолияти асосан Муқимий театри билан боғлиқ. Бу театрдаги ўйнаган ролларини, режиссёрлик ишларини ҳамкасблари, шоғирдлари ҳамон ўзгача меҳр билан эслашади.

«Навоий Астрабодда» спектаклида буюк шоир сиймоси, «Мавлоно Муқимий»да Муқимий, «Тошболта ошиқ»да мулла Меливой сингари образлари ўз даврида энг машҳур роллар эди. Бу спектаклларнинг томошабинлари ҳам юксак савияли кишилар бўлиб, актёрни гуллар, олқишлар, хатларга қўмиб ташлашарди.

Устоз жуда камсуқум одам эдилар. Ёшларга эътиборли, шоғирдларига меҳрибон эдилар. Талабалигимда бир кунни овқатланишга чиқдик. Ошхонада устозни кўриб, дўстларимга «Устоз билан сўзлаша оламан», деб гаровлашиб, секин олдиларига бордим. Ўзимни таништириб, театр институтини талабаси эканимни, театрда ишга кирмоқчилигимни айтдим. Кимнинг грופןасида ўқишимни сўрадилар. Михаил Фаттоҳовнинг талабаси эканимни айтдим. «Эртага соат 10 да театрда келинлар», дедилар. Эртаси кунни беш ўртқ кириб бордик. Синаб кўриб, Толибжон Бадалов ва мени қабул қилдилар. «Жон қизлар» спектаклини устозлардан эстафета олиб, ёшлар ижросида қайта қўйдилар: муваффақиятли чиқди. Театрдан институтга, ундан дубляжга қатнардилар. Баъзан устозни олиб кетиш учун машинага чақирсак, «Йўлинг қаёққа?» деб сўрадилар. Агар йўлимиз бир бўлмаса, ҳечам машинага чиқмасдилар. Жудаям камсуқум инсон эдилар...

Тоҳиржон РАҲИМОВ,
Муқимий театри труппа бошлиғи

Ҳақиқий артист учун театр — ҳаёт майдони. Уни ҳам бир умр каби яшаб ўтиш керак. Саҳна ҳаёти бус-бутун фидоийликдан иборат. Саҳна шунчакиликни, хиёнатни кўтармайди. Раззоқ Ҳамроев касбига садоқат билан бу умр йўлини босиб ўтди. Кино, дубляж, театр, институт, оила. Буларнинг барчасидаги масъулиятни икки елкасида маҳорат билан олиб ўта билган инсон Раззоқ Ҳамроев ҳар бир ишида ўзига хос бўлди. Шу тўғрисида фарзандлари Жавлон Ҳамроев, Гули Ҳамроеваларни касбдошлари фидоий инсонлар сифатида яхши билишади. Набираси Беҳзод Ҳамроев бир неча роллари билан томошабинлар меҳрига тушди. Унда бобосидаги касбга меҳр, камсуқумлик, ҳалимлик мужассам.

Негадир одамларнинг кўзларини ўқишни яхши кўраман. Бу соҳада мутахассис бўлмасамда, маъноли кўзлар тез эсимда қолади. Беҳзоднинг чиқишларини кузатиб, ўша... «Ўтган кунлар»даги Мирзакарим Қутидор-

нинг маҳзун кўзларини топгандек бўлдим.

Раззоқ Ҳамроевнинг яна бир шогирдлари Маъруф Отажоновнинг эслашларича, яхши маънодаги лақаблари «домла» бўлган экан. Ҳар бир талабани, шогирдини, «қизжоним, болажоним» деб сизлаб гаплашар эканлар. Шунингдек, ҳеч қачон бирор талабани сўкмаган, урушмаган эканлар. Домладан ҳайиқмас, ўз яқин кишиларидек кўриб, сирлашар, домлага интилган талабалар кўп бўлган экан.

Мана, театр институти. Талабалар, домлалар, келиб-кетувчилар билан гавжум. Унинг тарихида ҳасса кўтариб, оҳиста юриб, дарсларга кирадиган бир домла бор. Бу зиналар, бу заллар, бу аудиториялар уни ҳамон соғинишар, эҳтимол. Мана не-не асарларни саҳнага олиб чиққан Муқимий театри. Унинг кулислари, саҳнаси, гримхоналари, деворлари бир одамни муштоқ кутар.

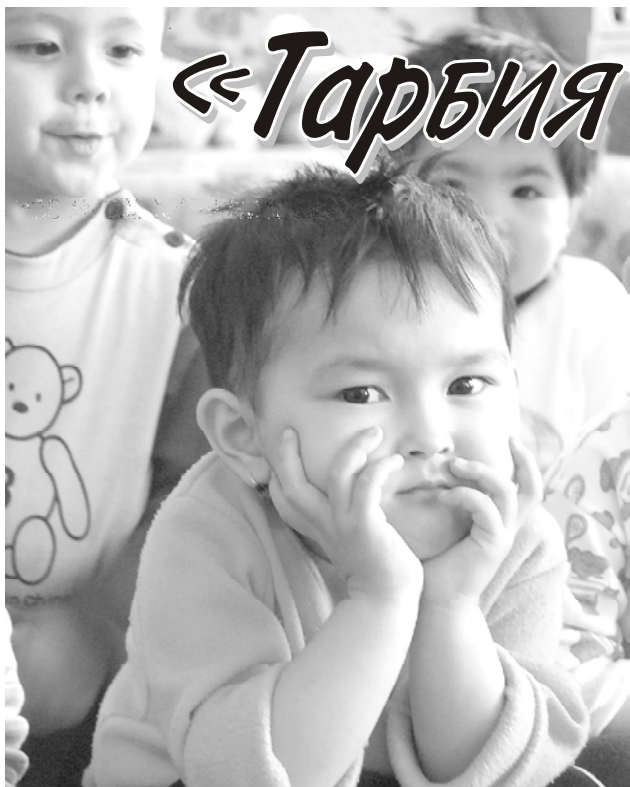

Мана, «Ўзбекфильм». Бу даргоҳ ҳам ўз фидоийлари қаторида кўзлари ўйчан бир актёрни соғинар.

Тошкентнинг оддий хонадонларидан бири. Унда Раҳбар опа яшайдилар. Унинг соғинчи, унинг изтироблари ҳаммасидан устун. Бу туйғулар фақат уларнинг ўзларига аён. Мухлислар, улар ҳам кўп. Улар учун ҳаёт давом этади. Кинолар, спектакллар, суратлардаги тарих уларга таскин.

Манзура ШАМС

«Тарбия биз учун...»

Дунё халқлари XXI асрга келиб, кўплаб ижтимоий-иқтисодий муаммоларга рўпара бўлди. Шундай муаммолар борки, ечим шу чорасизликнинг ичида бўлади. Бироқ фарзанд тарбияси ўз-ўзидан ҳал бўладиган масала эмас. Асримиз болалари бирмунча шиддаткор, фаол ва анчайин эркин. Бу жиҳатлар мукамал тарбия билан уйғунлашса, келажакда ҳар бир соҳа ўз эгасини топади. Тарбия сал сусайган ёки эътиборсиз қолдирилган бўлса, эртанги кунни тасаввур этиш... Тарбия масаласида мутафаккир Абдулла Авлоний «Тарбия биз учун ё ҳаёт, ё мамот, ё нажот, ё ҳалокат, ё саодат, ё фалокат масаласидир» деган эди. Бунда тарбиянинг ўзи эмас, тарбияга эътибор масалалари ҳам диққат марказида турибди. Шукурки, бугун фарзандларимиз биз бир пайтлар орзу ҳам қила олмаган илм масканларида, спорт саройларида, мусиқа мактабларида ўқимокда, шуғулланмоқдалар. Тарбияга

этибор ҳақида гап кетар экан, ҳукуматимизнинг болалар спортини ривожлантириш, музика мактаблари фаолиятини йўлга қўйиш борасида қилётган ишларини таъкидлаш жоиз. Ҳар бир йилни бир ном билан атар экан, Юртбошимиз шу йилда айни номдан келиб чиқадиган масалаларга алоҳида этибор қаратишни кўзда тутадилар. Жорий йилнинг «Баркамол авлод йили» деб номланиши юртимизда болаларнинг ўқиши, ижод қилиши, шуғулланишлари учун бор шароит ва имкониятларни янада ривожлантириш ташаббуси эди аслида. Бу борада эришилган самарали ишлар бугун яққол кўзга ташланиб турибди.

Таълим ва тарбия масаласи халқимизнинг асосий мақсади ва вазифасига айланди. «Ниҳол» мукофоти тақдиротини, «Баркамол авлод йили»га бағишлаб ўтказилаётган спорт мусобақаларини, республикамизнинг чекка туманларидаги ёшлар ўз галабаларини мустақиллигимизнинг 19 йиллигига бағишлаётганликларини кузатар эканман, ёшлар тарбиясидан қониқиш ҳиссини туйдим. Президентимиз Ислом Каримовнинг «Юксак маънавият — енгилмас куч» асарларини ўқиб, дилимда тарбия масалалари борасида дунёнинг ис-

талган давлати билан беллаша оламиз, деган гурур пайдо бўлди.

Бизнинг мактабларимиз ўқув дастурига «Одобнома», «Ватан туйғуси» дарслари киритилган. Бу ниҳоятда яхши илмлар эканлигини биламиз. Ахир, одоб — тарбиянинг ўзаги, теран томири. Ватан туйғуси эса ўқувчиларни шу заминга муҳаббатга ўргатувчи «Элим деб, юртим деб» куюнадиган авлодни тарбияловчи энг яхши фандир.

Биз инсон маънавий камолоти, аниқроғи, ёш авлоднинг ахлоқи, пок туйғулар билан камол топиши ҳамда ёшлар қалбида эли, юрти, ватанига чексиз садоқат, халқига муҳаббат ҳис-туйғуларини уйғотиш ҳақида фикр юритмоқдамиз. Маънавият ва маърифат, эзгулик ёш қалбларда кўз очса, ажаб эмас. Ушбу кун Ўзбекистонимизда 1500 дан зиёд коллеж ва академик лицейлар фаолият кўрсатиб турибди, улар замонавий техник жиҳозлар билан қуролланган, замон талаби асосида қурилган. Албатта, бу ижобий ишлар давлатимизнинг, Юртбошимиз ва фидоий халқимизнинг ёш авлод тарбияси учун қилган гамхўрлигидир, бу саъй-ҳаракатлар насиб этса, яқин келажакда ўз натижаларини кўрсатади, деган фикрдаман.

Эсонбек ТОШБЕКОВ

ОРАМИЗДАГИ ОДАМ

Бахрулла Лутфуллаев забардаст, истеъдодли бастакорларимиздан. Унинг ижоди, айниқса, мустақиллик йилларида гуркиради. У серқирра ижодкор, муסיқанинг барча жанрларида самарали ижод қилади. Лирик муסיқалар билан бир қаторда симфония, камер муסיқа, драматик муסיқаларни моҳирлик билан ижод қила олади. Бахрулла ўз касбига, дўстларига ҳамда оиласига жуда садоқатли. У Бастакорлар уюшмасидаги фаолияти билан бир қаторда Тошкент Давлат Санъат институтида ҳам профессор. Ўзига хос шогирдлар тайёрлаб, уларни ҳам ижоднинг сермашаққат йўллари билан таништириб, етук муסיқашунослар қаторига олиб кирмоқда. Биз, ҳамкасблар, Бахрулла Лутфуллаевнинг истеъдодини, камтарлигини, меҳнатсеварлигини жуда қадрлаймиз. Ҳақли равишда фахрланамиз ҳам.

*Рустам АБДУЛЛАЕВ,
Ўзбекистон Республикаси Бастакорлар уюшмаси раиси*

Кўчада кўзимизни яшинатган дарахтга бир дам завқ билан қараб қоламиз. Унинг тароватига маҳлиё бўламиз. Лекин кўпинча дарахт ҳақида ўйлаганда унинг илдизини эсдан чиқарамиз. Унинг яшнashi учун қайси ариқ манба бўлгани билан қизиқавермаймиз.

Кўшиқчилик санъати ҳам шундай. Тинглаётган кўшиғимиз учун унинг ижросисига офарин айтамыз. Ва бунда маълум маънода ҳақлимиз. Аммо моҳир ижрочининг самарали меҳнати замирида шоир ва бастакорларнинг ҳам салмоқли заҳмати борлигини унутмаслигимиз лозим. Республикамызда бастакорлар фаолиятига эътибор нуқтаи назаридан бир қанча кўрик-танловлар, нуфузли мусобақалар бўлиб туради.

Кейинги пайтларда “Бу кўшиққа ўзим муסיқа ёздим, сўзи ҳам ўзимники”, деб кўшиқ айтаётганлар кўп. Бу услубда ҳам бир қадар даража-ларга эришиш мумкин. Лекин ҳамма томонлама истеъдодли шахслар тарихда жуда кам. Барибир юксак савияли Муסיқа ва Сўз кўшиқ пойдевори бўлиб қолади. Шунинг учун ҳам юракларни тўқинлантирадиган кўшиқлар ҳамиша керак, ҳамиша зарур. Бу йўлда ижод қилаётган бастакорлар меҳнати ҳам эътирофга лойиқ.

Ўзбекистон Республикаси Санъат арбоби, бастакор Бахрулла Лутфуллаев ҳам “Ватан ягонадир, Ватан биттадир” сингари кўрикларда ўз бастакорлик ишлари билан қатнашиб, бир неча бор тақдирланган. Унинг муסיқалари билан айтилган кўшиқлардан ҳар куни радиодан, телевизордан, умуман, қаерда бўлмайлик, кўп баҳраманд бўламиз. Тиниб-тинчимас бастакор пойтахтимизда ўтказиладиган Мустақиллик, Наврўз байрамларида муסיқа раҳбари бўлиб, ташкилотчилар сафида доимо елиб-югуриб меҳнат қилади. У Гулзода Худойназарова, Сержан Жонаҳмедов, Наргиза Матқулова, Муҳаббат Душанова сингари хонандаларнинг кўшиқларига муסיқа ёзиш баробарида улар ижросидаги нозик жиҳатларни кашф қилди. Унинг муסיқасидаги кўшиқларни Оролмирзо Сафаров, Собиржон Мўминов, Илҳом Фармонов, Аслиддин Дўстов, Зулайҳо Бойхонова сингари эл суйган хонандалар ижросида кўп эшитганмиз. Шунингдек, театрларимизда унинг муסיқий драмаларини кўп томоша қилганмиз.

Бахрулла Лутфуллаев Жиззахнинг Нурота тоғ-

ларига туташ сўлим Гараша қишлоғида вояга етган. Бу қишлоқ ўзининг узумлари, майизлари, олмалари билан юртимизга таниш. Шунингдек, бу қишлоқ багрикенг, тоғдай тўпори, соддадил одамлари билан ҳам машҳур. Эшигидан кирган меҳмонга “кимсан” демайди, “хўш” демайди, “келинг” дейди, дастурхон ёзиб, сўрашиб, муддаога ўтаверади. Бизнинг бастакоримизнинг феълига шу хислатлар сут билан кирган.

Бобоси Лутфулло ҳофиз Фориш, Жиззах, Самарқанд атрофида машҳур бўлган. Ўша даврнинг тўй-ҳашамлари Лутфулло ҳофизсиз ўтмаган. Унинг ижросидаги “Ушшоқ”, “Сувора”, “Феруз” “Қомати” сингари кўшиқларни соғиниб эшитишган. Ҳофиз 1937 йилдаги қатагон қурбони бўлган. Ўшанда ундан уч ўғил фарзанд — Зикриллохон, Амриллохон, Эсонхонлар қолган. Энг кичиги Эсонхон олти ойлик бўлган.

Ҳаёт давом этавераркан. Эсон Лутфуллаев республикага таниқли ҳофиз бўлиб етишди. Амриллохоннинг ўғли Баҳрулла бугунги кун бастакорлари ичида ўз ўрни ва ва мавқеига эга.

Баҳрулла ака ўзининг қобилияти туфайли беш ёшда мактабга чиққан, ўн икки ёшда 8-синфни тугатиб, пойтахтга, мусиқий сабоқ олишга келади. Кейин олтин даврдан то Санъат арбоби даражасигача бўлган сермашаққат йўлни босиб ўтди. Бу йўлда у мусиқа мактабидаги устозлари Қобил Орипов, Абдусмад

Илёсов, Роза Бектошева, Мирсодиқ Умаров, консерваторияда Хубларов, Умиджонов, Мирсодиқ Тожиевлардан таҳсил олди. Бу ҳақда унинг ўзи “Устозлардан ёлчиганман. Эсон акам биринчи мусиқий устозим бўлса, кейинги барча устозларимдан нафақат мусиқий билимларни, одамийлик, меҳроқибат, садоқатни ҳам ўргандим”, дейди. Ўн олти ёшида консерваториядаги дирижёрлик курсида ўқиши билан бир қаторда Ўзбекистон телерадиокомпанияси қошидаги хор жамоасига ишга келди. Кейинчалик, 35 ёшида консерваторияга, бастакорлик бўлимига қайта ўқишга кирди. Ўқишдан, изланишдан, ўз устида ишлашдан эринмайдиган, талабчан Баҳрулла Лутфуллаев Санъат институтида

мусиқа ва кўшиқчилик кафедраси мудири, профессор.

Унинг уйи ҳам доимо келиб-кетувчилар, меҳмонлар, ёр-дўстлари билан гавжум. Устозлари, шоғирдлари, ҳамкасблари ҳақида сўрасам, тўлқинланиб сўзлаб берди. Ўзи ҳақида эса... гапиргиси келмади. Камтаринликми, камсуқумликми, “Юрибмизда, ишлаб”, деб қўя қолди. Шунда яна юқоридаги дарахт ҳақидаги фикрлар ёдимга тушди. Илдизлар дарахтларнинг ҳаёт таъминотчиси

бўлса ҳам хоксор. Бошқалар тугул ўзи ҳам кўпда бу ҳақда ўйлайвермайди.

Баҳрулла Лутфуллаев Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист бўлди, 1997 йилда «Меҳнат Шухрати» ордени олди. 2003 йилда Қорақалпоғистон Республикаси Санъат арбоби, 2008 йилда Ўзбекистон Республикаси Санъат арбоби бўлди.

Баҳрулла Лутфуллаев оилада ҳам ишидагидек масъулиятли. Унинг камтаринлиги, тиниб-тинчимаслиги, одамийлиги фарзандларига ҳам кўчган. Хайрулла — меҳмонхона ходими. Нодира — Маданият ва спорт ишлари Вазирлигида мутахассис. Улуғбек — милиция капитани. Кенжа қиз — Муборак ота изидан бориб, Ўзбекистон Давлат

Консерваториясини икки бор тугатиб, Оркестрда скрипкачи бўлиб ишламоқда. Халқимизда яхши иш қилиб, олқиш олган одамга “Отанга раҳмат!” дейишади. Бу фарзандлар неча юз минг марталаб, ота-онасига раҳмат келтирганини уларни танийдиганлар кўп айтишади. Бирин-кетин набиралар ҳам улғайиб, бу сафга қўшилмоқда.

Исьтедод — неъмат. Шу неъматни тўғри йўлга солиб, унумли фойдаланиб, эл эътиборига, таҳсинига ва Ҳукуматнинг юксак мукофотларига сазавор бўлган бастакоримизга ижодий камолот, омад ва зафарлар тилаймиз.

Манзура ШАМСИЕВА

Кейинги пайтларда инсонларнинг хотиржам яшашлари сабаби ҳақида кўп ўйлайман. Менимча, бунинг сабаби халқимизнинг “Тўри бўлсанг, бежавоғи бўласан” мақолида муҳасаммадлар. Мухтасаргина “тўри” сўзида анчайин маъно б.р. Мен шундай хотиржам одамлар тоифасига ҳамкасбим Баҳрулла Лутфуллаевни ҳам киритмоқчиман. Билсам, савоб ишини кўп қилганлар хотиржам яшаркан. Баҳрулла ака ҳам ҳали қийналган талабаларига моддий ёрдам берган, ҳали лицензия ололмайдирган истеъдодли шоғирдларига ўзи лицензия олиб берган, ҳуллас, бу ишларини биров биларди, биров билмайди. Талабаларимиз ҳам у кишини яхши кўришади. Моҳир бастакор бўлиши билан бирга мақомларини яхши ўзлаштирганлар, ширали овозлари б.р, педагог сифатида ҳам яхши мутахассис. Энг муҳими, самимий ва жонкузр инсон. Бир мисолини айтай — яқинда талабаларнинг диплом спектакли учун мусиқа ёзиб бердилар. Ҳеч қанақа тағмасиз, манфаатдорликсиз. Бунақа ишларни жуда кўп. Мен кафедрани мудирилик, ҳамкасбим Баҳрулла акага оилавий бахт, фарзандлар, неваралар камолитини тилаб, у кишига астойдил ҳавас қилишимни ҳам айтиб ўтмоқчиман.

Назрулла ҚОБИЛОВ,
Ўзбекистон Давлат Санъат
институти кафедрани мудири

ВАҚТ ЗАНЖИРИН ҲАЛҚАЛАРИ УЗИЛМАС...

Муқимий номидаги Ўзбек Давлат мусиқали драма театрида кекса авлодга мансуб санъаткорлар ва ёш ижодкорлар ўртасида давра гурунги бўлиб ўтди.

Мурод РАЖАБОВ, театр директори, Ўзбекистон халқ артисти: Ўзбек театр санъати ҳамisha халқ билан ҳамнафас бўлиб, унинг дардига қулоқ тутиб, томошабинларнинг кўнглини кўтариб, мухлислар учун ҳамisha бугдой сўзини дастурхон қилиб келганлигини биз яхши биламиз. Аброр Ҳидоят, Шукр Бурҳон, Раззоқ Ҳамроев, Лutfихоним ая, Сора Эшонтураева, Наби Раҳимов, Олим Ҳўжаев, Аббос Бакиров, Сойиб Ҳўжаев, Маҳмуджон Ғофуров... айтаверсак, бу руйхатни соатлаб давом эттириш мумкин. Бугун ҳузурингизга Ўзбекистон халқ артистлари Фароғат Раҳматова ва Яйра Абдуллаеваларни таклиф қилдик. Бундан мурод юқорида номи зикр этилган буюк санъаткорлар билан бир сахнада ҳамнафас бўлишган, бир майизни қирқ бўлиб ейишган онахонларни тингласак, шояд бизнинг кўрагимизда ҳам улуг аждодларимизга муносиб бўлиш бурчи гулласса, биз ҳам елкамиздаги миллатга хизмат қилиш жавобгарлигини ҳис қилсак... Фароғат ая, мана шу театримизнинг тамал тошларини қўйган артистлардан, десак янглишмаймиз.

Фароғат РАҲМАТОВА: Ушбу театр биноси тошини кўп актёрлар қатори бирга қўйганмиз. Те-

атр битгунча, Янгийўл шахрида спектакл кўрсатардик. Кундузлари келиб, усталарга ёрдамлашардик. Шу театр биносининг пойдеворига ўзим шиша синиқларини териб келиб ташлаганман. Чунки, сахнадаги актёрнинг овози жаранглаши учун бу нарса зарур экан.

М.РАЖАБОВ: Фароғат ая ижро этган «Тоҳир ва Зухра»даги Зухра, «Лайли ва Мажнун»даги Лайли, «Фарҳод ва Ширин»даги Ширин ва бошқа ўнлаб ролларни ҳали-ҳануз мамнуният билан эслайдиган қариялар мавжуд. Афсуски, у пайтларда телевидение имкониятлари унчалик кенг бўлмаганлиги учун спектакллар ёзиб олинмасди. Ая, неча йилдан буён бу театрда ишлайсиз?

Ф.РАҲМАТОВА: Менинг меҳнат дафтарчамда фақат битта ёзув бор. У ҳам бўлса, 70 йил аввал битилган бўлиб, Муқимий театрининг солист-вокалисти деб ёзилган. Дарахт бир жойда кўкаради, деган гапга амал қилиб, қизлигимда шу театрга келдим, куртак ёздим, бола-чақа орттирдим, дарахтга айландим. Истеъдодли ёшларни кўрсам, соямдан жой бердим.

Муқимий театрининг барча спектакларига ойлаб аввал ҳамма билетлар сотилган бўлиб, ҳукумат одамлари келиб қолишса,

қўшимча стул қўйиб бериларди. Бешёғочда иккита катта навбат бўларди. Бири нон учун навбат бўлса, иккинчиси Муқимий театрининг чиптахонаси олдида эди. Ўз кўзим билан кўрганман, баъзан театрнинг олдидаги навбат нон олишга турган одамларни кидан ортиқ эди. Бу даргоҳга чин кўнгилдан хизмат қилиш учун кириш лозим. Мана шу театрнинг дарвозалари бир неча марта бузилган. Ойлаб, йиллаб кутиб, спектаклга киролмаган мухлислар эшикларни синдиришган. Уларни мелисахонага олиб кетишмоқчи бўлса, биз артистлар йиглаб уларни қутқариб қолардик. Чунки улар санъатни чин кўнгилдан яхши кўришгани учун эшик синдиришган. Улар безори ёки бузғунчи эмас эдилар. Уруш ва урушдан кейинги йилларда биз артистлар ярим оч, ярим тўқ ҳолда рол ўйнардик. Улуғ шоир Фафур Фулом ҳар куни театримиз ёнидан буханка нон олиб ўтиб кетардилар. Нон харид қилаётганларида бир бўлак нонни алоҳида кестириб олардилар. Ўтиб кетаётиб, «Ма, Фароғат» деб менга нон бўлагини бериб, ҳолаҳвол сўрадилар.

Ўша пайтларда бизнинг театримиз ва Ҳамза театрининг ўртасида соғлом рақобат бор эди. Ўзбекистоннинг улуғ режиссёрлари Маннон Уйғур, Етим Бобожонов, Тўла Хўжаевлар ҳам бизнинг театрда келиб, спектакллар саҳналаштиришган. Биз зўр спектакллар қўйиш бўйича бел-

лашардик. Мен Мурод Ражабовнинг бошлаётган ишидан хурсандман. Ўзи ҳам катта санъаткор. Агар унинг яхши ташаббусларини қўллаб-қувватласак, муродимизга етамиз.

М.РАЖАБОВ: Яйра Абдуллаева ҳозирги Миллий театрнинг энг улкан санъаткорларидан бири сифатида саҳнада ўнлаб эсда қоладиган образлар яратган. «Ўғирланган умр» спектаклида рол ўйнаганингизда неча ёшда эдингиз, Яйра опа?

Яйра АБДУЛЛАЕВА: 35 ёшда эдим. Аввало драматик асар жуда кучли эди. Қахрамонимнинг 16 ёшлигидан бошлаб 70 га киргунича бўлган даврни ўзим ўйнаганман. Унинг севгиси, бахтли кунлари ва машъум қисмати актёр учун катта мактаб эди. Бунда устозим Тўла Хўжаев жуда катта ёрдам берганлар. Бунақа буюк режиссёрлар...

Мен бу театрда ишламаган бўлсам-да, Муқимий театрини жуда яхши кўраман. Отам Умаржон Абдуллаев 35 йил мана шу даргоҳда актёрлик қилганлар. 12 ёшлигимдан отамга эргашиб, шу театрда келардим. Ўзбекистон халқ артисти Маҳмуджон Ғофуров афсонавий актёр эдилар. «Баядера» деган спектаклда улар «О, Баядера, мен сенга бўлдим шайдо» деб куйлаганларида овознинг ширалилиги ва баландлигидан залдаги томошабинлар ўринларидан туриб, қарсак чалардилар. Мен бола пайтимда бу актёрни севиб қолгандим. Ёки Фароғат опамнинг «Ҳар ишда ма-

доримсан» деб бошланадиган қўшиқлари ҳали-ҳануз қулоғим остида жаранглайди.

Санъаткорнинг касал бўлишга ҳақи йўқ. Устозимиз, режиссёр Иосиф Радун «Менга касал актёр керак эмас» дердилар. Мен санъаткор бўлишга шу театрда аҳд қилганман. Аммо менинг овозим мусиқали эмас эди. Шунинг учун ҳам драматик театрда ишладим. Турк, япон, ҳинд ва ғарблик муаллифлар асарларида кўп роллар ўйнаганман.

Сиз театрда ишга кирдингизми, тамом энди халқ мулкисиз, овозни асрашингиз, ҳамманинг олдида ўзингизни туга билишингиз лозим. Буюк санъаткоримиз Тамарахоним Хитойга борганларида энг юқори даражада қабул қилинибдилар. Ажойиб бир қўшиқни айтиб, чарчаб, чанқаганларидан чой ичмоқчи бўлганларида раҳбарлардан бири чойни тортиб олибди: «Бир оз дам олгандан кейин ичмасангиз, ўзбек миллатига хиёнат қилган бўласиз — овозингиздан ажралишингиз мумкин» дебди. Тўла Хўжаев доим «Санъаткорда дид ва меъёр бўлиши лозим» дердилар.

Ф.РАҲМАТОВА: Мен отангизнинг партнёри эдим. Иккимиз бир неча роллар ўйнаганмиз. «Жа, гўзалсан-а, Фароғат» деб кўярдилар.

Я.АБДУЛЛАЕВА: Отам гўзалликни қадрлардилар.

Тургун БЕКНАЗАРОВ: Икковингиз ўзбек санъатида ибрат бўладиган устозсизлар. Ёшларимиз сизларнинг суҳбатингизга берилишиб, ўзлари учун катта мактабни ҳис қилиб туришибди. Айтиқса, санъаткор масъулияти ҳақидаги гапларингиз жуда маъқул бўлаяпти. Яна қандай маслаҳатларингиз бор?

Я.АБДУЛЛАЕВА: Мен санъаткорларга моддий бойлик кетидан қувиш яхши эмас демоқчиман. Онам раҳматлик касалхонадан чиқаётганларида чит кўйлакларидан бошқа ҳеч нарсалари йўқ эди. Наби Раҳимов шу куни фронтдан қайтдилар. У кишининг шинелларига онамни ўраб олиб чиққанмиз. Муҳтожлик ўтар-кетар. Демак, сабр-қаноат энг катта бойлик демоқчиман.

М.РАЖАБОВ: Мен Шекспирнинг «Ҳамлет»ини ўрисча-ўзбекча бир неча марта мутолаа қилганман. Бу менинг актёр сифатидаги армоним, ўйнолмаган ролим. Ҳамлетнинг бир монолоғида қуйидаги мисра бор: «Оборвалось связь времен». Шекспирнинг буюклигини кўринг. Демак, вақтларни боғловчи ришталарни узмаслик керак. Агар ўтган кундан сабоқ чиқармасак, ҳар кун велосипедни қайтадан ихтиро қилиш зарур бўлади. Биз кечаги кунни эслаб, бугунимизни чамалаб ва ҳатто келажакни ўйлаб иш қилишимиз керак. Юсак маҳоратли актёрларимизнинг иш услубларини ёд билишимиз лозим. Ҳали қилинадиган ишлар кўп.

Ф.РАҲМАТОВА: Театримизда 70 ёшдан ошган бўлса ҳам қайнаб ижод қилаётган Марям Ихтиёровадан кўп нарса ўрганиш керак. Марям «Ойонам — қайнонам» спектаклида шундай ажойиб рол ўйнадики, ўзим ўйнагандай хурсанд бўлиб кетдим. Театр директори ўринбосари Хайрулла Иноғомов, умридан барака топсин шу болам, бу спектаклга томошабинлар тирбанд бўлганини айтди. Бу, албатта М.Ихтиёрова, М.Бекжонова ва режиссёр Б.Назаровнинг хизмати. Демак, томошабинларга жиддий гап айтса ҳам эшитаркан, кўраркан-ку. Нега фақат энгилели комедия кўйилаверади?

Бу театрда ишлаётган Д.Сафоева, Т.Бекназаров, Т.Пиржо-

нов, Б.Холмирзаев, М.Азизов, М.Тўракул, М.Ортиқова, Д.Иброҳимова, Г.Раҳмонова, У.Юсупов каби артистлар берилган ролларни қойиллатиб ижро этишмоқда.

Д.ИБРОҲИМОВА солист-вокалист: Фароғат ая, бизни дуо қилиб тулинг, мен ҳозир сиз ижро этган ариялардан куйлаяпман.

М.ОРТИҚОВА солист-вокалист: Яйра опа, сиз 80 ёшга кирган бўлсангиз ҳам ҳали ёшларникида завқингиз бор экан. Ҳамиша омон бўлинг!

Д.САФОЕВА: Мен Фароғат аямга миннатдорчилик билдираман. У киши менинг устозим. Ҳамиша мени йўқлаб, 40 йилдан буён ўйнаган ролларим ҳақида холис фикрларини билдириб келадилар.

Ф.РАҲМАТОВА: Бу театрда кўшиқ айта оладиган, овози бор одамлар ишлаши керак. Мен токи тирик эканман, театр менинг

биринчи уйим бўлиб қолади ва унинг ривожини учун курашаман. Бу театр эксперимент қилинадиган жой эмас. Театрнинг ўз йўли, миссияси бор. Ҳамма сизга ишонч билдириб турибди, Муроджон.

М.РАЖАБОВ: Муқимий театри катта даргоҳ экан. Унинг масъулияти ҳам катта экан. Хайриятки, ҳамфикрлар топдим. Дастлаб, қўрқиб раҳбарликка рози бўлган эдим. Ишлашга рағбат, муҳими ишонч уйғонди. Энди кинодаги актёрлигимни давом эттирсам, режиссёрликка вақт топиб бўлмайди. Муқимий театри ҳақиқий маънодаги буюк санъат даргоҳига айланиши учун ҳаммамиз масъулмиз. Авлодлар алмашинуви даврида энг яхши анъаналарни асраб қолиш, етти иқлимга донғи кетган буюк санъаткорлар фидоийлигини унутмаслик, Аброр Ҳидоятлов, Шукур Бурҳон, Лутфихоним Саримсоқова, Раззоқ Ҳамроев, Наби Раҳимов, Сойиб Хўжаев, Маҳмуджон Ғофуров, Олим Хўжаев, Сора Эшонтўраева, Тамарахоним, Ҳалима Носирова, Раҳим Пирмуҳамедов, Назира Алиева, Шаҳодат Раҳимова ва номлари бирданига хаёлга келмаган яна ўнлаб улкан юлдузлар борки, улар жаҳон осмонида бўйлашган. Кеча, бугун ва эртанинг занжирдошлиги, замоналар боғлиқлиги, даврларнинг ўзаро чоғдошлигини унутмаганлар камолга етадилар...

Тўра МИРЗО ёзиб олди

МЕҲР НУРИ

Олий тоифали ўқитувчи, халқ таълими аълочиси, I даражали «Соғлом авлод» ордени нишондори, тажрибали педагог Ойсара Азизовани жиззахликлар «Минг болали онахон» деб аташади. Чунки опанинг ўқувчилари мингдан ошиқ ва улар ўз фарзандларидай ардоқли.

Сирдарё Давлат педагогика институтини имтиёзли тамомлаган Ойсара опа, мана, қирқ йилдирки, Ғаллаорол туманидаги 44-умумтаълим ўрта мактабда бошланғич синфларга дарс бериб келяпти. Янги педагогик имкониятларни амалиётга татбиқ этиб, шогирдлар етиштирди. Ўз услуби ва тажрибаси билан нафақат туманда, балки вилоятда ҳам катта ҳурмат-эътибор қозонди.

Ойсара опа ҳар бир дарси қизиқарли ва самарали бўлиши учун астойдил меҳнат қилади. Кўргазмали қуроллар, тарқатма материаллар ҳар кун янгиланади. Синф хонаси ҳам давлатимиз рамзлари, харита, глобус, дарс ишланмалари, жадваллар ва қизиқарли кўргазма ашёлар билан безатилган. Ҳар кун биринчи дарс мадҳия билан бошланади. Дарсларга болаларни кўпроқ жалб қилиш учун қаторлараро мусобақалар: «Ўйла, изла, топ!», «Чайнвордни ечиш», «Сирли шарча» сингари ўйинли дарслар ташкил этилган. Шунингдек, ҳар бир ўқувчига алоҳида топшириқ бериш, ўрни келганда уларни рағбатлантиришни ҳам Ойсара опа ўз ўрнига қўя олган. Муал-

лима ўқув-техник воситалардан ҳам унумли фойдаланиб, дарс самарадорлигини оширади. Опанинг бир неча дарсларида иштирок этиб, бунга гувоҳ бўлиш билан бирга бугунги кун ўқувчилари ва устозларига ҳавас қилдик.

Ўтган ўқув йилида Ойсара Азизова раҳбарлигидаги 3-синф ўқувчиларидан уч нафари вилоят олимпиадаларида фахрли ўринларни эгаллашди.

— Мактаб — мен учун мўътабар даргоҳ. Уйимдек азиз маскан. Ўқувчиларим — болаларим қаторидаги болаларим. Ҳамкасбларимнинг ҳам бири синглим, бири опам, укам...

Ойсара опанинг барча шогирдлари жам бўлса мактаб бағрида жой қолмайди. Улар ҳар йили ўз синфдошлари билан йиғилишиб, мактабдан, устозларидан хабардор бўлиб туришади. Опанинг дастлабки шогирдлари ҳаракати билан мактабда «Тарих ва ўлкашунослик музейи» ташкил этилди. Музейдаги «Хотира» китоби ҳам устознинг дил сўзлари билан бошланади.

Тажрибали педагог О. Азизова 1997 йилдан буюн вилоят ўқитувчилар малакасини ошириш ва қайта таёрлаш институтида ўқитувчиларга ноанъанавий дарс ўтиш тажрибасидан маърузалари билан қатнашиб келади.

Ойсара Азизова Ғаллаорол туман халқ демократик партияси ташкилотининг яқин кўмакчиси сифатида маҳалларда соғлом турмуш тарзини тарғиб қилиш,

соғлом оилани шакллантириш йўлида турли суҳбатлар ва кўриктанловлар ўтказишда бош-қош бўлиб келяпти. Шунингдек, маҳаллада хотин-қизларни спортга жалб қилиш ва мусобақалар ўтказиш бўйича ҳам опа етакчи.

Жонқуяр муаллима Москвада Сухомлинский ва Лисенкова мактаблари иш тажрибаларини ўрганиб қайтган. Педагог Омонашвилининг табиат қўйнида ўтказган дарслари унда бой таассурот қолдирди ва уни ўзининг иш фаолиятида татбиқ этмоқда.

Ойсара Азизова оилада ҳам меҳрибон она. Етти нафар фарзандни вояга етказиб, жамиятимизнинг муносиб кишилари қаторига қўшди. Бугунги кунда опанинг неваралари ҳам биринкетин сафга қўшилмоқда.

Абдулла САИДОВ

ЁШЛАРДА ҲУҚУҚИЙ МАДАНИЯТНИ ШАКЛЛАНТИРИШ

Жамият тараққитининг барча босқичларида оилага ижтимоий аҳамиятли объект сифатида қаралган. Жамиятда ва оилада юз берадиган ўзгаришлар ўзаро бир-бирига боғлиқ. Бугунги кунда сиёсий, иқтисодий, ҳуқуқий, маънавий, руҳий ўзгаришлар ёшларда оила ва оилавий муносабатларга нисбатан яхши ижобий муносабатлар шаклланиши учун зарур имкониятларни яратди. Оила давлатимизнинг асоси ҳисобланади. Шу сабабли, оила фақат аҳоли сонини тўлдириш вазифасини бажарибгина қолмай, шахнинг ўз-ўзини намоён этувчи, ижтимоий аҳамиятга молик фазилат ва хислатларни эгаллаши, ижтимоий маданиятни шакллантириш учун муҳит ҳисобланади.

Оила — тарбия ўчоғи. Оила шахс ўз-ўзини намоён қилишининг табиий усулидир. Маънавий-ахлоқий тарбияли шахс фақатгина маънавий-ахлоқий соғлом оила муҳитида шаклланиши мумкин. Янгича муносабатларга ўтиш даврида ҳамма нарса бевосита тарбияга боғлиқ. Тарбия учун масъулият, аввало, оилага юкланади. Шу сабабли оиланинг бош тарбиячилик мавқеини кўтаришга алоҳида диққат-эътибор қаратилмоқда. Президентимизнинг «Юксак маънавият — енгилмас куч» номли асарида оила маънавиятни шакллантиришда асосий мезонлардан бири сифатида қаралади ва унинг беқийс ўрни ҳар жиҳатдан асослаб берилади.

Ҳозирги пайтда ҳуқуқий тарбия — бутун жамоатчиликнинг иши. Ёшларга муносабатда ота-онанинг ҳам, ўқитувчиларнинг ҳам, инсонларнинг ҳам миллатга, Ватанга муносабати акс этади. Демак, тарбияни фақат оилага ёки фақат ўқув юртига ташлаб қўймай, бутун жамоатчилик ҳамкорлигида олиб бориш керак.

Оила асосий тарбия ўчоғи ҳисобланар экан, бу борада жамиятимиз ота-оналар зиммасига катта масъулият юклайди. Зеро, боланинг

кўзи оилада очилиб, онги оилада шаклланади, яхши-ёмонни ажрата бошлайди. Ота-онанинг сабр-тоқат билан ўз вазифаси ва тарбия сирларини билиб, иш олиб бориши болада ижтимоий фойдали тушунча ва яхши одатларни ривожлантиришда катта самаралар беради. Ана шу тарзда ота-она доимо кузатиб, кўчакўйда салбий таъсирдан ёшларни сақлаб бормоғи даркор.

Буюк мутафаккир Абу Наср Форобий айтганидек, «Ҳар кимки илм-ҳикматни деса, уни ёшлигидан бошласин, соғ-саломатлиги яхши бўлсин, яхши ахлоқ ва одобли бўлсин».

Жамиятда рўй бераётган ҳамма жараёнлар оилага, турмуш тарзига бевосита таъсир қилар экан, шунингдек, оиладаги муносабатлар ҳам жамиятга у ёки бу даражада ўз таъсирини кўрсатади.

Маълумки, ҳар бир оиланинг ҳуқуқлари жамият томонидан қонун йўли билан ҳимоя қилинади, кафолатланади. Лекин оиланинг ҳам жамият олдида ўзига хос мажбуриятлари мавжуд. Мана шу бурч ва мажбуриятларни бажариш учун ҳар бир оила аъзоси жамият олдида жавоб бериши лозим. Шундай мажбуриятлардан бири оиладаги фарзандлар тарбиясидир. Ёшларни ахлоқий, ҳуқуқий, сиёсий жиҳатдан саводхон, маданиятли этиб тарбиялаш ҳозирги кунда оиланинг олдида қўйилган мақсадлардан биридир.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ҳуқуқий тарбияни яхшилаш, аҳолининг ҳуқуқий маданият даражасини юксалтириш, ҳуқуқшунос кадрларни тайёрлаш тизимини такомиллаштириш, жамоатчилик фикрини ўрганиш ишини яхшилаш ҳақида»ги 1997 йил 25 июндаги ПФ-1791 сонли Фармонига мувофиқ, аҳолининг ҳуқуқий билими ва онгини юксалтириш, жамият аъзоларининг ҳуқуқий фаоллигини ошириш, ислохотларни

янги мазмун билан бойитиш юзасидан олиб борилаётган ишлар давлат сиёсатининг асосий йўналишларидан бири этиб белгиланганини инобатга олиб, аҳолининг ҳуқуқий маданияти ва савиясини оширишга қаратилган ташкилий-ташвиқот ишларида жамоат бирлашмалари, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идоралар ва илмий муассасалар билан ҳамкорлик қилиш; Республика «Маънавият ва маърифат» жамоатчилик Маркази, Касаба уюшмалари федерацияси Кенгаши, Хотин-қизлар қўмитаси, «Камолот», «Маҳалла» жамғармалари ва бошқа жамоат бирлашмаларига аҳолининг ҳуқуқий билимларини ошириш юзасидан аниқ мақсадга йўналтирилган тарғибот ва ташвиқот ишларини амалга ошириш тавсия этилади.

Маҳалла азалдан ҳар бир оиладаги маънавий-ахлоқий муҳит фарзандлар тарбиясига сезиларли таъсир ўтказиб келган. Мустақилликка эришилгандан сўнг маҳалла демократик давлатнинг энг муҳим бўғинларидан бири сифатида расмий мақомга эга бўлди, ҳокимиятнинг ўзини-ўзи бошқарувчи қўйи органига айланди. Ҳуқуқшунос олим З.Исмоилов маҳалланинг жамиятда тут-

ган ўрнини қуйидагича баҳолайди: «Маҳалланинг таълим-тарбия мактаби ҳаёт дорилфунуни сифатида аҳамияти шу қадар каттаки, унинг бу борадаги ўрни ва ролини аниқ ва мукамал баён этиш, моҳиятини тўла ёритиш мушкул».

Маҳаллага эътибор фақат бизнинг замонимизда, истиқлолга эришганимиздан кейингина, давлат аҳамиятига молик ишга айланди. Республикада «Маҳалла» хайрия жамғармаси тузилди. Унинг тизимлари вилоятлар, туманларда ташкил этилиб, шаҳар ва қишлоқларда фаолият кўрсатмоқда. Улар олиб бораётган ташкилий, тарбиявий ишлар халқимиз манфаатлари билан уйғунлашиб кетди. Ҳозирги даврда маҳалла марказлари-гузарлари ташкил этилмоқда. Бир сўз билан айтганда, маҳалла жамият билан оила ўртасидаги мутаносибликни, боғлиқликни мустаҳкамлашда ҳал қилувчи роль ўйнайди.

Ҳозирги даврда ҳуқуқий маданиятни шакллантиришда оғзаки, кўргазмали ва илғор техник воситалардан фойдаланиш самара бермоқда. Бунда радио, телевидение ва кўчалардаги турли-туман рекламаларнинг ўзига хос ўрни бор. Бу борада оммавий ахборот воситаларининг ўрни ва роли ҳам муҳимдир. Уларнинг қулай томони – кўрмизмаллиги, аҳоли талабини ҳисобга олиб, унга манзур қилиб етказиб бериш имкониятининг борлиги ва аҳолининг барча қатламларини қамраб олиб, таъсир этиш имконияти мавжудлигидадир. Шунинг учун оммавий ахборот воситаларига ҳуқуқий билимларни ёшларга тушунарли ва ишонарли тарзда етказиб беришдек муҳим вазифа юкланган. Унинг фаолияти ҳуқуқий билимларнинг моҳиятини тарғиб қилиш — тушунтиришдангина эмас, балки қонун бузилишининг олдини олишдан, яъни профилактик фаолиятдан ҳам иборатдир.

Янги қабул қилинган қонунларнинг моҳиятини халқ оmmasига, ёшларга тушунтириб боришда радио ва кўрсатувларнинг таъсири кучли. Фикримиз далили сифатида, Ўзбекистон Республикаси «Ижтимоий фикр» Марказининг «Жамият ва оила: маънавий ва ахлоқий дунё» мавзусида олиб борган социологик тадқиқотлари натижаларига мувожаат қиладиган бўлсак, унда куйидаги фактлар аниқланган. Сўровда 1639 киши иштирок этган. Шундан 72,8%и – Республика телекўрсатувларини, 16,2%и – Россия телекўрсатувларини, 11%и – бошқа телекўрсатувларни кўпроқ томоша қилишларини айтишган. «Қайси мавзудаги кўрсатув ва дастурларни, фильмларни кўришни лозим топасиз?» деган саволга 2775 та респондентдан 49,8%и – ахборот-таҳлилий; 6,8%и – илмий; 25,9%и – ахлоқий-маънавий; 8,2%и – спорт; 5,3%и – диний; 29,6%и – мусикавий; 35,9%и – спектакль, театр, постановка; 11,7%и – сериаллар; 0,67%и – жавоб беришга қийналганлар. Бу натижалар шунинг кўрсатадики, аҳолининг кўпчилиги қисмини ахборот-таҳлилий кўрсатувлар қизиқтирар экан. Демак, ушбу кўрсатувлар орқали ҳуқуқий тарғибот ва ташвиқот ишларини кенг кўламда олиб бориш керак. Аммо бу ишда фақат фактларга асосланиб, чегараланиб қолмас-

дан, балки ундаги ҳуқуқий тарбияда ижодий ва ижобий таъсирни кучайтириш керак. Улар орқали ташкил қилинадиган қонунларни шарҳлаш ишлари аниқ мисоллар ва фактларга суянган ҳолда олиб борилса, мақсадга мувофиқ бўлади. Бунда янги қабул қилинган қонунни аввалгиси билан таққослаб, фарқи ва афзалликлари тушунтириб берилса, тингловчи ва томошабин онгига тез сингади.

Ҳозирги кунда кўплаб газета ва журналларда: «Савол беринг, жавоб берамиз», «Ҳуқуқий маслаҳатхона», «Ўз ҳуқуқларингизни биласизми?», «Бурч ва масъулият», «Сизнинг адвокатингиз» каби рухларнинг очилиши ва бунда берилган маълумотлар, саволларга жавоблар ўқувчиларни ўзига кенгроқ жалб этмоқда. Янги таҳрирдаги қонунлар тўғрисидаги маълумотларни халққа етказиб беришда ҳам матбуотнинг роли ошмоқда.

Фикримизни хулосалар эканми, ёшларда ҳуқуқий маданиятни шакллантиришда оила, маҳалла, оммавий ахборот воситалари, давлат ва нодавлат жамоат ташкилотларнинг ўрни бекиёслигини кўрдик. Аммо улар томонидан ҳуқуқий тарбияга оид ўтказилаётган тадбирлар умумийлик касб этмоқда, шу боис ўз фаолиятимизда ижтимоий гуруҳларга, айниқса, ўқувчи ёшларга алоҳида эътибор беришимиз мақсадга мувофиқдир.

Раъно ТУРДИБОЕВА,
ТошДАУ қошидаги Қйрай
академик лицейи директори,
ю.ф.н., доцент

ухорога баҳор барвақт келди. Дарахтлар гуллади, турфа гуллар очилди, чечаклар бўй чўза бошлади. Майин шабада гулу чечакларнинг хуш бўйини узоқ-узоқларга таратди.

Амирнинг бош саркардаси Қилич ботирнинг хонадонидида ўғил фарзанд туғилди. Ботирнинг кайфияти баҳорий, ўзини қўярга жой тополмайди, тезроқ фарзандини кўрса... Амирдан юртига боришга рухсат олиб, аввал Пири комилдан ўғлига исм кўйдириш учун хонақоҳга борди.

Хонақоҳда меҳмонлар кўп экан. Пири комил Қилич ботирни ниҳоятда хурсандчилик билан кутиб олди:

- Паҳлавон ўғил муборак, Қилич ботир, — дедилар.
- Ҳазратим, ўзлари исм кўйсалар, деб келган эдим.
- Нури Бухорода (Нурога) туғилган паҳлавоннинг исми Нурмуҳаммад бўлсин, омин, — дедилар ва туғилган фарзанд ҳақида дуо қилдилар.

Хонақоҳда гиждувонлик бир оқсоқол сўраб қолди:

«Ҳазратим, нима учун бу биродаримизга Қилич ботир деб исм кўйилган, шунақа исмлар ҳам жоизми?» Шунда Пири комил табассум қилиб:

«Бу дўстиниз исмларининг тарихи бор, ботирнинг оталари бу киши туғилганда ахсикентлик Абдуқодир деган темирчи дўстлариникида меҳмонда бўлганлар, Абдуқодир уста «Дамашқ қиличи» номи билан дунёга машҳур, аслида Ахсикентда ясаладиган гоят пишиқ, тошни ҳам кесадиган қилич ясайдиган уста бўлган. Дўстининг ўғил кўрганлигини эшитиб, энг яхши қиличларидан бирини совға қилган. Отаси уйга Ахсикент қиличи билан кириб келганлиги шарафига гўдакка Қилич ботир деб исм кўйилган.

Қилич ботир тоғ оралаб кета туриб, Пирининг «бўридан эҳтиёт бўлинг» деган сўзларини эслаб, анча хушёр тортди. Дарёдан ўтиб борар экан, тўриқ от безовта бўла бошлади. «Бу жонивор бирор-бир хавфни сезди-ёв», деб ён-верини хушёр кузатиб кета бошлади. Шу кунларда тоғларда бўрилар пайдо бўлганмиш, деган миш-мишлар тарқаганини эслади ва ёлғизнинг ҳамроҳи Аллоҳ, ўзига таваккал деб отини қамчилади.

Тепалаги қоя тош ортидан бир бўри ўқдай отилиб чиқди. Кўз очиб-юмгунча Қилич ботир бўрини отининг ёлида кўрди, қамчи дастасини бўрининг оғзига тикди ва қайишини унинг тумшугига чирмаб, қоқ бошига зарб билан мушт туширди. Бўри ерга қулаб тушди. Тўриқ от таққа тўхтаган, оёқлари дағ-дағ титрарди. Қилич ботирдан ҳам совуқ тер чиқиб кетганди. Ботир ўзини босиб олиб, хушсиз ётган бўрининг оёқларини ва тумшугини яхшилаб боғлади.

Не кўз билан кўрсинки, тепаликда тагин беш бўри чўнқайиб турарди. Не-не қирғинбарот жанглardan омон чиққан Қилич ботир энди бўриларга ем бўламанми, деб қиличинини қинидан олди. От ҳамон тўрт

оёғи ерга михланганча қотиб турарди. Бўрилар Қилич ботирнинг важоҳатидан кўрқишдими ёки Худодан мадад бўлдим, битта-битта тепаликнинг ортига ўтиб, гойиб бўлишди.

Шундагина Қилич ботир белидаги белбоғни ечиб, терларини артди, анча енгил тортиб, бўрини отга ўнгарганича хонадонига кириб келди. Биринчи бўлиб ботирнинг онаси Тонсиқ момо набираси Ҳакимжонни опичлаб, суюнчи олгани чиқди, Ҳакимжон чучук тиллари билан:

— Отажон, энам ул тувди, суюнчи белинг, — деди. Бўрини кўриб ҳаммалари хангу манг бўлиб қолишди. Қилич ботир бўрини темир қафасга солиб, қамаб қўйди.

Бу фарзанднинг туғилиши ботир саркарданинг хонадонига барака олиб келди. Қилич ботир хонадонидан бир неча кун одам аримади. Ким фарзанд муборак деб, кимдир тирик бўрини кўриш учун совға-салом билан келадиганларнинг кети узилмади.

Амирнинг бош саркардаси бўлиш ҳам шарафли, ҳам ниҳоятда масъулиятли вазифа. Қилич ботир хизмати давомида қанча-қанча йигитларни тарбиялаб,

ҳам жисман, ҳам руҳан баркамол паҳлавонлар қилиб етиштирди. Амир Темирдан мерос қолган «Минг аскар» машқларини сарбозларга қунт билан ўргатди. Бу машқ шунинг учун ҳам «Минг аскар» машқи деб номланганки, Амир Темир даврида мингта усулни эгаллаган аскар минг

аскар ҳисобланган. Қиличбозлик, найзобозлик, гурзибозлик, болта уриш ва отиш, ханжар уриш ва отиш, жангда калтақ ишлатишнинг саккиз усули, ҳатто палаҳмон отиш усуллари, отда чопиш, сакраб

отдан тушиб қайта миниш, югураётган отга етиб олиб, сакраб миниш, отнинг остидан айланиб ўтиш, ерга тушган қиличчи отдан тушмасдан олиш, жангга ўзини руҳан тайёрлаш ва жангда ўзини тутиш ана шундай усуллардан эди. Жангдан кейинги ҳолатлар, амирнинг ҳузурдаги одоблар, халқ орасида ўзини тутиш одоблари, хуллааскалом, Қилич ботир ўзида борини аскарларига худди отадек меҳр билан ўргатди. Иқтидорли аскарлардан бир нечасини олий мансаб-мартабага лойиқ қилиб тарбиялади. Шуларнинг ичидан Муҳаммадалини ўзининг ўрнига бош саркарда лавозимига муносиб деб билар эди. Муҳаммадали бўйи баланд, елкадор, бақувват, одоб-ахлоқда, фаҳм-фаросатда беназир, ақлли ва илмли «Минг аскар»нинг барча усулларини мукамал эгаллаган, довюрак ботир йигит эди. Қилич ботир амирнинг ҳузурига киришга изн сўраб келди:

— Амирим, Худога шукр, юртимиз тинч, лашкарларимиз қудратли, паҳлавон ва ботир йигитларимиз кўп, лекин улар ичида Муҳаммадали ниҳоятда ақлли, одобли, паҳлавон ва жасур йигит, шу йигитни бош саркарда лавозимига кўтарсак, дегандим.

— Бош саркардамиз бор-ку — деди ҳайрон бўлиб амир.

— Менинг ёшим анча жойга бориб қолди, энди қолган умримни тоат-ибодатда деҳқончилик ва чорвачилик билан ўтказишни ният қилган эдим. Муҳаммадалини ўзингиз ҳам яхши биласиз, бир қанча жангларда галабамизга сабабчи бўлган, иншооллоҳ, у бу вазифани уддалашига ишонаман.

Амир Қилич ботирнинг нияти астойдил эканлигини билиб, ноилож рози бўлди, лекин унга Амир маслаҳатчиси вазифаси юклатилди ва тез-тез келиб туришини таъкидлади. Муҳаммадалини бош саркардалик лавозимига тайинлаш тантанали ўтди. Қилич ботирни ниҳоятда ҳурмат ва эҳтиром билан Нуротага кузатиб қўйишди.

Ботирнинг фарзандлари Ҳақимжон ва Нурмуҳаммад соғлом ва баркамол бўлиб воёга ета бошладилар. Қилич ботир чорвачилик, деҳқончилик билан шуғулланди. Боғу узумзорлар барпо қилди. Сурув-сурув йилқилари, қўй ва моллари, кўпқарида чопадиган уққур отлари бор эди.

Ҳақимжон бўйлари баланд, бақувват йигит бўлиб етишди. Курашда ҳам, кўпқарида ҳам унинг олдига тушадигани йўқ.

Кунларнинг бирида Фазлидинбой узоқ-яқиндан энг зўр полвонларни чақириб, тўй қилди. Тўйда кураш бўлди. Кураш уч кечаю уч кундуз давом этди. Қирғизлардан талаб-тортиб келган полвонга туя соврин қўйилди. Қирғиз полвон машҳур полвонлардан бўлиб, йўғон, бақувват, айланиб юрганда айиққа ўхшаб кетадиган одам эди. Унга талабгор бўлиб Ҳақимжон чиқди. Ҳақимжон ушбу бўйдор полвондан сал баландроқ, елкалари кенг, бақувват йигит эди. Бу полвонлар кураши кечкурундан то тонггача давом этди. Минглаб томошабинлар мижжа қоқмай, нафасларини ичига ютиб, тонггача томоша қилишди. Қирғиз полвон айиқдай ташланиб, Ҳақимжоннинг белини букмоқчи бўлди, буколмади. Ўзиям ҳолдан тойиб, терга тушиб кетди. Тонгга яқин Ҳақимжон қирғиз полвонни елкасидан ошириб, ерга урди. Ўтирган туриб, турганлар сакраб кетди. Отахонлар отангга балли, офарин, зўр полвон бўлибди, Қилич ботир ўгли дейишди. Бировлар ҳавас қилди, бировлар ҳасад қилди. Ҳақимжон полвоннинг доврўғи оламга кетди.

Кураш баҳона бўлдию, Ҳақимжоннинг тоби қочиб қолди. Кўз тегдими, дуо тегдими, қилмаган ирим-сиримлари, дори-дармонлари қолмади. У уч кун ўтиб оламдан ўтди. Қилич ботир неча кунлар гангиб, ўзини қўярга жой тополмай юрди. Душанба куни бомдод намаздан кейин у пири комилнинг зиёратига жўнади. Пири комил Қилич ботирни илиқ кутиб олиб:

— Аллоҳ сизга сабри жамил ато қилсин, — деб кўнгил сўрадилар.

— Шу фарзандимдан умидим катта эди. Паҳлавон Маҳмуддек паҳлавон бўладими, деб эдим.

Пири комил Қилич ботирни кучоқлаб, бағрига босиб тасалли берди. Фарзанднинг ўтиши пайгамбаримизда ҳам бўлганлиги ва ўзларининг ҳам икки фарзандлари қори бўлай деб қолганда, бир ой ичида кетма-кет оламдан ўтганини айтар эканлар, «Эрта ўтган фарзандларимиз — шафоатчиларимиз» — деб қўшиб қўйдилар. Қилич ботир бир-икки кун пири комилнинг ширин суҳбатларида бўлиб, кўнгли анча равшанлашиб қайтди.

Ёз ўтиб, куз келди... Экин-текинлар ййгиштирилиб, тўйлар мавсуми бошланди. Энди отларга кўпқарида чопадиган полвонлар ёллаш керак эди.

Қилич ботир Жийрон қашқа билан Оқёл номли отларини кўпқарига қўйди. Отларнинг энг зўр сайиси Нурмуҳаммад эди. У отларни ювиб-тараб, эгарлаб, кўпқари чопишга тайёрлаб берар эди. Кўпқаридан сўнг совутиб, айлантириб юрар, сугориб, емлаб, эгарларини олиб, устига енгил ёпинчиқ, яъни жабдуғини топиб оғилга боғлаб қўярди.

У қировли қиш кунларидан бирида уйига қайтар экан, кўчанинг муйилишидаги каттакон дарахтни кула-тишга кулатиб, кўтаролмай ҳайрон бўлиб турган ўн чоғли кишига кўзи тушди. Улар Нурмуҳаммадни кўриб:

— Ҳой, Нурмуҳаммад, — дейишди. — Отанг полвон ўтган, аканг зўр полвон эди, келиб кўтаришиб юбор.

Нурмуҳаммад дарахтнинг ўртасини мўлжаллаб, даст кўтариб елкасига олди ва қаерга олиб бориб берай, деди. Ўзини йўқотиб Ҳақназар ака шоша-пиша йўл бошлади:

— Бу ёққа, Нарзуллоҳ акангникига!

Нурмуҳаммад дарахтни Нарзуллоҳ аканинг айвонига олиб бориб ташлади. Ҳақназар ака кўнгли очик хушчақчақ одам эди. Нурмуҳаммадни тўхтатиб, орқадан эргашиб келган одамларга қараб:

— Қани ҳаммаларинг исирикқа тутатқи беринглар, кўзларингни лўқ қилиб қараб келдинглар, кўзим йўқ деган одамнинг ҳам нўхатча кўзи бўлади, — дея ҳамманинг кийимларидан тутатқи олиб Нурмуҳаммадга берди ва:

— Онангга олиб бориб бер, исирикқа кўшиб сенга яхшилаб тутатсин, — дея таъкидлади.

Нурмуҳаммаднинг бу иши ҳамма жойга овоза бўлиб кетди. Пири комилнинг «Паҳлавон ўғил муборак, Қилич ботир» деган гаплари Қиличботирнинг эсига тушиб кетди. «Пири комиллар бирор-бир сўзни бекорга айтишмайди. Шу ўғлим паҳлавон бўладиганга ўхшайди», — деган фикр хаёлидан ўтиб, қалби равшан тортди.

Наврўзи олам арафасида қорақудуқлик бир бой ниҳоятда катта солимлар тикиб, теварак-атрофдан энг зўр чавандозларни чақириб тўй берди. Қилич ботир ҳам Оқёл ва Жийрон қашқа отларини ййгиб, Жуманиёз

чавандоз ва Нурмуҳаммад билан Қорақудуққа боришди. Кўпқари бошланди. Нурмуҳаммад Оқёлни эгарлаб, Жуманиёз чавандозга берди. Бироқ кўпқарида Жуманиёз чавандознинг омади чопмади, биронта ҳам солим ололмагани алам қилди, аламини келиб Нурмуҳаммаддан олди:

— Отнинг айилини яхшилаб тортмабсан, — дея Нурмуҳаммаднинг елкасига қамчи солиб юборди. Қамчи зарби ва бекорга айблаш Нурмуҳаммаднинг жон-жонидан ўтиб кетди. Шунда у:

— Эй Жуманиёз тоға, сиз ўзи кўпқари чопишга ярамай қолибсиз, тушинг отдан, ўзим чопаман, — дея ўзи отга минди, Чарчаб, мунғайиб турган Оқёл бирдан жонланиб, кўзлари чарақлаб ўйноқлай бошлади.

Отга минишга минди, энди кўпқарига киришдан олдин отасининг дуосини олиш керак эди. Нурмуҳаммад отасига яқинлашиб:

— Отажон, кўпқари чопишга дуо беринг, — деди.

Ҳамма томондан «Дуо беринг» деган хитоблар янгради. Оқсоқоллар:

— Қани Ботир, ўғлингга дуо бер, биз омин деб турамыз, — дейишди.

Қилич ботир дуога қўл кўтарди:

— Омин, Оллоҳ омадингни берсин, бало-қазолардан ўзи асрасин, ўзига омонат, Оллоҳ ёр, пирлар мадакдор бўлсин, Оллоҳу акбар!

Минглаб одамлар «омин» деб, юзларига фотиҳа тортишди. Нурмуҳаммад Оқёлни саф тортиб турган отлар томон бурди.

— Улоқни Қилич ботирнинг отига ташланглар, — деган хитоб қилди. Улоқ ташланди, Нурмуҳаммад улоқни эгарнинг қошига илиб, отга қамчи урди. «Ху» деган товуш берди. Оқёл бор кучи билан жиловдор бошқарган томонга учди, икки томондан икки зўр чавандоз улоқни тақимиға айланиб олиб, бор кучи билан тортиб бормоқда. Яна ўнлаб чавандоз орқадан измаиз келяпти. Оқёлда янгидан куч пайдо бўлган, устида янги чавандоз елдек учиб борарди. Тўсатдан қаршисидан ариқ чиқди. Оқёл ариқдан мисоли қушдек учиб ўтди, шунда ўнг томондаги чавандоз улоқдан ажралиб қолиб кетди. Чап томондаги чавандоз ҳамон таъқиб қиларди. Шунда Нурмуҳаммад шаҳд билан жиловини ўнг томонга бурди. Шарақлаган овоз чиқиб, улоқ чап томондаги чавандознинг тақимидан чиқиб кетди. Узангилари ҳам узилиб кетди-ёв! Энди Оқёлга етадиган отнинг ўзи йўқ. Нурмуҳаммад улоқни маррага олиб бориб ташлади. Ана энди Оқёлнинг ўйноқлаб келишини кўринг! Жониворнинг хурсандлиги бутун халққа ўтиб, ҳамма томондан «Отангга раҳмат! Боракалло, ота ўғил», деган хитоблар янгради. Оқёл ўзини яна сафга урди. Улоқ ташланди. Чавандозлар орасидан Қодир чавандоз билан Султон полвон улоқни тортиб чиқди.

Чавандозлар шунчалик шиддат билан қаттиқ тортишдики, тўсатдан улоқни ерга тушириб қўйишди. Орқадан от чоптириб келаётган Нурмуҳаммад ерга узалиб, отни тўхтатмасдан, улоқни олиб ўтиб кетди ва яна маррага олиб бориб ташлади.

Наврўзи олам арафасида сайиллар ҳамон давом этарди. Россиядан бир полвон келиб, ҳар хил томошалар кўрсатаётганмиш деган узунқулоқ гаплар эшитилиб қолди. Нурота марказидаги истироҳат боғида россиялик полвон саҳна қилиб, тош кўтариш, штанга кўтариш ўйинларини кўрсата бошлади.

Бутун Нурота аҳли томошага йиғилди. Қилич ботир ҳам Нурмуҳаммад билан россиялик полвоннинг ўйин-

лари томошасига боришди. Рус полвони ниҳоятда бақувват, қадди-қомати келишган, шоп мўйловини гажак қилиб тепага бураб қўйган хушбичим йиғит эди. Огир тошлар кўтариб, тошларни осмонга отиб кўкраги билан уриб, тиши билан кўтариб, елкасидан ошириб отиб, елкасидаги ходанинг икки томонига тўрттадан одамни кўтариб чирпирак қилиб айлантриб роса ўйин кўрсатди. Охирида огир штангаларни ҳар хил усулларда кўтариб кўрсатди. Рус полвонининг мақтангиси келиб қолди, шекилли, қўққисдан одамларга мурожаат қилиб:

— Сизларда ҳам шунақа тошларни кўтара оладиган полвонлар борми? Бор бўлса, майдонга чиқсин, — дея халойиққа голибона қараб, икки қўлини белига тираб турарди. Одамлар бирдан жонланиб: «Нурмуҳаммад, чиқ, сен кўтара оласан. Ўнта одам кўтара олмаган дарахтни кўтаргансан-ку, чиқ-чиқ», — деб қистай бошлашди. Нурмуҳаммад отасига қаради. Отаси Қилич ботир тараддуланиб қолди. Шунда одамлар:

— Рухсат беринг, бир кучини синаб кўрсин, — дейишди.

— Майли, Оллоҳга таваккал, чиқ ўғлим, омин, Оллоҳу акбар, — деб ўғлига дуо берди, Нурмуҳаммад ўртага чиқиб штанга ёнига борди. Уни маҳкам тутиб, кўкрак баробар кўтарди, тепага кўтариш учун маҳорат ва машқ лозим эди. Рус полвони розилик ила бош силкиди. Энди шарт қўйиш навбати Нурмуҳаммадга келган эди. Нимадир унинг эсига тушиб:

— Бир от билан ўн пуд бугдой тўлдирилган қанор олиб келинглар, — деди.

Одамлар дарров бир қанор бугдой ва от олиб келишди. Нурмуҳаммад қанорнинг бир томонини тиззасига қўйиб, даст кўтарганича отнинг устига ортди. Рус полвонига қараб:

— Сиз ҳам шу қанорни отга ортиб кўринг-чи, — деди. Рус полвони қанорнинг у ёғидан ўтди, бу ёғидан ўтди, бироқ уни ҳатто жойидан ҳам қўзғата олмади. Асабийлашган полвон Нурмуҳаммадни курашга таклиф қилди.

Рус полвони ҳам жуда зўр, кураги ерга тегмаган полвонлардан эди. Бор кучи билан Нурмуҳаммаднинг белини букмоқчи бўлди, буколмади. Рус полвони бўшапганини билиб, белидан маҳкам тутди-да, даст кўтариб елкасини ерга босди. Яна қучоқлаб полвонни тургазиб қўйди. Ён-атроф олқишларга тўлиб кетди. Рус полвони Нурмуҳаммадни қучоқлаб олди ва унинг қўлини кўтариб:

— Зўр полвон экан, ҳалол, танти полвон экан, қойил! — деди...

Қилич ботирнинг ўғлига ишончи ортиб, кураш сирларини мукамал ўрганиш учун уни Нажмиддин полвонга шоғирдликка бериш керак, деган хулосага келди. Нажмиддин полвон кураги ерга тегмаган, Қилич ботирнинг яқин дўстларидан бири эди. Нурмуҳаммад устозидан кураш сирларини ўрганиб, зеҳни ўткирлиги ва меҳнатсеварлиги боис, устозининг меҳр-муҳаббатига сазовор бўлди. Кунларнинг бирида Нажмиддин полвон Қилич ботирнинг уйига келиб, дўсти билан ариқ бўйидаги супада чой ичиб ўтирар экан:

— Дўстим, фарзандимизнинг янада камол топиши учун жисмоний қувват билан руҳий қувватнинг мутаносиблигига эришиш керак. Бунинг учун ҳазрат Пиримизнинг ҳузурларига олиб боринг! — деб маслаҳат берди. Бу маслаҳат Қилич ботирга маъқул келди.

Душанба кuni тонгда Қилич ботир Нурмуҳаммадни олиб, иккаласи икки отга миниб, Бухорои шарифга Пири комил ҳузурига жўнашди. Пири комил уларни жуда хурсандлик билан илиқ кутиб олдилар. Сўхбат асносида у зот:

— Нурмухаммад, ўғлим, россиялик полвон билан кураш тушганингни, Нажмиддин полвондан сабоқ олганингни ҳам эшитдим. Қачонки жисмоний қувват билан Оллоҳ ато этган руҳий қувват бирлашсагина, энгилмас кучга айланади. Бунинг учун аввало Баҳоуддин Нақшбанд ҳазратнинг оналари қабрини зиёрат қиласан, кейин ўзларининг қабрларини зиёрат қилиб, ўша ерда уч кеча-кундуз ётиб, ибодат қиласан, Оллоҳ зикрида бўласан. Шу уч кеча-кундуз давомида бир туш кўрасан, уни келиб фақат отанг билан менга айтасан, зинҳор бошқа кимсага ошкор қилмайсан. Энди бор, Оллоҳ ёринг бўлсин. Омин, Оллоҳу акбар!

Нурмухаммад Пири айтгандай зиёратлар қилиб, уч кун ибодат ва зикрда бўлди ва ниҳоятда хайрли туш кўрди. Тушини Пири комил ва отасига келиб айтди. Шунда Пири комил:

— Ўғлим Нурмухаммад, сенга Худо энгилмас қувват ато қилибди. Энди беш нарсага доимий амал қилсанг, бу дунёда ҳеч кимса сени энгилмайди: аввало, Оллоҳ таолонинг буюрганларини қилиб, қайтарганларидан қайтасан, сонийан, Пайгамбаримиз Муҳаммад мустафо салоллоҳу алайҳи васалламнинг суннати сонияларига амал қиласан, бировнинг ҳақини емайсан, зино қилмайсан, ёлгон гапирмайсан. Агар мана шуларнинг бирортасини бузсанг, Оллоҳ сендан бу энгилмас қувватни қайтариб олади.

Пири комил Қилич ботирга Нурмухаммаднинг ҳақиқага дуои хайр қилишни буюрдилар. Қилич ботир кўзларида ёш билан Оллоҳдан фарзандига бахт-саодат, узоқ умр ва хайрли ҳаёт кечиришни тилаб, узоқ дуои хайр қилди. Пири комил «омин» деб турдилар ва дуодан кейин бошларидан оппоқ дўппини ва белларидаги белбоғни Нурмухаммадга бердилар.

Энди яқин атрофда Нурмухаммадга тенг келадиган полвон қолмади. «Ҳиндистонда катта сайл бўлармиш, сайлда подшоҳ кураш уюштириб, катта-катта совринлар берармиш. Подшоҳ беш-олти полвонни бир йил боқиб, тарбиялаб, курашга қўярмиш, подшоҳнинг полвонлари «дунёнинг энгилмас паҳлавонлари» деган унвон олганмиш» деган хабарларни эшитиб, Нурмухаммад ҳам шу полвонларни кўрсам ва шулар билан ҳам беллашиб кўрсам деган ниятда отасидан, Пири устозидан изн сўраб, дуо талабидан чўкка тушган ҳолда қўлини дуога очди. Отаси билан Пири комил бир-бирларига маъноли қараб қўйиб:

— Ҳиндистонда авлиёлар, валий-хароботийлар кўп, эҳтиёт бўласан. Рамзиддин (асл исми Рам соҳиб) деган биродаримиз бор. Деҳдининг чеккароғида катта дала боғда яшайди. Борсанг, аввало шу биродарни зиёрат қилиб, кейин сайлга борасизлар, — деди Пири комил табассум билан.

Отаси ва пири устозининг дуосини олгач, Ҳиндистонга тижорат билан тез-тез бориб турадиган Муҳсинхўжа деган дўстиникига бориб хабар олди, қачон қарвон жўнашини аниқлаб, сафар тадоригини кўра бошлади. Бир энлик хат ёзиб, қўшни қиз Ойшага чиқариб юборди. Хатдан мурод қизнинг розилигини олиш, Ҳиндистондан қайтиб келгандан кейин никоҳ тўйини қилиш эди. Тезда меҳрмуҳаббатга тўла туйғулар изҳор қилинган жавоб хатини олди ва Оллоҳга беадад шукур, деб юборди.

Нурмухаммад дўсти Муҳсинхўжанинг қарвони билан душанба куни йўлга чиқиб, бир неча кундан кейин Деҳлига етиб бордилар. Нурмухаммад сўраб-суриштириб Рамзиддин бобоникига борди. Рамзиддин бобо келишган, бақувват йигитни хурсанд кутиб олди. Нурмухаммаднинг Пири комилнинг ҳузуридан дуойи салом олиб келганини эшитиб жуда ҳам мамнун бўлди.

Нурмухаммадни боғнинг ўртасига соя-салқин жойдаги супага таклиф қилди.

Рамзиддин бобо Нурмухаммаднинг ниҳоятда келишган қадди қоматини, билакларидан куч-қувват тошиб турганини кўриб, паҳлавонлар пешвоси, Пири Аъзам Паҳлавон Маҳмуд Пирёрвалий ҳазратлари ҳақидаги ривоятни сўйлаб берди.

Паҳлавон Маҳмуд Ҳиндистонга дунёнинг энг зўр паҳлавонлари билан кураш тушгани келади. У Ҳиндистонлик ва дунёнинг кўплаб мамлакатларидан келган полвонларни мағлуб қилади. Курашининг охириги куни Паҳлавон Маҳмуд саҳар туриб, масжидда таҳажжуд номозини ўқиш учун кўчага чиқади.

Ой нурига қараб илтижо қилаётган бир кампирни учратади:

— Эй худойим, шу нур сочиб турган ойнинг ҳурмати ўғлимни ўз паноҳингда асра, унга куч-қувват бер, — деб йиғлаб турарди.

— Онажон, ўғлингизга нима бўлди, нега йиғлаяпсиз? — деди Паҳлавон Маҳмуд онага қараб. Шунда онаизор:

— Эй ўғлим, Туркистон томондан Паҳлавон Маҳмуд дегани келган эмиш, ҳаммани мағлуб қилаётган эмиш. Эртага менинг яккаю-ягона ўғлим шу полвон билан курашади. Биз оиламизда кўпчиликмиз, шу ўғлим тўфайли тирикчилигимиз ўтиб турибди, агар йиқилса, ҳаммаси барбод бўлади, болаларим оч қолиб кетади.

— Хафа бўлманг, онажон, ўғлингиз ютади.

— Айтганинг келсин, ўғлим, — деб онахон нотаниш йигитнинг ҳақиқага ҳам дуо қилиб қолади.

Ўша куни Паҳлавон Маҳмуд онахоннинг ўғлига йиқилиб беради. Ҳамма ҳайрон, дунёнинг энг зўр полвонларини йиқитган шу йигитга мағлуб бўлди.

Сайил, курашлар охирига етмасдан, тўсатдан Ҳинд халқининг устига душман бостириб келади. Паҳлавон Маҳмуд ҳам Ҳинд халқи билан елкама-елка душманга қарши курашди. Шу уруш давомида Ҳинд шоҳи душман билан кечган жангда чекиниб, жарликка қулаш арафасида қолганда Паҳлавон Маҳмуд пайдо бўлиб, Ҳиндистон шоҳи Рай Ропой Чунни от-поти билан кўтариб ҳалокатдан асрайди ва душманни қувиб, Ҳинд халқининг галабасига ҳисса қўшади. Шунда подшоҳ ҳайрон бўлиб, Паҳлавон Маҳмуддан сўрайди:

— Шунча куч-қувватинг бор экан, нега у йигитдан йиқилдинг?

Паҳлавон Маҳмуд тўрт қатор шеър билан жавоб беради:

**Паҳлавон қисмати, бил, осон эмас,
Кураш майдони — кўр, қар майдон эмас.
Паҳлавон ул, тегса ўзгага нафи,
Тегмаса нафи ул паҳлавон эмас.**

Ҳинд шоҳи Паҳлавон Маҳмуднинг жавобидан таъсирланиб кетиб «Тила тилагингни» деб юборади. Шунда Паҳлавон Маҳмуд Ҳинд шоҳидан бойлик, дунё эмас, бир вақтлар тақдир тақозоси билан маҳбус бўлиб қолиб кетган юртдошларини озод қилишни сўрайди. Буни кутмаган шоҳ «жавобини эртага айтаман» дейди. Анча мулоҳазалардан кейин эртаси куни шоҳ бир буқанинг терисини Паҳлавон Маҳмуднинг олдида ташлайди ва мана шу терига сиққанча маҳбусни олиб кетишинг мумкин, дейди. Паҳлавон Маҳмуд терини ингичка чилвир қилиб кесиб, мингтача маҳбусни бир жойга тўплаб, атрофини айлантиради. Буни кўрган шоҳ Паҳлавон Маҳмуднинг ақл-заковатига қойил қолиб, юрт-

Ўзбекистон спорт

Корми АСомоев таърифи

**Юнусобод тумани ўқувчилар
ижодиёт уйи қошидаги
«Vunderkind» шахмат тўғараги
фаолиятдан лавҳалар**

дошларини олиб кетишига рухсат беради, — деб Рамзиддин бобо ҳикоясини тугатди.

— Нурмуҳаммад ўғлим, сенинг ҳам қадди-қомагинг, суратинг Паҳлавон Маҳмудга ўхшаб кетяпти, насиб бўлса, эртага кураш майдонида ҳам полвонлар устидан голиб бўласан, иншооллоҳ. Сенга Оллоҳ ёр, полвонлар пешвоси, пири Абзам Паҳлавон Маҳмуд Пирёрвалий ҳазратларининг руҳи поклари мадаккор бўлсин, омин, — деб юзларига фотиҳа тортидилар. Эртаси куни Нурмуҳаммад Рамзиддин бобо билан кураш майдонига боришди.

Ҳинд шоҳи полвонларни махсус жойларда бир йил давомида доимий машқ қилдириб, мана шу сайилда бўладиган курашга тайёрлаган ва доим ҳар йили «оламнинг энгилмас паҳлавони» деган унвонни унинг полвонлари оларди. Ҳақиқатан ҳам, жон-жаҳди билан курашган ушбу полвонларга бас келиш қийин эди. Бирин-кетин турли юртлардан келган полвонлар шоҳнинг полвонларига мағлуб бўла бошлашди. Навбат Нурмуҳаммадга келди. Рамзиддин бобонинг дуосини олиб, ўртага тушди. Подшоҳнинг полвонларини бирин-кетин мағлуб қила бошлади. Шоҳ ҳаяжонда. Энг олий мукофот, соврин ва «оламнинг энгилмас паҳлавони» деган унвон учун курашнинг охирида туркистонлик полвон Нурмуҳаммад ва ҳинд полвони Протаб Синх чиқиши эълон қилинди. Полвонлар ўртага чиқишди. Кураш бошланди. Ҳинд полвони йўгон, бакувват одам бўлиб, Нурмуҳаммад полвон олдида филдай кўринар эди. Кураш ниҳоятда шиддат билан бошланди. Ҳинд полвони ҳайқириб Нурмуҳаммадга ташланди, белидан ушлаб боши узра кўтармоқчи бўлди, аммо ўрнидан қўзғатолмади. Бор кучини ишлатиб, белини букмоқчи бўлди, буколмади.

Кун бўйи курашган Нурмуҳаммад ҳам анча толиққан эди. Кеч кириб, кураш тўхтатилди. Эрта тонгдан яна полвонлар кураши бошланди. Ҳинд полвони ҳар йили энг катта соврин ва «оламнинг энгилмас полвони» унвонини олиб келган, бу унвонни бергиси йўқ, жон-жаҳди билан курашни давом эттира бошлади ва ниҳоятда чарчади. Нурмуҳаммадни бир-икки марта белидан тортиб, ерга йиқитмоқчи бўлди, лекин йиқита олмади.

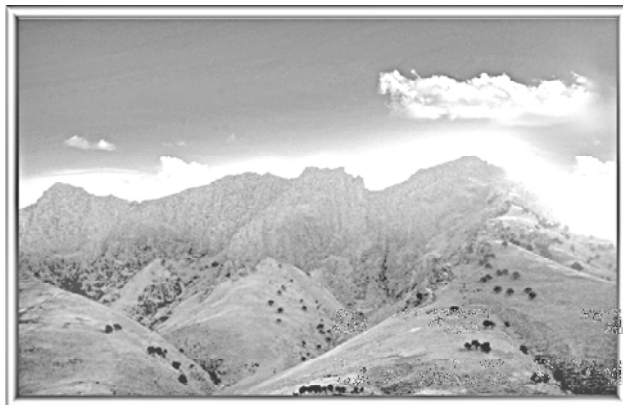
Нурмуҳаммад Протаб Синх чарчаганини билиб, «Ё пирим» деб елкасига кўтарди ва доимий одагига кўра секин елкасини ерга теккизиб, қўймоқчи эди, кугилмаганда Ҳинд полвони елкадан ирғишлаб, ўзини ерга ташлади. Жуда ҳам қалтис ҳаракат қилди ва боши ҳамда елкаси билан ерга тушди. Бутун томошабинлар, ҳатто шоҳ ҳам ҳаяжондан ҳайқириб юборишди. Ҳинд шоҳи:

— «Вишв-бхар ка ажит пехлван» (Оламнинг энгилмас паҳлавони) деб бақириб, ўрнидан туриб кетди. Панжара очилди, биринчи бўлиб Рамзиддин бобо Нурмуҳаммадни кучоқлаб, табриклади. Ҳинд шоҳи Нурмуҳаммадни ҳузурига чорлади, у ҳам самимий қутлади. Протаб Синх полвон билан Нурмуҳаммад полвон ўртага бир-бирининг елкасидан ушлаб чиққанда узоқ олқишлар янграб турди. Ҳинд шоҳи совринни хазинадан икки ҳисса кўп беришни буюрди ва «Оламнинг энгилмас паҳлавони» деган унвонни бериб, гулчамбарлар билан сийларкан,

— Нурмуҳаммад ўғлим, менга куёв бўлақол, сенга гўзал қизимни берман, — деб тақлиф қилди. Қутилмаган тақлифдан Нурмуҳаммад шошиб қолди ва Туркистонда ўзининг Ойша исмли севган ёри борлигини айтди.

Шундан кейин подшоҳ Нурмуҳаммадни хурмат ва эҳтиром билан кузатиб қўйишни буюрди. Нурмуҳаммад жуда катта бойлик ва обрў-эътибор билан ўз юртига қайтди.

Несьмат ҲАКИМ НУРИЙ

Ижодий турғун

ЁЗУВЧИНИНГ ҚАНОТИ

Берди КЕРБОБОВ

Китоб дўконларига кирганинда токчаларда тартиб билан терилган турли кўринишдаги, турли нақш ва хилма-хил бичимдаги китоблар кўзингни қамаштиради. Шунда юртимизда китобдан кўп харид, китобдан улкан савдо бормикин, деб ўйлаиб қоласан, киши.

Китоб қанча кўп бўлса-да, ҳар бирининг ўз мазмуни, бадиий жиҳатдан акс эттирилган воқеаси мавжуд. Уларнинг ҳар бирини яратмоқ учун алоҳида-алоҳида ёзувчининг ойларча, йилларча сабр-тоқат билан стол-стулда ўтирмоғи, умрининг маълум қисмини ўшанга сарф этмоғи, бу йўлда тинимсиз ижодий меҳнат қилмоғи зарур. Китоб саҳифалари эгаллаган сатрлар оппоқ деворга сочилган нақш эмас, улар ёзувчини халқ билан боғловчи умр томирларининг сезгир торларидир.

Албатта, ёзувчилар ҳам, уларнинг ижодиёти ҳам турли-туман. Айримларининг зеҳни қайноқ сув сингари доимо жўшқин бўлиб, исталган пайтда ёза олса, айримлариники нафас чиқармай, ҳавони ичда тутиб, яхшигина терлаб олгандан кейинги нафас каби ёза олади. Айримларининг ижоди самарали бўлиб, яхши ишлов берилган ер сингари йил сайин мўл ҳосил берса, айримлари қудуқ қазиган каби узоқ йиллар заҳмати натижасида фақат битта асар яратади. Айрим ёзувчи дуч келган воқеани каптар-мусичанинг уя қуришига ўхшатиб, тез-тез воқеаларни улаш билан жонини койитмай, бугун яратган ижод намунасининг эртага ўлиб қолишига ачинмайди. Айрим ёзувчи ҳаёт воқеаларидан ўзига керагини танлаб олиб, образлар яратганда, уларнинг ҳар бирига ўзларига мос хатти-ҳаракат берганда, сўз ва сўз бирикмалари, диалоглар яратганда уларни оқ қоғоз юзига сиёҳ билан эмас, балки юрагидан оққан ширанинг бармоқлари орасидан сизган томчилари билан битганга ўхшайди. Дарҳақиқат, ҳақиқий сўз санъаткори ҳисобланган ёзувчи ўз китоби саҳифаларини юрагининг сўнмас-ўчмас нақшлари билан безайди.

Бироқ ўқувчи китоб харид қилганда, ушбу масалаларга у даражада диққат қилавермайди. Китобхонни муаллифнинг ўз асарини қандай ёзгани эмас, нимани ёзгани қизиқтиради. Ўқувчи ўз вақтининг қиммат бўлагини сарф қилиб, китоб саҳифаларини кетма-кет очқилайди-да, сатрлар мазмунини узум шингилида ялтираб турган ҳосилидай истеъмол қила бошлайди. Ўқувчи ўқиган китобидан ширин таъм топса, иссиқ овқати ва қайноқ

чоини совутади, борган сари чиройи очилади, кўзлари кулимсирайди, лабларида розилик аломати кўринган ҳолат пайдо бўлади. Баъзан тўсатдан қошлари ўйнаб, юзи тундлашади. Ўша кўринишнинг ўзи ҳам асарнинг камчилиги туфайли бўлмай, ундаги салбий қаҳрамоннинг номардларча ҳаракатларининг китобхонни ҳаяжонга солган ҳолати бўлиб ҳисобланади.

Бундай асар нозиктаб ўқувчининг қайнаб турган маънавий иштаҳасига озиқ, онгига тарбия, руҳига руҳ беради. Китобхон бундай асарнинг муаллифига баъзан ихтиёрсиз ҳолда хат ёзади:

— Мухтарам ёзувчи, Сизнинг ҳаётинг воқеаларни аниқ тасвирлаб берган ҳаққоний асарингиз менга кўп нарсаларни ўргатди. Сизга сиҳат-саломатлик, узоқ умр, ижодий ишларингизда зафарлар тилайман!

Бироқ ўқиган асари китобхонни қизиқтирмаса, уйқусини келтиради, кайфиятини бузади, аччиқ да-нак магзини егандай юзини бужмайтиради. Китоб саҳифасини қаҳр-ғазабга миниб очади ва энг охирида уни ёпиб, стол устига қарсиллатиб ташлайди.

— Шундай нарсаларни ёзиш учун вақт сарфлаш шартмикан?! — деб тўнғиллайди.

Бу ерда ўқувчи ҳақли, албатта!

Воқеа-ҳодисаларни аниқ бадиий тасвир қила олмаган, китобхонни ўзига жалб қилмаган бундай асар фақат бир муаллифнинг эмас, давлат маблағининг беҳуда сарф бўлишидан ташқари кўп сонли ўқувчиларнинг ҳам вақтини олади. Бу хил китобларнинг сотилганлари ўқувчиларнинг кайфиятини бузса, сотилмай қолганлари дўкон токчаларини эгаллаб, йиллар давомида чанг босиб ётади.

Ижодкор китобини ўзи учун ҳам, ўз қавм-қариндошлари учун ҳам, ўз кабинетига китоб жавонини безаш учун ҳам, дўст-ёрларига совға қилиш учун ҳам ёки фақат ном қолдирмоқ учун ҳам ёзмайди. Бадиий сўз эгаси ўз асари орқали халққа ҳаётинг тажрибаларини, фикр-туйғуларини турмуш ҳақидаги тушунчаларини тавсия этади. Ёзувчи шунчаки ҳавоини нарсалар, воқеалар тўғрисида фикр юритмай, ўзининг ҳақиқий ишончига кўра, ўз ўқувчилари учун жуда аҳамиятли ва долзарб ҳисобланган воқеа-ҳодисалар ҳақида сўз юритади. У ўз ўқувчисига шундай дейди: Қадрдон дўстим, мана қарагин, ҳаётда қандай ажойиб нарсалар бор. Улар сенга ҳам тааллуқли. Сен мулоҳаза қил. Уларни ўз сезги-туйғу тарозинг билан ўлчаб кўр. Бу нарсалар-ҳодисалар ишинг, ижодинг, севгимухаббатинг, бутун хоҳиш-истакларингизда сенга

ёрдамчи бўлсин. Бутун халқнинг билан юксак мақсадларга етишишда сенга мададкор бўлсин...

Ҳа, ҳақиқий ёзувчи юксак мақсад йўлида китобхон билан юзма-юз, чин кўнгул ва юракдан сўзлашмоқ учун астойдил меҳнат қилади. Бундай ижодкорга муаллим ва мураббий деб ҳам айтиш мумкин.

Демак, ёзувчининг халқ олдидаги масъулияти жуда улкандир.

«Олим бўлиш осон, одам бўлиш қийин» деган мақол бор. Ёзувчи бўлиш, яъни Ёзувчилар уюшмасининг аъзолик гувоҳномасини олиш жуда осондир балки. Лекин ҳақиқий ёзувчи бўлиш — муаллим ва мураббий бўлиш осон иш эмас. Ҳақиқий ижодий талантдан маҳрум ёзувчининг саробдан ҳеч қандай фарқи йўқ. Зеҳн, уқув бўлмаса, масъулиятни сезмасанг, халққа нафинг тегмаса, ёзувчи бўламан деб чиранишдан, шунчаки ном кўтариб юришдан, ўқувчи бошини айлантиришдан кўра ўзингга бошқа бир касб излаш, албатта, одамийлик белгиси ҳисобланади. Ҳар қанча ачинсак-да, ўзлари учун аччиқ ушбу ҳақиқатга тушунмаган, тўғрироғи, тушунмоқни хоҳламаган ёзувчилар ҳали-ҳануз орамизда йўқ эмас.

Ёзувчининг яроғи унинг қалами эмас, балки тилидир. Ўтмас яроғ билан нафис шкаф ясаб бўлмаганидай, ғариб тил билан етук бадиий асар яратиб бўлмайди. Ёзувчининг тили қанча ўткир, бой, ширин бўлса, гап-сўзлари, бадиий тасвирлаган воқеа-ҳодисаларини уста гилам тўқувчи каби чиройли бажаради, китобхоннинг юрак сандигини калитсиз очади.

Дарҳақиқат, гўзал ва нафис гиламнинг бир квадрат метрида миллионга яқин тугун бор. Шулардан бир дона тугуни янглиш тушса, маданий экин орасида кўкарган ёввойи ўсимлик сингари ўзини мана-ман деб кўрсатади. Ёзувчи ҳам ўз касбининг устасидир. Унинг ҳар бир сўзи гиламнинг бир тугуни каbidир. Агар у гапни хом-хатала ишлатса, гап ичидаги сўз бирикмаларининг бирортасини ўз ўрнида қўллай олмаса ёки тил бойлиги ғариб бўлса, ёки асл сўз гавҳарларини пишиқ-пухта, ўрни-ўрнига қўя олмаса, унинг асари китобхоннинг кўз қорачигини чарчатади, фикрини чала шудгор қилинган ерда юргандай сандироқлатади.

Кўпчиликка ҳукм юргизгандан кўра, ўзингга буюришининг душвор эканлиги ҳаммага маълум. Ёзувчи ўзига эғалик қилолмаса, энг ёмон иллат ҳисобланади. Бу вақтда уни совуққонлик-бепарволик, дангасалик ўзининг оғир юки билан босади. Унинг зеҳни темир пичоқ сингари ўтмаслашади. Натижада санокли умр торларининг бир нечасини ҳуда-беҳуда сичқон кемиради-да, муаллиф ойлаб, балки йиллаб ҳеч нима ярата олмайди.

Ижодкор ўша пайтда агар ўзида масъулиятни йўқотмаган бўлса, шахсиятидан уяла бошлайди. Бироқ ўкинч бу вақтда фойда бермайди. Кўк майсанинг кесилган бандлари қурий бошлаган бўлади.

Зеҳн, уқувни доимо ўстириш, тилни ҳамиша ўткир пичоқдай чархлаш, уларни ўзингга ҳамма вақт вафодор дўст қилиш, умуман, ёзувчилик бур-

чини адо қилиш учун ижодий устида узвий ҳамда тинимсиз меҳнат қилиш лозим. Экмасанг кўкармаслиги, ишлов бермасанг ҳосил бермаслиги сингари қатъий босим билан ўтирмасанг, миянгни ишлатмасанг илҳом ўз-ўзидан келмайди.

Умуман, илҳом деб аталмиш илоҳий туҳфа орзу қуши сингари учқур ва тутқич бермас бўлиб, сен ҳаракат қилмасанг, у ёнингга келмайди. Шунчаки тил учида чақиришингга парво қилмайди. У сенга фақат кўзининг ёқимли қирини ташлайди-да, ким ўзига вафодор бўлса, ўшанинг кўйнига бориб киради. Бироқ сен ўзингни қўлга олиб, ижод устида қатъий ўтирсангина, инига қайтган қушдай унинг ўзи келиб бошингга қўнади. Фақат ўшанда у миянгни ўзининг илҳом чашмаси билан сугоради.

Ижод устида шунчаки ўтиришининг ўзи етарли эмас. Қоғоз-қаламга ёпишишдан олдин бадиий акс эттирмоқчи бўлган воқеа-ҳодисани, тасвирламоқчи бўлган образларни, улар ўртасидаги қарама-қаршиликларни ипидан-игнасиғача синчиклаб ўрганиш, уларни ҳар томонлама кўра олиш, улардаги гўзалликлардан қувона билиш, улардаги ғам-ташвишлардан юрак ачинишни ҳам сезиши шарт.

Тўғри, ёзувчи ҳам ўз ижодий жараёни давомида ўзидан олдин ўтган ижодкорлар ва тенгқурларининг бой тажрибаларига суянади. Бироқ уларнинг намуналарини ўзгартирмасдан кўчириб олишга ҳақ-ҳуқуқи йўқ. Ёзувчи, албатта, унумдор ерни ёриб чиққан якка-ёлғиз дарахт эмас. У ўз миллий адабиётининг кучли ижодкорлари сафида туриб, ўз биродарлари — ёзувчилар билан ўзаро муомалада, дўстона алоқада яшаш билан умумий мақсад йўналишида кураш олиб боради. Бироқ ҳаётнинг талаб этишига кўра, аниқ курашчан вазифани ўз олдига ёзувчининг ўзигина қўя олади ҳамда ушбу масалани ҳамиша унинг ёлғиз ўзи ҳал қилади. Чунки ёзувчи ўзининг ақли, уқуви, зеҳни, ҳаётни билиши, одамларни яхши таниши билан қуролланган кўрқмас бир аскардир. Бадиий акс эттирмоқчи бўлган воқеаси атрофлича ёзувчининг кўз ўнгида гавдаланса, хаёлида ошқора кўринса, ақли жараён унинг измига бўйсунса, ўз олдига қўйган масаласини ана шундагина у тўғри акс эттира олади.

Ўқувчи китобга ўзининг қадрли дўстига қарагандай меҳр-муҳаббат кўзи билан қараганда, ундан чин юрак билан маслаҳат сўраганда ёзувчининг орзу-умидлари юзага чиқади. Орзу-умидга етмоқ, албатта, ёзувчининг ўзига нима учун ҳаракат қилганини бекаму кўст англамоғига, китобхон ва халқ олдидаги масъулиятини аниқ сезмоғига, уни ҳеч қачон эсдан чиқармаслигига, тинимсиз ижодий меҳнат билан барча қийинчиликларни босиб ўтмоғига боғлиқдир.

Ёзувчининг қаноти — қалам. Қалам ихчам ва ишончли бўлса, у ёзувчини хоҳлаган манзилига учира олади. Миллионлаб китобхон билан бир кунда, бир соатда учраштириб ҳам билади. Ўша қанот, ўша учрашув, халқ билан шундай чамбарчас боғлиқлик бутун миллиат ёзувчиларининг жонажон орзусидир.

Туркман тилидан Машариф САФАРОВ таржимаси

ЎН ОЛТИ АСКАР БИЛАН...

Инсоннинг маънавий шаклланишида оила, ота-она ўрни жуда аҳамиятли. Айниқса, оталар бу масалада бирор кунни бой бермаслиги керак. Чунки, «Дарс тайёрладингми?» деган саволдан «Дарсларингни олиб кел, бир кўрай», деган гап болада масъулият уйғотади. Мен айтадиган гап фарзанд тарбияси хусусида эмас. Фарзандининг келажagini унинг қизиқишларига кўра таъминлаган ота ҳақида. Тўғрироғи, шу отанинг фарзанди ҳақида.

Қибрай туманидаги оддий оилалардан бири. Шукуровларнинг деярли ҳаммаси шахматга қизиқади. Бу қизиқиш кичкина Равшанжоннинг ҳаёт тарзига айланиб кетди. Ундаги ўзига хос тартиб, тиришқоқлик, мулоҳаза бўлажак шахматчи шаклланаётганини кўрсатиб турарди. Маҳалла болалари копток ўйинига чақириб қолишади. Бир шахмат доскасига, бир болаларга қараб, қўли билан ўртоқларига «бормайман» ишорасини қилади. Ахир ўйиннинг энг қизик палласига келган. Кўнгилга копток сигармиди! Ота ўғлини зимдан кузатаркан, дардан бўш пайтлари шуғулланиш учун Қибрай шахмат клубига олиб борди. Бу ерда Равшан Тоҳиржон Абдуқодиров устозлигида профессионал шахматдан таълим олди. Бу жараёнда вилоят чемпионатларида бир неча бор ғолиб бўлди. Кейинчалик, чирчиқлик Бахтиёр Холмирзаевдан шахматнинг сир-асрорларини ўрганди.

Қаҳрамонимиз Равшан Шукуров бугунги кунда Ўзбекистон шахмат федерациясида фаолият олиб бориш билан бирга Юнусобод болалар ижодиёти марказида «Vunderkind» шахмат тўғараги раҳбари. Бу ердаги фаолият қисқа муддат ичида ўз самарасини кўрсата бошлади. Республика шахмат мусобақаларида шу клуб аъзолари пешқадам. Ўзбекистон чемпионлари Нигматов Ортиқ, Игонин Темура, Чайкина Светлана, Абдусатторова Баҳора сингари шогирдлари бир неча бор ўз тенгдошлари орасида республика чемпионлари бўлишди. Осиё чемпионатида Ортиқ иккинчи, Темура учинчи ўринни олиб қайтишди. Шунингдек, энг ёш шахматчилар ҳам шу клуб иштирокчилари. Абдусатторов Нодирбек, Ҳамроева Дилбархон, Пўлатов Азизбеклар бор йўғи 5-6 ёшли болалар. Улар мусобақаларда ўз тенгдошларини бир неча бор мағлубиятга учратишиб, эндиликда катта ёшли болалар билан дона суришмоқда. Ва аксарият галабалар улар томонида.

Клубда Равшанжонга Гулнора Ортиқова яқин ёрдамчи. У ҳам шахматчилар оиласидан. Болаларга шахмат бўйича дастлабки сабоқни Гулнора бошлайди. Сир-асрорларни ўргатиш Равшанжоннинг зиммасида.

Мусобақалар жараёнида ота-оналар фарзандининг галаба билан чиқишини ҳаяжон билан кутиб туришса, устоз бир неча шогирди учун куюнчаклик қилиб юради. Мусобақалардан кейин эса ўйин таҳлили бошланади. Равшанжон бу масалада ҳам шогирдларига талабчан. Ғолиб бўлганларни рағбатлантириш билан бирга хатоларини, кейинги ўйинда шундай вазият дуч келса, қандай усулдан фойдаланиш лозимлигини кўрсатиб ўтади. Мағлуб бўлган шогирдларининг аввало кайфиятини кўтариб олиб, кейин таҳлилга ўтади. Бир марталик эътиборсизлик болани шахматдан бездириши мумкин. Шогирдларининг ҳар бири билан алоҳида ишлашдан эринмайди Равшанжон ота-оналар ҳам хурсанд. Нодирбекнинг онаси «Ўғлимни шу клубга олиб келганимда ёзишни, ўқишни билмасди. Бироқ ҳозир партияларини ёзиб боради. Ўйинларда ҳар-бир юришини ёзиб чиқади. Бунга Равшан аканинг болалар билан ишлай олиши сабаб», дейди. Дилбархоннинг онаси «Қизимга конфет берсам, Равшан акамга ҳам беринг, дейди. Шахмат қизимни сабрга, тартибга ўргатапти. Бунда устозининг хизматлари чексиз», дейди. Яна шуни таъкидлаш жоизки, Равшаннинг шогирдларида ғолибликдан ҳаволаниш, кибр йўқ. У доим болаларга «Ўзингни эр билсанг, рақибингни шер бил, бироқ кўрқма, ҳаяжонланма, эркин ва эътибор билан ўйна!» деб тайинлайди.

Бугунги кунда «Vunderkind» клубининг аъзолари етмишдан ошиқ. Кундан-кунга бу кўрсаткич оғиб бормоқда. Уларнинг қайси билан сўзлашмайлик, «Рустам Қосимжоновдек шахмат қироли бўламан!» деб дадил, ёруғ орзулар қилади. Баҳора, Азизбек, Улутбек, Камолиддин, Дилбар, Саидамир, Наргиза, Акмал, Эльвира... Бу шогирдлар учун келажак режалари аниқ: шахматчи бўлиш! Шоир айтганидай, ўн олти аскар билан жаҳонни забт этиш.

Бугун мамлакатимизда спортга эътибор давлат сиёсати даражасида. Қатор Халқаро мусобақаларда ҳамюртларимиз ғолибликни қўлга киритиб қайтишмоқда. Медаллар шодасини бўйнига осиб қайтган ушбу ғолиб юртдошларимизни она юрт — ВАТАН олқишлаб кутиб олмақда. Мен ишонаман, бугун шахмат столига бўйи етиб-етмай дона сураётган бу болалардан жаҳон чемпионлари чиқади. Шунда уларнинг устозлари чемпионлардан кўпроқ ҳаяжон билан юрт истиқболга чиқади. Унгача эса... яна қизгин машғулотлар давом этади.

ХОНИМОЙ

Сурхон дўппилари

Дўппилар, дўппилар, дўппилар... Кашталари майин ипак, тиллодан. Ҳар бир ўзбек фарзанди, ўзбек гўзали ҳуснига ҳусн, чиройига чирой қўшиб турувчи дўппилар.

Дўппиларга разм солар экансиз, уларда гўёки ўлкамизнинг фирдавсмонанд боғларию гулзорлари, дала-даштларию сиру-асрорга тўла бўлган фалак мужассам этилгандай. Дўппилар анъанавий ўзбек кийимларининг ажралмас қисми ҳисобланиб, кўпгина миллий маросимларимиз, удумларимиз ва умуман, ҳаётимизга сингиб кетган унсурлардан биридир. Кўринишидан кичкинагина, кўзимизга одатий ва оддий кўринадиган бу миллий либоснинг таркибий қисмида халқимиз маданияти, диди, нафосати қанчалик юксаклигини, ўзига хослигини кўриш мумкин. Дўппиларнинг ҳар бир нусхаси бетакрор жозобага эга. Улардаги ипаклар ранги мисли камалакдек, баҳор фасли тароватидек жилоланади. Дўппилардаги мана шу ранглар ўйини, ўзаро мутаносиблик, уйғунликни кўриб, ҳар бир чеварнинг нозик дид эгаси, рассом бўлмасада, рангларни ҳис эта билиш қобилияти кучли эканлигига ишончингиз комил бўлади.

Маълумки, ўзбек миллий либосини бош кийимсиз тасаввур этиб бўлмайди. Халқимиз орасида бош кийимлар алоҳида эътиборга лойиқ — улар ҳеч қачон

оёқ остига, ерга ташланмаган. Чунки улар инсоннинг бутун умри давомида, гўдаклигидан бошлаб, то ҳаётининг сўнгги давларигача тарқатмай келади. Аҳоли ёшидан, жинсидан қатъий назар, хоҳ аёл, хоҳ эркак ёки ёш бола бўлмасин, бош кийимсиз юрмаган. Ана шундай бош кийимлардан бири дўппининг келиб чиқиш тарихи қадим замонларга тақалиб, унга ўхшаш бош кийим тасвирларини археологик топилмалар, деворий суратлар, миниатюраларда кўриш мумкин. Дўппи — туркий сўздан келиб чиққан бўлиб, «тепалик», «тепа» маъносини билдирган. Ўзбекистоннинг айрим ҳудудларида унинг «каллапўш», «тахя», «қалпоқ» деган номлари ҳам кенг тарқалган. Йиллар ўтиб, асрлар ўтиб дўппининг кўриниши, шакли шамоёйили, безаклари ўзгариб борган. Дўппи тикиш санъати асосан 19-асрнинг охири — 20-асрнинг бошларида гуллаб яшнади. Қадимда дўппиларнинг шакли асосан бир хил кўринишда — конуссимон бўлиб, кейинчалик уларнинг думалоқ, тўртбурчак, тепаси бироз учли ёки текис турлари пайдо бўлди. Вилюятимизнинг ҳар бир ҳудуди аҳолисининг дўппилари бир-биридан ранги, нақш безаклари, тикилиши билан фарқ қила бошлади. Шу сабабдан ҳам, дўппи эгасининг бош кийимига қараб, унинг қайси ҳудуддан эканлигини ўзидан сўрамай туриб дар-

ров билиш мумкин бўлган. Яъни бу ўринда дўппини бемалол инсоннинг этник келиб чиқишини кўрсатувчи «ҳужжат» (паспорт) деб аташ мумкин.

Ўзбек дўппилари тузилиши жиҳатдан бир неча гуруҳлар (Тошкент, Самарқанд, Бухоро, Фарғона, Сурхондарё-Қашқадарё, Хоразм)га бўлиниб, мақоламиз улардан бири — Сурхондарё вилояти дўппиларига бағишланади. Сурхондарё дўппилари (айрим жойларда каллапўш деб ҳам юритилади) бошқа ҳудудлар дўппиларидан ўзининг шакли-шамоёйили, кашта техникаси, нақшлари ва энг асосийси, ўта ёрқин ранглари билан ажралиб туради. Сурхон дўппиларининг бир неча кўринишлари мавжуд. Улар орасида ўзига хос турларидан бири — пилтадўзи дўппидир. У астар, авра, жияк ва пилтадан иборат. Ушбу қисмларнинг ҳар бири алоҳида тикилиб, сўнг астар билан авраининг орасига ингичка симга ўралган қоғоз пилта ўтказилган, кейин шу усулда қўшиб тикилган. Кўпгина тадқиқотчилар пилтадўзи техникасини илгари маҳаллий аҳоли (асосан қўнғиротларда чий билан ўтовнинг атрофи ўраб чиқилган) турмуш тарзида қўлланилган безакли чийга ўхшатишади. Дўппилардаги нақшлар бевосита пилтадўзи техникаси билан боғлиқлиги сабабли, уларнинг шакли бошқа ҳудудлар нақшларидан фарқли

ўлароқ, асосан геометрик, бир оз қирралироқ ва соддароқ кўринишга эга.

Сурхондарёда дўппиларнинг барчаси думалоқ шаклда бўлиб, улар «гириллоқ дўппи», «тўлдирма каллапўш» деб аталган. Дўппиларни тикишда ўта ёрқин рангга (сарик, гулоби, кўк, яшил, оқ ранглар) бўялган ипақдан фойдаланишган. Дўппиларнинг четлари бигизда кашталанган жияк билан тикилиб, икки учи бирлаштирилган попуқлар билан безатилган. Жияк кашталарида асосан «йўрма» услуби қўлланилган. Жияк нақшлари номлари турлича бўлган: «кўчқорак», «муғуз», «тароқгул», «сирга», «занзира», «қушоёқ», «гангача» ва ҳ.к. Бевосита дўппиларнинг асосий нақш гулларига келадиган бўлсак, уларда халқнинг дунёқараши, турмуш тарзи, теваракатроф, табиат билан боғлиқлигини акс эттирувчи зооморф, антропоморф, космогоник ҳамда ислимий элементларни кўриш мумкин. Масалан, «Кўчқоршохи», «лолагул», «косагул», «чоргул»...

Воҳада аёллар орасида дўппи кийиш XX асрнинг 20-йилларидан урф бўлиб, улар эркаклар дўпписидан тепа қисмининг яссилиги ҳамда безак услуби билан фарқ қилган.

Болалар дўппиларининг шакли катталарникидай бўлса-да, бироз безатилиши ҳамда туморларининг кўплиги билан фарқланган. Болаларни турли балон

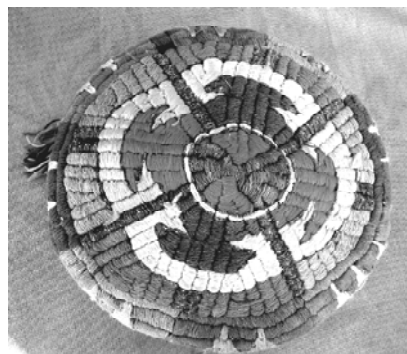
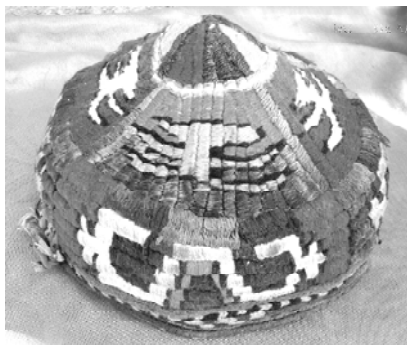
қазолардан, касалликлардан, ёмон суқдан асраш учун уларнинг бош кийимлари, албатта, ичига оятлар ёзилган қоғоз парчаси, бўри тиши, седана уруғи ёки ўткир ҳидли ўсимликлар ва шу каби нарсалар солинган туморлар осилган. Бундан ташқари дўппи четлари айланасига оққора (кўзга ишора) қилиб эшилган ип билан «илонизи» тикиб чиқилган, турли кўзmunчоқлар, попуқлар, мунчоқлар, қуш патлари билан безатилган.

Сурхондарёда дўппи тикиш санъати, асосан, Бойсунда кенг тарқалган бўлиб, ҳозирда ҳам давом этмоқда.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, дўппилар бошқа бош кийимлар сингари ўзбек халқининг келиб чиқиш тарихи, маданиятини тадқиқ қилишда, ўрганишда муҳим аҳамиятга эга бўлса, уларнинг нақш-безаклари эса халқ мафкурасининг қадимги кўринишларини ўрганишда тенгсиз манба бўлиб хизмат қилади.

Бинафша НОДИР

Муаллиф фонд ҳамда архив материалларидан фойдаланишда ва суратга олишда яқиндан ёрдам берган Сурхондарё вилоят ўлкашунослик музейи, этнография, халқ амалий санъати ва оғзаки ижоди бўлими ходимлари Каримова Сайёра ва Поёнов Поёнларга ўз миннатдорчилигини билдиради.

ТАРЖИМОНДАН

Шу йилнинг апрел-май ойларида Колумбия университетида бўлиб ўтган икки халқаро конференцияда иштирок этиш мақсадида Америкага сафар қилдим. Саёҳат давомида Марказий Осиё, хусусан, ўзбек тили ва адабиётини ўрганувчи марказий университетлар — Гарвард, Колумбия, Индиана, Сизтл, Мичиган, шунингдек, халқаро кутубхоналарнинг Осиё бўлимларида бўлиб, у ердаги ўзбек адабиёти ва унинг таржималари билан шуғулланувчи олимлар билан махсус учрашувлар, давра суҳбатлари уюштиришга ҳаракат қилдим. Суҳбат мобайнида олийгоҳ ўқитувчи ва талабаларининг ўзбек тили ва адабиётига бўлган қизиқиши, Навоий, Бобур, Чўлпон, Фитрат ижодидан намуналарни ёд айтиб берганликлари, «Фарҳод ва Ширин», «Қуш тили» дostonлари, «Шайтанат», «Мувозанат» романлари ҳақида тутилиб, қийналиб бўлса-да, фикр айтишлари мени қувонтирди. Айниқса, Мичиган университетида Ўзбек адабиёти ва унинг таржималари хусусида тадқиқот олиб бораётган Рейчел Ҳаррелнинг китоб жавонида йиғилган юзлаб ўзбек ижодкорларининг насрий, шеърый асарлари мени ҳайрон қолдирди. Ўзбекистондан ҳам макон, ҳам тафаккур жиҳатидан анча йироқ бўлган ғарб олимасининг ўзбек адабиёти, шеърыйати муҳаббатининг сабаби, сир синоати нимада? Рухий яқинлигидами? Жозибаси ёки умумбашарий мезонларга туташлигидами?

Бунга Рейчелнинг жавоби лўнда ва қисқа бўлди: «Ундан излаган нарсамни топаман. Мен нимани ўйласам унда мужассам. Унинг дунё адабиётига тенглашадиган жиҳатлари кўп, фақат гап ўша жиҳатларни етказиб беришдаги муҳим восита — таржимада».

Рейчел хонимнинг Улуғбек Ҳамдамнинг «Мувозанат» романи ҳақидаги мақоласи ҳам сиз ўқувчиларни эътиборсиз қолдирмайди деган умиддамиз.

Зулхумор МИРЗАЕВА,
Тил ва адабиёт институти докторанти

АДАБИЁТ ОВОЗИ

2004 йилда ўзбек ёзувчиси ва шоири Улуғбек Ҳамдамнинг «Мувозанат» романи эълон қилинди. Асарга танланган мавзу интенсив, шиддатли ва таъсирчан. Танқидчилар романга ижобий муносабат билдиришди. Адабиётшунос Дилмурод Қуронов асар «Сиз ва Бизнинг ... бу мураккаб замондаги кундалик ҳаётимиз ҳақида» дейди.

Роман қаҳрамони Юсуф Тошкентдаги университетлардан бирида Марказий Осиё тарихидан дарс беради. У умр йўлдоши ва уч ёшли ўғилчаси билан ночор ҳаёт кечиради ва камтарона киноя билан «Ҳаётдан мақсади ёш авлодни шарафли ўтмишдан бохабар қилиш» ҳақидаги фикрига содиқ қолиб, репетиторлик ортидан пул топиш ҳақидаги таклифларни рад қилиб келади. У узоқ йиллар олдин илм йўлидан воз кечиб, янги иқтисодий шароитларда давлат ортгиришга ружу қўйган икки синфдоши - Миразиз ва Саидлар билан дўстлик ришталарини сақлаб қолган. Асар бошида қирқ ёшлардаги Юсуф ўз касби ва оиласини «янги ўзбекона» ҳаёт қулайликлари билан таъминлаш билан боғлиқ орзуларига сўниб бораётган умидларнинг мос келмаслиги ҳақида ўйлар экан, ўрта ёш инқирозини бошдан кечиради. У сокинлик илинжида она қишлоғига боради, у ерда эса, табиийки, вазият янада чигал. Отанаси ҳам камтарона умргузаронлик қилишади, Юсуф эса уларга ёрдам беришга ночор; болаликдаги дўстлари бекорчилик, аҳён-аҳёнда чиқиб қоладиган ўта оғир жисмоний меҳнат ва арзон ароқдан одамийлик хусусиятларини йўқотиб боришмоқда, энг ёмони эса — акаси Амир диний мутаассибларга қўшилиб қолган. Юсуф шаҳарга қайтади ва уни «тамойилларга содиқона ҳаёти» аҳмоқчиликдан бошқа нарса эмасмикин деган хаёллар қийнай бошлайди. Миразимнинг ҳашаматли ҳовли уйига ташриф буюрганида дўстининг хо-

тини — зиёли, янги мавқеидаги мажбурий бекорчиликдан сўлиб бораётган Заҳро билан танишади. Бу орада қишлоқда Амирнинг мутаассиблиги кучайиб боради ва ногирон хотини Гулшода билан уч фарзанди ҳақида ғамхўрлик қилиш ўрнига дайди имомнинг даввати билан олдинги гуноҳларини ювишга тушади. Тошкентда Юсуф ва Заҳронинг беозор муносабатларига қутилмаган фожиа вақтинчалик нуқта қўяди: Юсуфнинг ўғли Абдулло қутилмаганда касалликка чалиниб, оламдан ўтади. Юсуф пул топиш илинжида туни билан Тошкентни бошдан-оёқ кезиб чиқса-да, врач ёзиб берган дорини олишга пул тополмайди. Мувозанат бузилган — Юсуф бозорда поябзал сотишни касб қилади ва Заҳро билан ишқий муносабатлар бошланади.

Амир руҳий беморлар шифохонасига ётқизилади, китобнинг энг таъсирчан лавҳасида хотини Гулшода рўзгор ташвиши билан руҳан азобланиб, фарзандларини оч-наҳор қолдириб, сил касаллиги билан ётиб қолади. Асар сўнггида Юсуфнинг ақлий идроки уни дон олишувларга чек қўйишга, бозордаги поябзал сотувчилик ишини ташлаб — ваҳоланки, бу ерда у ҳатто иш юритувчиликкача қўтарилган эди — университетга қайтишга ундайди. Асар янги семестрнинг биринчи маърузаси билан тугайди: «Биринчи дарсимиз мувозанатга — инсон ботинидаги, инсон ва жамият ўртасидаги, жамият ичидаги, жамият ва давлат, миллат ва миллатлар(давлат ва давлатлар) бутун дунё, коинотдаги мувозанатга бағишланади... Энди биз мустақил ва ҳар томонлама ривожланган давлат барпо этиш ҳаракатидамиз. Бу ҳам яхши. Аммо зинҳор ба зинҳор ўша мувозанатни назардан қочирмаслигимиз зарур. Демак, шу нарса аён бўладики, маънавиятни моддиятга қурбон қилиш ярамагани сингари, маънавият учун моддиятдан воз кечиш ҳам ярамайди.. Менинг

фикримча, Аллоҳ йўлидан юрмоқлик, яъни мусулмон бўлмоқлик айнан шундан иборатдир».

Асар мувозанати бузилган ҳаётнинг тасодифий тасвирларига бой: Юсуфнинг фарзандлик бурчини бажаришига имкон бермаётган шаҳар ҳаётдан ҳам нафратланиб, ҳам ҳавас қилувчи ёши катта қариндошлар ва қишлоқдошлар; Миразим ва Заҳронинг бир нарса юлиб олиш илинжида юрган хизматкорлари — бекорчиларга тўла уйи; оиласини Америкага дам олишга олиб боришга қурби етадиган, лекин хотинининг хурматини қозона олмаётган - хотини ундан нодон оми деб нафратланади - Юсуфнинг дўсти Саид; ва албатта Амир - отаси қамоққа тушмай, онаси ҳаётдан кўз юммай туриб кўчама-кўча тиланчилик қилиб юришга мажбур бўлган болалари. «Мувозанат»да абгорлик ва ташвишларга бой бир неча ҳаёт ҳикоялари мужассам ва бу тасвирлар Юсуфнинг файласуфона монологлари билан тўла. Улуғбек Ҳамдам ўзбек насрининг типик тилдан чекиниб, ярим журналистик расмий тилдан соф қишлоқ шеvasи ва адабий рус тилигача бўлган кўламадаги турли услубларни ўз ичига олган кўп қатламли тил яратади. Бош қаҳрамон Юсуф ҳам, учинчи шахс номидан ҳикоя қилувчи муаллиф ҳам адабий тилдан кўра журналистик тилга яқинроқ бўлган расмий, китобий тилдан фойдаланишади. Бу услуб «ҳеч кимнинг она тили»си бўлмаса-да, биринчи тили рус тили бўлган ёки маҳаллий лаҳжаларда сўзлашувчилар томонидан муомала воситаси сифатида кенг қўлланилади. Бу муомала услуби рус тилидан ўтган калкалар ва русча услубга хос эргаши гапларга бой. Романда рус тилидан ўтган сўзлар жуда кам ва У. Ҳамдам уларни стратегик мақсадлар учун ишлатади -масалан, Юсуфнинг маст ҳолатда болалик дўсти Рашид билан суҳбатида русча «инстинкт» сўзини ишлатиши унинг қишлоқ ҳаётдан нақадар узоқ эканлигини таъкидлайди. Шунга қарамай, бундай лавҳаларда У.Ҳамдамнинг тили асосан миллатпарастлик руҳидадир. Баъзан ўқувчига рус тилидан келган сўзларнинг ўзбекча «тўғри» муқобиллини ўргатади (масалан «офицант» ўрнига «лаганбардор», «водопровод» ўрнига «муслук»). Асарда ҳозирги турк тилидан олинган сўзлар ҳам кўп учрайди. Юсуфнинг қишлоқдаги дўстлари ва қариндошлари тили (акаси Амрдан ташқари) кўпроқ ўзбекларнинг сўзлашув тилига яқин. Гаплар қисқа, сўзлашув услубига хос, баъзан тўлиқ бўлмаган — тугалланмаган жумлалар учрайди.

Юсуфнинг мутаассиб акаси нутқи асардаги бошқа қаҳрамонлар нутқига умуман ўхшамайди, асосан диний мавзуда, лекин бу нутқдаги ягона фарқ эмас: Юсуфнинг отаси ва амакиси ҳам диний мавзуларда баҳс юритишади, лекин уларнинг муомала услубида оддий деҳқон нутқига хос лўнда халқ ибораларини кўрамайди. Амир эса нутқи арабий сўзларга бой ва ҳатто бу сўзларнинг туркий муқобиллари бўлса ҳам арабий сўзларни ишлатади. Алоҳида олганда буларнинг кўпчилиги ўзбек тилида қўлланиладиган сўзлар, лекин контекст нуқтаи назаридан таҳлил қилганда Амир «пан-исломий» нутқлари билан халқаро мусулмонлар жамоасининг вакили, бошқа қаҳрамонларга лисоний ва маданий жиҳатдан, шунингдек, ўз оиласига ҳам бегона киши образини яратади. Юсуф ва Заҳро ўртасидаги

ишқий муносабат билан боғлиқ тасвир ҳам ўзига хос хусусият касб этади. Дастлабки учрашувлардаги суҳбатларида ўзбекча гаплашишса-да, ишқий муносабатлари жиддий тус олгач, ҳис туйғуларини фақат рус тилида ифодалашга ҳаракат қилишади. Юсуф ишқий алоқаларни тўхтатгач, Заҳро билан яна ўз она тилида гаплаша бошлайди.

«Нега русча? — Юсуф ўзидан сўради. — Бу маданият белгисими? Ранг-барангликка интилишми ёки русчада фикрлар дадил ва рафон чиқадими? Балки ношаръий муносабат бўлгани боис ўз гуноҳ ва уятингни ўзга тил ортига яширишга уринишдир бу?»

Асарда акс этган шевага хос ва «соф» ўзбекча сўзлардан фарқли бу саҳналарда изоҳлар берилмайди. Бунинг сабаби рус тили ҳаммага маълум бўлган тил. Шунингдек, асарда рус тилига қаҳрамонлар ўзбеккона ахлоқий меъёрлардан ўзларини озод қилган вақтларида фойдаланадиган тил сифатида қаралади. Бунда муаллифнинг мафкуравий танлови кўринса-да, айрим ўзбек китобхонларининг айтишича, бундай ҳолатларда рус тилининг ишлатилиши табиий ҳолдир.

У.Ҳамдамнинг романига ёзилган сўнгсўзида адабиётшунос Дилмурод Куронов ёзади: «Давра суҳбатлардан бирида устоз Озод Шарафидинов адабиётимизда реализм имкониятлари ҳали тўла очилганича йўқлигини таъкидлаган эдилар. «Мувозанат» мана шу имкониятлардан кенгроқ фойдаланиш йўлидаги дадил қадам деса бўлади».

«Мувозанат» асарининг «янги ўзбек эпик асари» сифатида адабиётшунослар томонидан юқори баҳо-ланишига сабаб у замонавий ўзбекларнинг ўзлигини акс эттиришидадир. Асарда бир пайтлар миллий тикланишнинг етакчилари бўлган зиёлиларнинг мушкул вазиятларда қолиши, ўзбекларга хос бўлмаган тушунчаларга (ўзим бўлай, ижтимоий ришталарни менсимаслик) эга бўлган инсонларнинг «гуллаб-яшнаши» тасвирланган. Шунингдек, муаллиф асарда миллий қадриятларни ёқлаганлигининг гувоҳи бўламан. Улуғбек Ҳамдам англайдики, тилнинг яширин ресурслари турли йўналишлар томон ривожланиши мумкин — буни биз Амирнинг араб тилига мойил исломий нутқида кўраман. Лекин бу йўллар миллий ўзликни йўқотиш, ҳатто ақдан озишга олиб келиши мумкин. Инглизча ва бошқа тиллардан кириб келган сўзларга камроқ мурожаат қилиши, туркий сўзлардан имкон қадар кўпроқ фойдаланиши баробарида муаллиф ўзбеклар миллат сифатида халқаро саҳналарда ўз ўрнини топишга қодирлигига ишончини кўрсатади. Муаллиф кам истеъмолда бўлган соф ўзбекча сўзларга дидактик эътиборни қаратиб, рус тилидан миллатга дахлдор ахлоқ меъёрларининг бузилиши ўринларида фойдаланиши орқали ўзбекларни замонавий ўзлигини ярата оладиган миллат вакиллари сифатида тасвирлайди. Тилдаги космополит ва миллий вазиятлар ўртасидаги Улуғбек Ҳамдам тутган мувозанат, унинг замонавий ҳаётни қора бўёқларда тасвирлашига маълум маънода имкон бермаган ва қаҳрамони Юсуфнинг қийинчилик билан эришилган маънавий мувозанатига муқофот сифатида кўрилади.

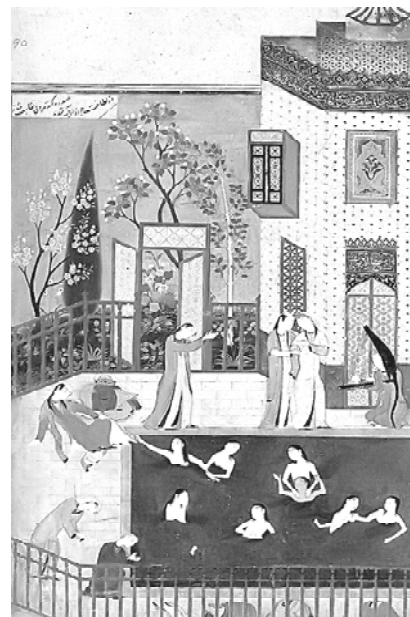
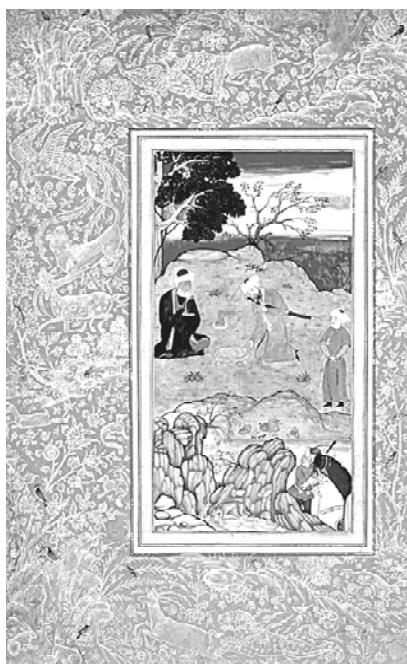
Рейчел ҲАРРЕЛ
(Мичиган университети)

Шарқона тасвирий санъат сулмони

Камолиддин Беҳзод номи нафақат Шарқ мамлакатларида, балки бутун дунё санъат ихлосмандлари томонидан алоҳида эҳтиром билан тилга олинади. Зеро, ундан қолган бадиий мерос умуммиллий маданий-эстетик қадрият сифатида эътироф этиб келинади.

Беҳзод ота-онасидан эрта етим қолади ва уни Ҳусайн Бойқаро ва Мир Алишер Навоий хизма-

тида бўлган мусаввир ва ҳаттот Мирак Наққош ўз оталигига олади. Бобур, Хондамир, Мирзо Ҳайдар, Муҳаммад Аҳмад каби шахсларнинг асарларида Беҳзод ҳақидаги ёзма манбалар, ҳаттоки афсоналар ўз аксини топган. Тарихчи Хондамир 1499 – 1500 йилларда теурийлар сулоласи тарихига оид асаридан Беҳзодни моҳир мусаввир, дея таърифлайди.

Беҳзод Шарқ миниатюра санъатининг энг машҳур мусаввири бўлган. У кутубхона раҳбари сифатида қўлёзмалар мазмунини ёритиш услубини ишлаб чиқди. Ўша давр форс рангтаъсвирида асарнинг структуравий ва композицион мазмунини акс эттиришда геометрик архитектура элементлари ва фигураларни тасвирлашдаги тартибига ва асарнинг асосий таркибий майдонини манзарага қаратган. Беҳзод композицион ечимни топишда икки усулни қўллаган: анъанавий геометрик услуб ҳамда у ўз ижодий фаолиятида кўп қўллаган услуб, яъни воқеа-ҳодисалар очик, бўш ва кенг майдонлар акс этган композициялардир. У, шунингдек, ўз композицияларида расм планларини гайриоддий равишда жойлаштира олган. Камолиддин Беҳзоднинг бадиий маҳорати шундаки, асарларидаги фигураларнинг пластик ечимлари нафақат табиийлиги, балки таъсирчанлиги ва серҳаракатлиги билан ҳам ажралиб туради. Мана шу ҳаракатларнинг композиция планида тўғри акс эттирилганлиги ҳам мусаввир

ижодига ўзига хослик бағишлаб туради. Унинг бетакрор асарларида қўлланилган рангларнинг уйғунлиги ҳамда мувозанати, шаклларнинг ўзаро муносабатлари Шарқ тасвирий санъатининг канонларига айланган.

Камолиддин Беҳзод рангтаъбирнинг оч-тўқ тусларидан, яъни контрастлилиқ усулидан Ўрта асрнинг бошқа мусаввирларига қараганда нисбатан моҳирона фойдаланган. Беҳзод ижодининг яна бир ўзига хослиги шундаки, у ўз асарларида муайян воқеликларнинг мазмунини ҳикоя қилган. Масалан, Низомий Ганжавийнинг «Хамса»сига ишланган «Қизлар ҳовузда чўмилишмоқда» асарида Баҳромнинг яширинча нигоҳи асар композициясига шу қадар моҳирлик билан жойлаштирилганки, шу элемент билан асарга ўзига хос ботиний динамика киритган. Унинг пастдаги ҳовузда чўмиллаётган қизларни томоша қилиш учун синчиклаб қараб тургани тасвирланган.

Беҳзод асарларидаги ранглар ўзига хосдир. Унинг ижодида мусаффо, тоза ранглар етакчи роль ўйнайди. У ранглар илмини яхши билган. Айниқса, «Зафарнома» асарига ишланган миниатюраларида Беҳзод ёрқин ранглардан фойдаланган. Миниатюра асарларидаги ҳар бир деталдаги аниқлик ва тартиблилик Беҳзоддан мерос бўлиб қолди. Беҳзоднинг услубини шогирдларидан Шайхзода пухта эгаллаб, кейинчалик 16-асрда Бухоро мактабларида устоз услуби қўлланила бошланди.

Ҳиндистонда Бобур, Ҳумоюн, Акбар, Жаҳонгир ва Шоҳжаҳон ўз кутубхоналарида Беҳзод ижодига мансуб асарларни сақлаган. Тарихчи Абул Файз ибн Муборакнинг ёзишича, Ҳиндистондаги мусаввирлар учун Беҳ-

зоднинг ижод намуналари эталон, унинг беқиёс асарлари илҳом манбаи бўлиб хизмат қилган. Шоҳжаҳон кўрдирган Шоҳжаҳонобод шаҳридаги деворий суратларда Беҳзод услуби яққол кўриниб туради.

Саъдийнинг «Бўстон»ига ишланган 5 та асар ҳам Беҳзод қаламига мансубдир. Улар Ҳусайн Бойқаронинг кутубхонаси учун ишланган бўлиб, матн машҳур хатот Султон Али Машҳадий томонидан ёзилган. Асарларнинг бири 1488 йилда ишланган, қолганлари эса 1488-1489 йилларда яратилган. Бундан ташқари Беҳзод Ҳусайн Бойқаро учун Шарофиддин Али Яздийнинг «Зафарнома» (1467), Фаридиддин Атторнинг «Мантиқут-тайр» (1483), Ҳусайн Бойқаронинг ўғли Бадиуззамон учун Алишер Навоийнинг «Хамса» (1486), Низомий Ганжавийнинг «Хамса» (1494-1495) асарларидан нусхалар кўчириб беради.

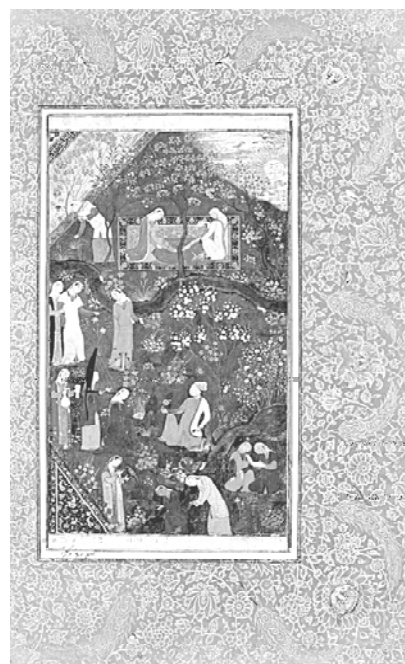
Шу кунгача буюк мусаввир Камолиддин Беҳзод ва унинг ижоди турли мамлакат тадқиқотчилари томонидан ўрганиб келинмоқда. Беҳзод ўзининг бади-

ий маҳорати юксаклигини билган ҳолда ўз асарларига, ҳаттоки бир четига ҳам имзо қўймаган. Беҳзод беқиёс ва нодир асарлар яратар экан, бу ажойиб асарни яратган мусаввир шахсини аниқлаш учун асос бўладиган бирон-бир из қолдирмасликка интилган.

Камолиддин Беҳзод ижоди миллий-тарихий санъатимизнинг ноёб намунаси сифатида миниатюра асарларининг эстетик хусусиятларини талқин этишда, замонавий санъатни ривожлантиришда самарали фойдаланиш мумкин.

Дарҳақиқат, Шарқ миниатюрасининг йирик намояндаси Камолиддин Беҳзод яратган асарлар бетакрор. Унинг санъати нафақат Шарқ, балки европалик рассомларнинг ижодига ҳам ўз таъсирини ўтказди. Питер Паул Рубенс, Анри Матисс ва бошқа бир қанча импрессионистлар шулар жумласидандир.

Зилола СУЛАЙМОНОВА,
Мирзо Улугбек номидаги
ЎзМУ аспиранти

Ёш эди, гўзал эди лайлак. Тумшуғи ва оёқлари каби узун-узун орзулари бор эди. Унга ошиқлар ҳам кўп эди, лекин биттаси ҳаммасидан устун... Тўйлари бўлди мовий осмонларда, яшил-мовий умидлар ичра бахтиёр-бахтиёр учдилар биргаликда. Нар лайлак ўз ёрини эсган шамолдан, учган ҳар қушдан қизғанарди... Энди улар учун бирликдаги янги кунлар бошланганди...

Ҳаёт давом этарди. Ота-она бўлиш бахтини ҳис қилганча, лайлақлар уядаги тухумларга чексиз умид ила боқишар, уларни кўз қорачиғидай асрашарди. Аммо бир куни уяга бир хоин кўл узанди. Тухумларнинг орасидан энг йиригини танлаб олди ва унинг ўрнига чўнтагидаги ўрдак тухумини жойлаштирди. Тамакидан саргайиб кетган тишларини кўрсатиб, хунук кулганича, тухумларни аралаштирди. У ўзича лайлақларни синамоқчи эди. Ишини битиргач, пастга тушишга шошилди, чунки қушлар келиб қолса, уни соғ қўйишмасди. Тушибоқ, гузарга йўл олди. Худди зўр ишни қойиллатгандек, қилган ишини айтиб, у ердагиларга мақтанди:

— Мана бу лайлак тухумининг ўрнига, — деди ҳузур билан тамаки тортаркан, — ўрдак тухумини қўйдим. Энди ўрдақлар ҳам учади...

Юзида ўша хунук тиржайиш билан уйига қайтди. Товани оловга қўйиб, қизиган ёғга тухумни чакди. Шу онда она лайлақнинг юраги бир санчди, ота лайлақка ялинди: «Тезроқ уйга қайтайлик...»

Уяга келиб, тухумларни кўздан кечирди, авайлаб бағрига олди ва шу бўйи болалари очиб чиққунича қайтиб турмади. Бу даврда нар лайлак жуфтига аввалгидан ҳам эътиборлироқ бўлди. Ўз бахтидан масрур она лайлак билмасдики, тухумларидан бири алмаштирил-

ган ва бунинг ортидан боши не маломатларга қолади...

Ниҳоят, полапонлар очиб чиқишди. Бири биридан ширин, ёқимли эди улар. Фақат биттаси бошқаларига ҳеч ўхшамасди. Шундай бўлса ҳам, оналик шафқати устун келди: «Ҳали катта бўлсин-чи... Лайлақчалардан фарқи тумшуғи билан оёқлари қисқароқ, шу холос. Нима бўлганда ҳам бу гўдак, отиб юбориб бўлмайди». Она лайлак шу ўйлар билан жуфтига ҳеч нима демай кўя қолди.

Бундан беҳабар ота лайлак ёрига ҳар доимгидан ҳам чиройли муносабат кўрсатишга интиларди. Лекин болалар катта бўлгани сайин, орадаги фарқ тобора сезилиб борарди. Ва бир куни сир очилди. Бир онда ота лайлақнинг юзу кўзида газаб кўринди, жуфтига қаттиқ тикилди. Она лайлак: «Полапонга ачинганим, ўз болаларимиз билан бирга катта бўлишини истаганим учунгина...» — деса бўларди, аммо демади. Энди ўзини оқлай олмаслигини билгани учун ҳам индамади. Нар лайлак қанотларини ёзиб, ҳаволади ва бирдан шиддат билан жуфтига ҳужум қилди. Ўзига, фарзандларига қилинган хиёнатга чидолмасди у, жуда рашкчи эди. Эркагининг номусини, шаънини кўриган вақтларида чиройли эди, севимли эди ёри. Лекин энди бу муҳаббат хиёнат азобидан нафратга айланганди.

Биринчи ҳамла ота лайлак тумшуғида бир неча пат қолиши билан якунланди. Лекин жони қанчалик огримасин, қанча маломатга қолмасин, она лайлак ўрдақчани уядан ташлаб юборолмасди. Ота лайлак эса борган сари қаҳрга минарди. Иккинчи ҳамла учун юқори-роқ кўтарилди. Бу сафардан сўнг она лайлақнинг бутун бадани қонга беланди. Учинчи ҳамлага ҳозирланаркан, аҳволни бошқа лайлақларга ҳам билдириш-

ни ўйлади. Табиийки, улар ҳам газабга тўлди. Бир гуруҳ лайлак, одатга кўра, хиёнатчини ўлдирдилар. Она лайлак гўдақларига изтироб ила боқа-боқа, жон берди...

Ҳамон газаби босилмаган нар лайлак собиқ жуфтининг жонсиз танасини пастга ташлади. Қишлоқ болалари оёқ остида қолган бечора она лайлак жасади-

қараб қулади. Йиқиларкан, чап кўкрагига, шундоққина юрагига лайлак тумшуғи ханжардек ботди...

Эрта тонгда бу манзарага илк гувоҳ бўлган, қишлоқдагилар номини ҳам унутиб, Девога деб атайдиган киши икки оғиз сўз билан бутун воқеаларга изоҳ берди: «Қилмиш-қидирмиш...»

Лайлакнинг қасоси

ни тумшуғидан, думидан ушлаб, зериккунларича судрадилар...

Бу ҳолатни лайлак тухумини алмаштириб қўйган киши ҳам кузатиб турарди. Бироқ энди сариқ тишларини кўрсатиб масхараомуз тиржаймас, юзу кўзида кўрқинч, ваҳима бор эди. Зотан, қилган иши кўрқинч натижа билан яқун топганди. Кечагина саодатга тўлган лайлак уясидан эса полапонларнинг кўнгилни эзувчи фарёди эшитиларди. Бунга сари кишининг ваҳимаси ортиб, уйига кириб, ўз хонасига қамалиб олди. Кўчага чиқса ҳам, фақат кечалари чиқадиган бўлди, ваҳимам босилсин дея, ичкиликка, тамакига аввалгидан ҳам баттароқ ружу қўйди.

Шундай кечалардан бирида оёқлари уни беихтиёр ҳануз қишлоқ яланглигида ётган она лайлак жасади томон бошлади. Ойдинда юқорига қараб қолган лайлакнинг тумшуғи дами ялтираб турган пичоқдек кўри-ниб, кўрқиб кетди. Мувозанатини йўқотиб, олдинга

Зумрад Фозилжон қизи тайёрлади

МЕН, СЕН

*биринчи шахс
иккинчи шахслармиз
бирликда
уйишиб келган
гапнинг-да бош бўлаклари
айт
борми экан тилда
БИЗдан-да яқини...*

*негадир кеча
қоронғулигида
аҳён-аҳён
қўл телефони
батареясининг
тугаётганин
огоҳ этгувчи бир сас
ўлаётган балиқнинг
оғзин очиб юмишин
эслатди менга.*

*эшитганмисиз
кўрганмисиз ё
инсон адашиб
нон ўрнида ҳеч
тош еб қўйганин
юрганин ёхуд
оёқ ўрнида
қўллари билан
учганини-чи
қанот чиқариб
бир қават кўкка
ҳа айтмоқчи
нега битдим мен
буларни ўзи...*

*мен ўлсам тош лавҳада
битсинлар майли
севги исмиини
ҳамда қалбда ишқ
туғилган кун
тарк этган сана...*

*кечир сени беҳад
севган бўлсам гар
соғинган бўлсам
яшаган ва ё
ёлғиз сен учун*

*кечир кечиб қир дала
ва дунёнинг етти иқлимин
топмадим десам аммо
сендек ажаб ҳур сиймо*

*кечир
адашган бўлсам
дунёга келиб
сени деб
сени дея...*

*яхши ҳамки
сиз бор экансиз
умрим тонгини
ёритгувчи нур*

*ой деб атай сизни нечун
қуёшга менгзатай ё
ғўзалликда тенгсизим сиз
ўхшаши йўғим*

*ўйларимнинг бари сизга
сизга олқишим
бахорим сизга
ёзу куз қишим*

*сен келсанг
нурга тўлади сенсиз
бўшаб қолган юрагим*

*сен келсанг
чекинади ёлғизлик
бошланади байрам, тантана...*

*унутма ёдингда тут
биримиз икки бўлмас
иккимиз бир бўлмагунча*

Дардларимни инингизни сизга

БУҚАЛАМУН

йўқ дўст эмас у
ғанним ҳам
кунгабоқардир у бир
кўзин тиккан
куни туққанга

сабоқ берар
шайтонга ҳам
ёлғону чиндан
ўннга боқиб сўл дер у
сўлга боқиб ўнг

егани гарчи
минг битта бошдир
ялагани атиги
илоннинг ёғи...

айро эдик биз гўё
11 рақами
боғламиш тақдир бугун
мисоли 8...

ўқий олдингми тақдир
битигим Томсон
уқа олдингми...

дардларимни илндим сизга
ёрилдим қўйдим
қалбда борини

ёниб яшамоқни тун
ўргатади ой
ой — тутинган дўстим...

* * *

ИЗЛАдим
ЎЙЛАдим
ТОПдим сизни ниҳоят...

* * *

инонки
юрак гўё
меники эмасда сеники

* * *

юришинг фоздир сенинг
туришинг - эйфел минораси...

* * *

бир эртақда мен Ихтиандр эдим
сиз-чи сув ила ҳаво...

* * *

севги гуноҳим
гувоҳим юрак...

* * *

паримисиз ёки нима?!

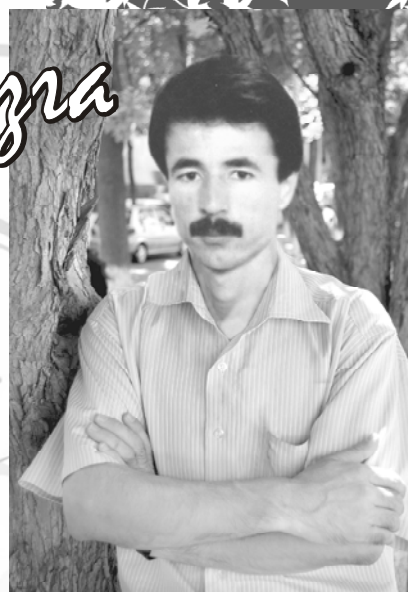
* * *

Шеър эмас ишқ муродим...

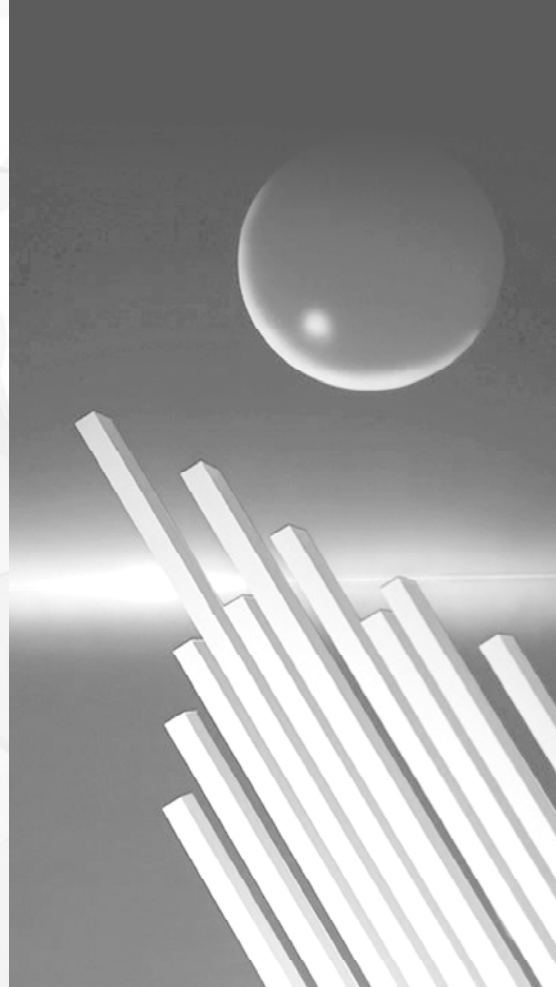
* * *

Ё
Л
Ф
И
З
Л
И
К!

Имзо: Robinzon Kruzo...

Шермурод СУБҲОН

«Муқаддас» тушунчаси ҳақида гап борганда беихтиёр аёл зоти кўнгилдан ўтади. Ҳа, аёл — азал-азалдан муқаддас саналган. Зеро, ҳаётнинг бардавомлигини таъминлайдиган, оилага, турмушга файз киритадиган зот ҳам аёлдир.

Шу маънода, агар, тарихга назар солсак, муҳаббат бобида аёллар ҳар қандай қийинчилик, изтироб ва азоб-уқубатни юксак ирода билан енгиб ўтган. Қуйида Есениннинг замондошлари хотиралари асосида шоирнинг шахсий ҳаёти билан боғлиқ ва бошқа яна шундай қизиқарли воқеалар хусусида ҳикоя қилинади.

шиб, жанжаллашиб бурни қонаган болакай орадан йиллар ўтиб шундай ёзган эди:

*Мағрурлигим
қолмаган ҳамон,
Ҳамон баланд
ўтли юрагим.
Болаликда бурним
қонаган,
Бугун эса
қондир юрагим.*

Унинг юрагини замон ёки аёллар қон қилганини ҳеч ким билмайди, албатта. Лекин у қисқа умри давомида жуда кўп марта уйланган. Хусусан,

Муҳаббат сирлари ва матонатли маҳбубалар

XX аср машҳур рус шоири Сергей Есенинни шеърият ихлосмандлари яхши билишади. Унинг севги ва садоқат ҳақидаги дилбар сатрлари кўпчилик, шу жумладан, гўзал санамлар қалбини ҳам ўзига ром этган. Оташқалб шоирнинг ижоди қанчалик сирли ва мураккаб бўлса, унинг шахсий ҳаёти ҳам шундай зиддиятли кечган. Унинг аёлларга муҳаббати бениҳоя баланд эди. Бир вақтлар болалигида ўртоқлари билан уру-

1921 йили Россияга ўз гастроллари билан ташриф буюрган машҳур америкалик раққоса Айседора Дунканни севиб қолган. Гарчи Айседора икки нафар фарзандли ва ўзидан 18 ёш катта бўлишига қарамасдан унга уйланади.

Бироқ Айседора ҳам тез орада Сергейнинг ҳафсаласини пир қилади. Улфатлар даврасидан бўшамайдиган, пойтахтнинг барча машҳур ресторанларини кезиб чиққан шоир ярим тунда уйига қайтгач, хотинини уйқудан тургазиб шу қадар дўппослардики, бечора Айседоранинг ҳаммаёғи моматалоқ бўлиб кетарди. Бундай ҳол бир кун ёки бирор

ҳафта эмас, балки муттасил давом этарди. Шундай бўлса-да, шўрлик аёл ўзини «буюкман» деб баралла айтадиган шоирни жонидан ҳам ортиқ севарди.

Турмуш қурганларидан сўнг орадан кўп ўтмай улар Европа сафарига жўнаб кетишади. Бироқ, Есенин ўзининг «антиқа» қилиқларини сафар давомида, ҳатто Америкага борганда ҳам тарк этмайди. Сергей хотинини қанчалик азобламасин, аёл бари бир уни севишда давом этаверади. Америкача яшаш тарзи шоирга маъқул келмагани учун у икки йилдан сўнг яна Россияга қайтиб келади ва кунлардан бир кун Айседорага қуйидаги мазмунда телеграмма юборади:

«Табриклашинг мумкин, мен бошқа аёлни севиб қолдим».

Айседора телеграммани тунда ўз хобгоҳидаги катта тошойна олдида ўқиб ўтирар экан, қўлидаги лаб бўёғи билан кўзгуга шундай деб ёзади:

«Мен бари бир абадий сеникиман».

Шоир охирги марта машҳур ёзувчи Лев Николаевич Толстойнинг набираси Софияга уйланган. У ҳам Есениннинг муштларига, бақир-чақирларига, таънаю дашноларига матонат билан чидаган ва онасининг бир неча бор ажралиш ҳақидаги таклифларига кескин рад жавобини берган. Навбатдаги ана шундай маслаҳатлар чоғида София онасига шундай деган:

«Сергей қалбимда шундай ҳис-туйғу уйғотдики, бу бошқа бировнинг қўлидан келмайди. Яратган эгамнинг ўзигина ана шундай қилиши мумкин. Ажралиш ҳақида менга бошқа насиҳат қилманг».

Агар ўз замондошларимиз ҳақида ҳам тўхталадиган бўлсак, машҳур америкалик кино юлдузи Мэг Райана ҳам ана шундай матонатли аёллар сирасига киради. У ҳам айни шўҳрат чўққисига кўтарилган чоғида гиёҳванд ва ичкиликбоз, бўларбўлмасга жанжал кўтарадиган Денис Куэдни юракдан севиб қолади.

— Сенинг тенгинг эмас, — дея маслаҳат беришади Денисни яхши биладиган дугоналари, — унга тегсанг, ўзингни хароб қиласан.

— Мен бари бир Куэдга тегаман, мени йўлдан қайтариб овора бўлмаларинг, — дея қатъий жавоб беради у.

Гўзал актриса 1991 йили ўзича «таърифда тенги йўқ» гиёҳванд Денисга турмушга чиққан. Бундан қарангки, орадан тўққиз йил ўтгач, Денис ичиш-

ни ҳам, чекишни ҳам, барча хурмача қилиқларини ҳам ташлайди. У намунали эрга айланади. Аммо бу осуда ҳаёт Мэгнинг жонига тегади. У арзимаган баҳона излаб эри билан уришишга ҳаракат қилаверади. Лекин Денис эса сира жанжал кўтармайди.

— Сен ҳақсан, мендан ўтган бўлса, узр, — дея ҳамиша бир хил жавоб қайтаради у.

Дунёда қандай воқеалар бўлмайди дейсиз. Ҳаётнинг бунақа тинч оқими актрисанинг жонига тегади. У тез орада Денис билан ажрашиб, 2000 йили Россел Кроузга турмушга чиқади. Ажабланарли томони шундаки, Россел ҳам ичиш-чекиш ва суюқоёқликда Денислан қолишмасди.

Яна бир гаройиб воқеани ёдга олайлик. Ўтган асрнинг 90-йилларида жиноятчилик оламини даҳшатга солган Сергей Мадуев номини нафақат у туғилиб ўсган шаҳарда, балки шўролар иттифоқининг барча ҳуқуқ-тартибот идоралари вакиллари, жиноятчилик олами «намоёндалари» ҳам яхши билишарди. «Червонец» лақабини эшитишганда фақат каллакесарларгина эмас, балки «қонундаги ўғрилар» ҳам сергак тортиб қолишарди. Бир неча бор ўта оғир жиноятларни содир этишда айбланган Сергей 1981 йили 15 йил муддатга озодликдан маҳрум этилади.

Бироқ, жиноятчи қамоқдан қочиш ҳақида ўйлай бошлайди ва 1988 йили бунга эришади. Шундан сўнг бутуниттифоқ қидируви эълон қилинади. Икки йилгача бундан ҳеч қандай натижа чиқмайди. Уни қанча қидиришмасин, бари бир топишолмайди. Ана шу икки йил давомида у 60 дан ортиқ ўта оғир жиноятларни содир этади. Гуржистонга бориб, машҳур ўғрилар бошлиғини «яхшилаб сийлайди».

Сергей Мадуевнинг «хизмат сафарини» Тошкент вокзалида ўзбекистонлик изқуварлар поёнига етказишади. У ниҳоятда усталик билан қўлга олинади.

Ҳаётнинг қизиқлигини қарангки, машҳур жиноятчини келиб-келиб собиқ иттифоқнинг машҳур терговчиларидан бири бўлган гўзал Наталья Воронцова ёқтириб қолади. Тергов давомидаёқ улар ўртасида оташин ишқий саргузаштлар бошланади. Воқеа шу даражага бориб етадики, охир-оқибатда Наталья жиноятчига тўппонча бериб, унинг қамоқдан қочишига ёрдамлашади. Аммо бари бир жиноятчининг орзу ниятлари амалга ошмайди — у яна қўлга олинади...

Аёллар... Уларни тушуниш ҳам осон, ҳам жуда қийин.

Муҳаббатнинг саройи кенг экан, деганлари шу бўлса, не ажаб!

Темурбек МАНСУРОВ тайёрлади

Бобомиз ҳаёт

(афсона ва ҳақиқат)

Ўтмишда яшаб ижод қилган теран фикрли, юксак ақл-заковат соҳибларининг фикрича, ҳаётда ҳақиқат билан ҳаёл аралашиб кетган афсоналар пайдо бўлиши табиий ва зарурий бир ҳолдир. Инсон ақлидроки, ҳаёлий тасавурида қанотлар кўмагида кўкка кўтарилиб, ҳавода парвоз қилган Дедал ва Икар ҳақидаги афсоналар қанчалик ҳақиқатга яқин бўлса, бу ҳодисалар ҳам шундай. Агар машаққат-ла кимдир мақсадига етибди, мангуликка эришибди, деган овозалар дунёда бўлмаса эди, абадият сирини излаш ҳам омма орасида кенг тарқалмасди...

Хусусан, афсонавий олтинлар мамлакати — Элдорадо ороли ҳақидаги афсонавий ҳикоялар кўплаб таваккалчиларни бу иш қанчалар машаққатли бўлмасин, ўша мамлакатни қидиришга ундаган. Албатта, ҳаётда кимлардир абадий барҳаётликка ишонадилар, тўғрироғи, шундай бўлиши-

ни юрак-юракдан хоҳлайдилар. Шундай ишонч ва сурурий орзумандлик кишида фавқуллодда умид уйғотади, омадини синаб кўришга туртки бўлади.

Машҳур қомусий аллома бобокалонимиз Абу Райҳон Беруний, Илёс исмли киши минг йил аввал абадият сирини топгани ва у Беруний замонида ҳам тирик бўлгани ҳақида ёзган эди. Бобомиз уни асарларида «Мангу яшовчи» дея атаган.

Ушбу мавзуга боғлиқ яна бошқа кишилар тилга олинганда, биринчи галда улуғ Пифагор мактабида таҳсил кўрган файласуф Апполоний Тианский ёдга тушади. У ёшлик чоғидаёқ «ҳаром ақлни хиралаштиради», деб гўшт истеъмол қилмайди, жундан тўқилган кўйлак киймайди, қишин-ёзин оёқ яланг юради. Беш йил давомида ломим деб оғиз очмайди, яъни гапирмайди. Ўзининг

Бу ёруғ дунёда ғаройиботлар бисёр. Ҳаётда инсон боласи турли-туман орзу-ниятлар билан яшайди. Албатта, бунинг ҳеч қандай ажабланарли жойи йўқ. Чунки тарихга назар ташласак, ҳаётда мангу яшашни орзу қилиб, бу йўлда жиддий сабъ-ҳаракатлар қилган кишилар ҳам учраганига гувоҳ бўлишимиз мумкин.

Ўтмишда узоқ умр кўриш сирларини аниқлашга интилган кишилар тўғрисида афсоналар талайгина. Журналимизнинг навбатдаги сонлари саҳифаларида ҳам ана шундай кишилар ҳақида туркум мақолалар эълон қилиб борамиз.

(олдинда уни кутаётган машаққатларга) бардошини синаб кўради.

Ўша замонларда ўзининг кўплаб дарвешлари, олимлари, сирли ва илоҳий илмлари билан машҳур бўлган Ҳиндистон мамлакатига Апполон Тианский ҳам йўл олади. Йўлда унга қандайдир Дамин деган кимса ҳамроҳ бўлади.

— Йўлдош бўлайлик, Апполоний. Сенга зиёним эмас, балки фойдам тегишига ўзинг амин бўласан. Йўллар борасида унчалик билимдон бўлмасам-да, Бобил йўлини ва ундаги шаҳарларни яхши биламан. Дунёда қанча ёввойи одамлар бўлса, барчасининг тилини тушунаман. Баъзилари арман, бошқалари мидян ва форс, яна бирлари кадуян тилларида гаплашади, мен уларнинг ҳам тилларини биламан, — дейди у Апполонийга.

— Мен ҳам, азизим, бу тилларнинг барчасини биламан, гарчи биронтасини атай ўрганмаган бўлсам ҳам, — деб жавоб беради файласуф.

Дамин бу жавобдан ажабланади.

— Бани башар шевалари менга тушунарли эканли-

Сирлари

гидан ҳайратга тушма, зеро, ҳар қандай инсон сукутини ҳам англай оламан, — давом этади Апполоний.

Орадан йиллар ўтиб Ҳиндистон сафаридан қайтган Апполоний ўз юртида юртдошларининг бир умрга эсидан чиқмайдиган кўплаб ажойиботларни намойиш қилади. Тарихий шахс Нерон замонидан у Римда яшаган, Мисрга сафар қилган, Сицилия ва Гибралтарни хўб кезган.

У ўн нафар император ҳукмронлиги даврида яшаган, ўн биринчисининг ҳукмронлиги вақтида — роппа-роса етмиш ёшида Римга қайтади. Аммо Римда император Домициан буйруғига мувофиқ қўлга олиниб, қамалади. Суд орқали белгиланган кун, тайинланган соатда, муҳташам бир саройга шаҳарнинг казо-казолари йиғилишади.

Хуллас, тарихий маълумотларнинг гувоҳлик беришича, кучайтирилган қўриқчилар қуршови ос-

тида Апполонийни саройга олиб келадилар. Суд жараёни энди авжига чиққан паллада — сохта гувоҳлар уни императорга ҳурматсизлик қилганлик, қуфр китоблар ёзганлик ва сеҳргарликда оғиз кўпиртириб тухмат ёғдираётган маҳалда, у ҳамманинг кўз ўнгида... одамларга лиқ тўла залдан ғойиб бўлади.

Ўша куни, тахминан бир неча соатлардан кейин, Апполонийни яхши танийдиган одамлар уни Римдан уч кунлик йўл узоқлигида кўрганлари ҳақида гап тарқалган.

Римдаги маҳкама залидан сирли равишда ғойиб бўлганидан кўп ўтмай, у Юнонистонда пайдо бўлади ва ибодатхоналарда дарбадар яшаб юради. Бизга улуг файласуфнинг на вафот этган жойи, на вақти маълум эмас. Бу ҳақда унинг замондошлари ҳам хабардор эмас эди. Тарихий битикларда у «бедарак кетганлар» сирасида тилга олинади. Шунинг учун ҳам унинг ноёб хислатлари ва кўрсатган амаллари ҳақида эсланар экан, булар ёнига олимнинг яна бир хислатини — мангу барҳаётлигини қўшиб қўядилар.

Кўп йиллар Апполонийни ўлим ҳукмидан қочиб қаерлардадир яшириниб юрибди, деб ҳисоблаганлар. Не ажабки, орадан минг йилликлар ҳам ўтди, ва... кутилмаганда ўша қадимги мишмишлар тасдиқлангандек бўлди.

Эрамининг XII асрида ўзини Артефиус деб атаган файласуф, алхимик яшаб ўтган. Унинг кўпчилик замондошлари бу ном остида Апполоний Тианский яшириниб юрибди, деб тахмин қилганлар. Артефиус номи билан бизгача иккита асар етиб келган: «Фалсафа тоши ҳамда умрни узайтириш усуллари ҳақида». Шу ўринда, «буюк Апполонийдан бошқа яна ким бу ҳақда ёза олиши мумкин?», деган савол туғилади. Бундай фикр фақат унинг замондошларига хос, десангиз янглишасиз. Китоб нашри йўлга қўйилган йиллар ушбу асар босмадан чиқади. Китобнинг сўзбошисидан: «Муаллифнинг ушбу китобни ёзишга асоси бор эди. Зеро ушбу китобни ёзган пайтда унинг ёши 1025 да эди», деб қайд этилган.

Апполоний Тианский бу борада ягона инсон эмас. Негаки, тарих унга ишонишга тайёр, унинг ишларига жуда қизиққан, мўъжизаларга ишонган жуда кўп машҳур шахсларни билади.

...1750 йили Парижда, фақат граф Сен-Жермен ҳақида гап кетган десак, лоф ёки муболага бўлмайди. У ўзига хос ва жуда галати шахс бўлган эди. Шаҳарда граф абадий яшаш сирларини ҳам билади, деган миш-мишлар тарқалган эди.

Сен-Жермен бирданига саҳнада пайдо бўлади, унинг ўтмиши тўғрисида ҳеч кимга ҳеч нарса маълум эмас эди. Гўё қандайдир бир девор ёрилган-у, унинг ичидан тўсатдан Сен-Жермен чиқиб келган — Сен-Жермен ҳақидаги афсона шундан бошланади. Гўёки бир замонлар келиб, у яна ўша девор орасига кириб гойиб бўладигандек. Худди Каллиостро каби унинг ҳам битмас-туганмас бойлигию ўзининг келиб чиқиши ҳақида биз ҳам жуда оз нарсаларни биламиз.

Граф ўзи ҳақида гапиришни истамасди, лекин баъзида тасодифан оғзидан гуллаб қўярди. Шунда унинг гап-сўзларидан Афлотун ва Сенекалар билан суҳбатлашгани, Ашшурбанипал базмида иштирок этгани, пайғамбарларни танигани маълум бўларди. Граф Германиянинг Дрезден шахридалик

пайтида, унинг аравакашидан бир кимса, ростдан ҳам хўжайинининг ёши тўрт юздами, деб сўраганида у соддадиллик билан «аниқ билмайман» деб жавоб берган экан.

Яна у: «Бироқ жанобларига 130 йиллик хизматим чоғида у киши заррача ҳам ўзгармади», деб қўшиб қўйибди.

Энг обрўли ва бой хонадонлар меҳмони сифатида граф теварақдагиларни ўзининг муомаласи, донолиги, ўтмиш тарихни яхши билиши билан қойил қолдирарди. Хусусан, кекса зодагонлар уни кўрганларида ўзларини йўқотиб қўяр, ҳаяжонга тушарди. Бунинг боиси, унинг болалик чоғларидан бери ташқи қиёфаси ўзгармаганлигидадир.

Тўсатдан Парижда Сен-Жермен номи билан пайдо бўлганга қадар уни Англияда кўришган, Голландияда ҳам одамлар яхши билишган, баъзилар ҳатто уни Италияда ҳам учратишган экан. Унинг бир неча унвон ва номлар билан яшаганлиги маълум. Агар уни яхши танийдиган инсонлар

Нигина ҚОДИРОВА тайёрлади

Сержисито соғ ғўзаллик тими соғи

Инсон чеҳраси унинг тилига нисбатан кўп ва қизиқроқ нарсаларни айтиб бериши мумкин: тил фақат инсон фикрларини баён этса, чеҳра — фикр моҳиятини кўрсатади.

Артур ШОПЕНГАУЭР

Соғлом, қуюқ, ипакдек майин ва жилвакор сочлар ҳамиша аёл саломатлиги ва ғўзаллигининг тимсоли бўлиб келган. Лекин, афсуски, ҳаммамиз ҳам ана шундай сочлар билан мақтана олмаймиз. Бунинг сабаби бир томондан саломатлик, ирсий мойилликка бориб тақалса, иккинчи томондан эса ўзимизнинг эътиборсизлигимиз, нотўғри парваришдир.

Соч парваришида энг муҳими, уни тоза ҳолда сақлашдир. Шампунь, бальзам ва бошқа воситаларни танлашда, албатта, соч тури, ҳолатини эътиборга олинг. Чайишда эса турли доривор ўтлар дамламасидан фойдалансангиз, янада яхши. Бунга мойчечак, газанда ўт,

гувоҳлик бермаса, маркиз Монтфера, граф де Беллами ва таниқли Сен-Жерменлар бошқа-бошқа инсонлар, деб ўйлаш мумкин бўлар эди. Бу киши турли шаҳарларда, хар хил вақтда турли лақабу исмлар шодасини ҳосил қилган. Генуя ва Ливорнода Солтиков деган русчага уйқаш фамилия остида ўзини рус генерали, деб таништирган.

Баъзилар уни испан деса, бошқалар француз ё португал деб ҳисоблаганлар, яна бирлари ҳатто рус ҳам деганлар. Ҳамма нарса графнинг ёшини аниқлашга хизмат қилган. Унинг замонида тарих ҳали мангулик ҳафдориси — «оби ҳаёт» изланишлари билан алоқадор воқеаларни унутмаган эди. Шунинг учун ҳам граф абадийлик дорисини тайёрлашни билар экан, деган гап тарқалганига ажабланмаса ҳам бўлади. Ушбу сир ҳақида Сен-Жерменнинг Лондонга ташрифи муносабати билан «Лондон хроника» газетаси 1860 йилнинг 3 июнида шов-шув тарқатган эди.

Тақаллуф билан ёзилган мақолада графнинг фазилатлари, ажойиб хислатлари бирма-бир санаб ўти-

лади, донишмандлиги кўкларга кўтарилади. «Франция маликаси» маркиза де Помпадур ҳам ана шу оби ҳаётдан қирол хушторига бир оз улуш беришини ўтиниб сўраган экан. Каллиостро билан Сен-Жермен замондош эдилар. Инквизиция суди баённомаларидан, Каллиостро қайдларидан у Сен-Жермен билан учрашганини билиб оламиз. Каллиостро бир идишда Сен-Жермен «мангу сув»ни сақлаганини таъкидлайди.

Сен-Жермен Франциядан нима сабадан кутилмаганда кетганини аниқлаб бўлмайди. Маркиза де Помпадур кўллаб туришига, шахсан қиролнинг ўзи жуда катта иззат-икром кўрсатганига қарамай, бу галати инсон тўсатдан Париждан чиқиб кетади. Қаерга ва нима учун денг? У Голландияда пайдо бўлиб, у ердаги қасрида танҳоликда бир неча йил умр кечиради. У 1784 йили ана шу қасрда вафот этади...

(Давоми келгуси сонда)

Комил ЖОНТОВ тайёрлади

ялпиз, далачой ўтларидан фойдаланиш мумкин. Шунингдек, лимон, сирка (1 чой қошиғи 1 литр сувга) қўшилган сувда, пивода чайиш ёки таркиби табиий шампунлар ҳам сочларингизни жилвакор қилади.

Сочларни ҳам юз териси каби қуруқ, ўрта ва ёғли турларига бўлиш мумкин. Сочларнинг қуруқлашишига бирон касаллик, витаминлар етишмаслиги ёхуд кимёвий воситалардан кўп фойдаланиш сабаб бўлиши мумкин. Қуруқ сочлар мўрт, жилвасиз, заиф бўлади. Бундай сочларни янада қуруқлашишга олиб келадиган муолажалар — бўяш, рангсизлантириш, кимёвий жингалак қилишдан камроқ фойдаланиш керак. Агар соч учлари “гуллаб” кетган бўлса, вақти-вақти билан кесиб, бирон ўсимлик мойи, ниқоблар ёки таркибида А витамини бўлган крем суртинг.

Сочларнинг ёғли бўлиши ёғ безлари функциясининг меъёрдан ортиқ ишлаши билан боғлиқ. Бунда кўп ҳолларда соч тўкилиши, қазғоқларнинг пайдо бўлиши кузатилади.

Ингичка толали сочлар парвариши

Ер юзидаги аёлларнинг тенг ярми ингичка толали соч соҳибалари ҳисобланишади.

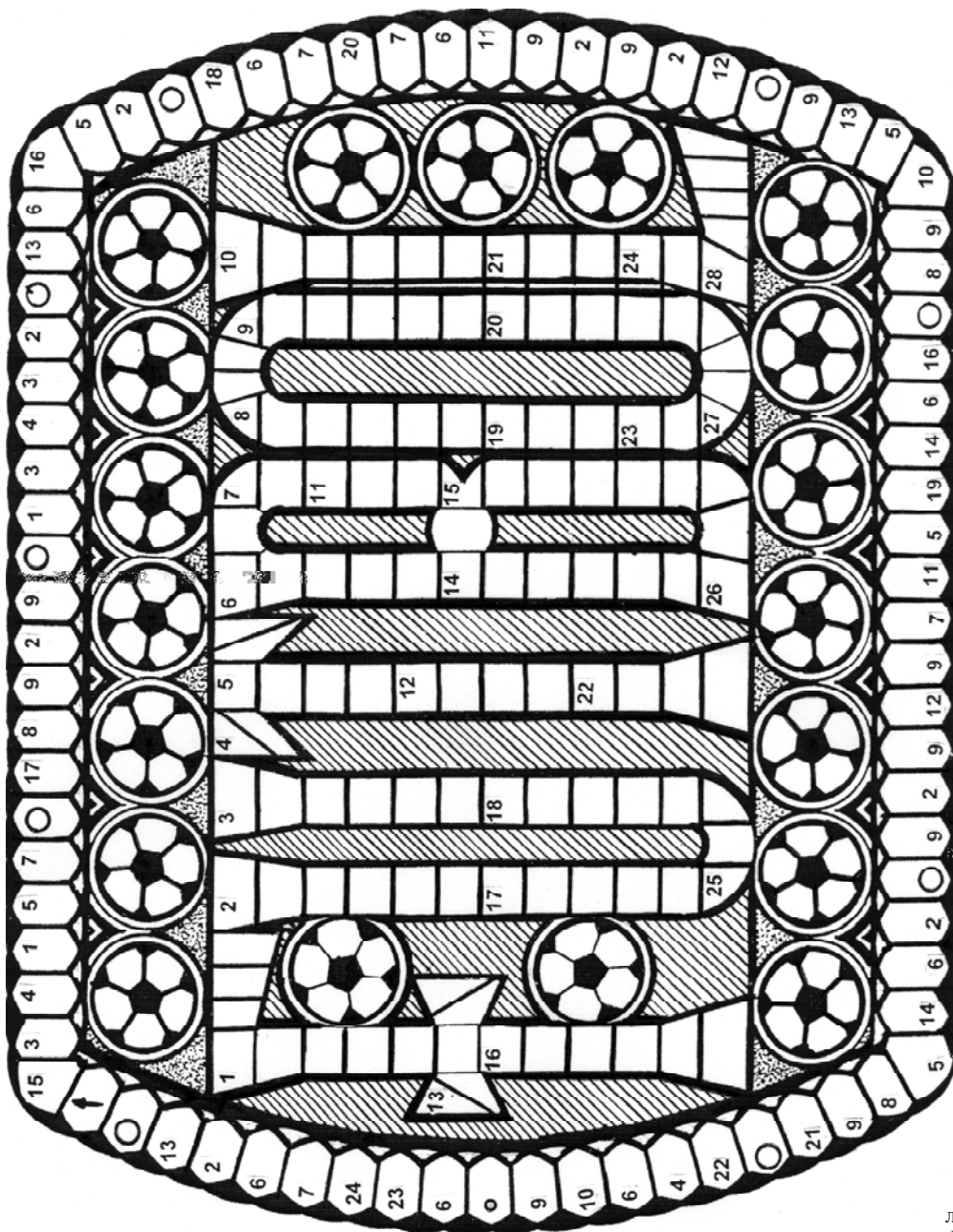
Бундай сочлар ҳаддан зиёд юмшоқ бўлгани учун уларни чиройли турмаклаш қийинчилик туғдиради. Бу муаммонинг ечимини топиш борасида айрим фойдали маслаҳатлар беришимиз мумкин.

Майин толали соч соҳибалари сочларга ҳажм берувчи шампундан фойдаланишлари лозим. Чунки бундай шампун таркибида юпқа толаларни ҳимоялаб, парваришlash хусусиятига эга кератин моддаси мавжуд. Бундай махсус шампунларнинг битта камчилиги бор — улар сочларнинг таралишини қийинлаштиради. Ҳам шампун ҳам кондиционерли соч ювиш восита-

ларига келадиган бўлсак, улар майин сочларга мос тушмайди. Ёпишқоқ қилиб қўйиши эҳтимоли кўпроқ.

Ингичка толали сочлар тўкилишининг олдини олиш учун ёғсизлантирилган гел (бу восита бош ювилганидан кейин соч илдизига суртилади) ёки таркибида кератин ва аминокислоталар мавжуд махсус воситалардан фойдаланиш мумкин. Воситалар таъсирини кучайтириш учун суяқлик ичига сув билан аралаштирилган майдаланган кальций қўшиш лозим. Кальций озиқлантирувчи аралашмани қиздириб, витаминларнинг чуқурроқ сингишига ёрдам беради.

«МИЛЛИОНЛАР ҲАҚИДА» КРОССВОРДИ

Энига: 1. «Манчестер Юнайтед» ҳужумчиси, Англия терма жамоаси аъзоси. 4. Жаҳон чемпионати ўйинларида иштирок этган энг ёши катта камерунлик тўпурар. 6. Ҳақон чемпионати ўйинларида иштирок этган энг ёши катта камерунлик тўпурар. 6. Ҳақон чемпионати ўйинларида иштирок этган энг ёши катта камерунлик тўпурар. 8. 1930-1970 йилларда ўтказилган жаҳон чемпионатларидаги голибга тақдим этилган кубок номи. 13. XVIII жаҳон чемпионатининг энг моҳир футболчиси. 14. Биринчи жаҳон чемпионати голиб жамоаси таркибидаги ҳужумчи. 25. «Тўп афсунгарлари» номи билан машҳур терма жамоа ярим ҳимоячиси, «Реал» тўпурари. 26. Футболчи «Кенгурулар» номини олган жамоа ярим ҳимоячиси. 27. Код-д'Ивуар терма жамоаси ҳимоячиси. 28. Халқаро футбол ассоциациялари федерацияси ташкил этилган шаҳар.

Бўйига: 1. Жаҳон чемпионатида қаторасига уч бор иштирок этиб, энг кўп тўп киритган ҳужумчи. 2. Уругвай терма жамоаси аъзоси, «Порту» ярим ҳимоячиси. 3. Майдон-

нинг ҳужум қаратилган қисми. 5. Илк жаҳон чемпионатида энг биринчи гол муаллифи бўлган француз тўпурари. 6. Франция терма жамоаси таркибида энг кўп бор ўйнаган ҳимоячи. 7. Германия терма жамоаси аъзоси, «Бавария» ҳимоячиси. 8. «Реал» тўпурари, Португалия терма жамоаси юлдузи. 9. Бу йилги жаҳон чемпионати ўйинлари бош ҳақамларидан бири, ватандошимиз. 10. Франция терма жамоаси мураббийи. 11. Испания терма жамоаси аъзоси, «Валенсия» ярим ҳимоячиси. 12. Словакия терма жамоасида ўйнаган машҳур футболчилардан бири. 14. Жаҳон чемпионатидаги бир ўйинда бешта тўп киритиб, энг юқори натижага эришган ҳужумчи. 15. Жаҳон чемпионати ўйинларининг сальвадорлик бош ҳақами. 16. Ҳақон чемпионати ўйинларида иштирок этган энг ёши катта камерунлик тўпурар. 17. 2006 йилда ўтказилган жаҳон чемпионатида 2000-голни Англия терма жамоасига киритган шведиялик футболчи. 18. Мундиал ўйинлари илк бора ўтказилган қитъа. 19. Еропа қитъаси футбол уюшмаси. 20. ФИФАнинг бош қотиби. 21. Англиянинг «Ливерпуль» жамоасида тўп сураётган моҳир ҳужумчи, голландиялик тўпурар. 22. Футбол ўйини қисми. 23. Тўп майдон ён чизигини кесиб ўтган ҳолат. 24. Футбол анжони.

МУАММОНОМА

Қалит сўзлар: 1. Таниқли шарҳловчи, журналист, «Футбол-қувончим, дардим,

фаҳрим» асари муаллифи - 6, 18, 1,5, 11, 9, 14, 5, 14, 18, 17, 13, 6, 24, 23.

2. Халқаро футбол ассоциациялари федерацияси (ФИФА) президенти - 1,7,6,4, 4, 24, 11.

3. Германия терма жамоаси аъзоси, «Бавария» ярим ҳимоячиси - 21, 23, 6, 8, 2, 21, 4, 6, 8, 12, 24, 11.

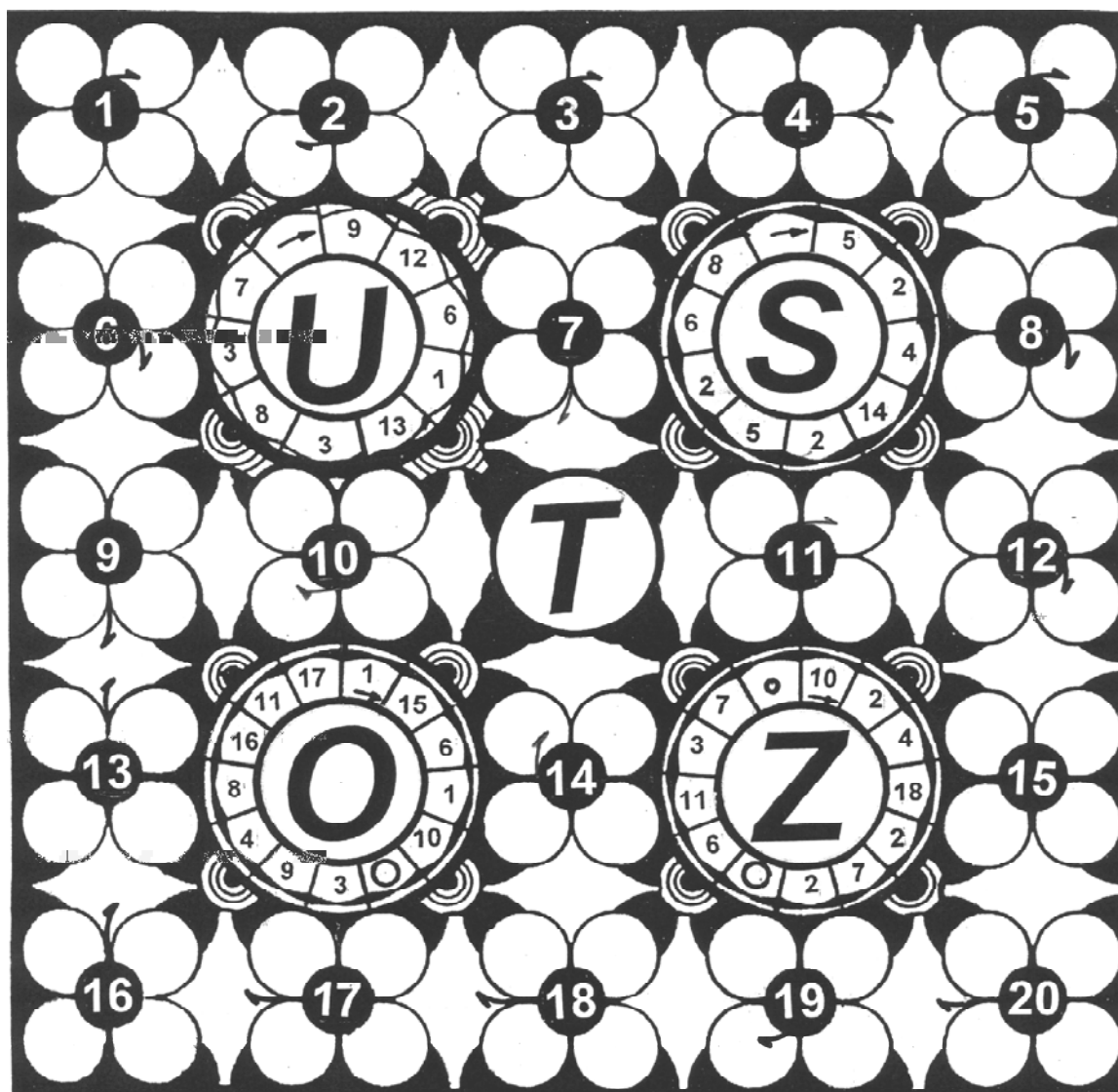
4. Мундиал ўйинларида ўн учта тўп киритиб рекорд ўрнатган француз футболчиси - 15, 5, 2, 4, 22, 2.

5. Мамлакатимизда илк футбол жамоалари тузилган шаҳар - 20, 17, 20, 5, 2.

6. Футбол ўйинини бошқарувчи - 16, 6, 19, 6, 14.

7. Тенг натижа билан якунланган ўйин - 10, 3, 11,6,2, 12.

Энди шакл атрофидаги рақамларни қалит сўзлари жавобларидаги мос ҳарфлар билан алмаштириб, муаммономани ҳал этинг. Бунда улардан миллионлар ўйини ҳақидаги нақл ва унинг муаллифини билиб оласиз.

АЙЛАНМА КРОССВОРД

Жавобларни шаклда белгиланган хонадан рақам атрофига соат мили йўналишида ёзинг. 1. Қадимги юнон файласуф олими. 2. Алишер Навоийнинг илк ижодини юксак баҳолаган замондоши, газалнавис шоир. 3. Ватандошимиз, қомусий аллома Абу Али ибн Синога дастлабки билимни берган устоз, замонасининг етук билимдони. 4. Илм-фаннинг бир неча соҳасини мукамал эгаллаган кишига берилган ном. 5. Ўзбек маърифатпарвар шоири, «Илм хосияти» шеъри муаллифи. 6. Устоздан билим ёки ҳунар ўрганувчи. 7. Хизмат кўрсатган спортчи, қиличбозликнинг рапира тури бўйича уч қарра жаҳон чемпиони, уч марта жаҳон кубоги голиби, олимпиада ўйинлари совриндори. 8. Ўзбек мумтоз, маърифатпарвар, газалнавис шоираси. 9. Касбни мукамал адо этишда зарур бўлган усталик. 10. Ўзбек мумтоз мутафаккир шоири, қуйидаги ҳикматли мисралар муаллифи:

Билмагани сўраб ўрганган олим.

Орлиниб сўрамаган ўзига золим. 11. Ахлоқий-таълимий мазмундаги «Гулистон», «Бўстон» асарлари муаллифи, мутафаккир шоир. 12. Қадимги юнон математиги, ўзининг номи билан аталувчи теорема муаллифи бўлган олим. 13. Билимлар ва таълим-тарбия маскани. 14. Ўзбекистон халқ ёзувчиси, «Олтин зангламас» романи муаллифи, «Буюк хизматлари учун» ордени соҳиби. 15. Хурмат, эътибор юзасидан тўхфа қилинган нарса, армуғон. 16. Устозларга бўлган мақтов, тасанно. 17. Ҳалол,

фидокорона меҳнат эвазига орттириладиган эъзоз, эътибор. 18. Билим ва тарбия берувчи, устоз. 19. Энг биринчи ўқув қўлланма. 20. Тирик организмларнинг ҳаёти ва ривожланиш қонуनларини ўрганувчи фан мутахассиси.

МУАММОНОМА

Аввало қуйида таърифланиб, рақамларда ифодаланган калит сўзларни топинг.

1. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган соҳибкор, Меҳнат қаҳрамони, «Токчилик бўйича амалий қўлланма» асари муаллифининг исми - 4, 8, 13, 2, 5, 2, 6.

2. Ватани, касб-корига чексиз садоқатли инсон - 15, 8, 16, 1, 17, 1, 4.

3. Алишер Навоий, Заҳириддин Муҳаммад Бобур ҳомийлигида фаолият олиб борган ўзбек мумтоз расоми - 10, 11, 14, 13, 1, 16.

4. Гулзор, обод маскан - 18, 2, 5, 2, 3.

5. Инсоннинг фикрлаш қобилияти, ақл, идрок - 1, 3, 7, 16, 2, 10, 9, 4, 1, 3.

7. Узумзор ва боғлар бунёдкори - 12, 1, 14, 8, 10, 17, 1, 4. Энди калит сўзлари жавоблари асосида шаклнинг ички қисмларидаги рақамларни мос ҳарфлар билан алмаштириб, муаммонони ҳал этинг. Бунда улардан йўналишлар бўйича ўқиш билан ҳикматли сўзларни билиб оласиз.

Тузувчи: Фозилжон ОРИПОВ

Агар босқинчилар ташқаридан туриб эшикни синдира бошласалар, сиз ичкаридан синдиришни бошланг. Бу ишингиз ёмон ниятли кишиларни кўрқитмаганда ҳам иккилантриб кўяди.

* * *

- Кўзиқорин териш учун қаерларга борасиз?
- Кўшниларнинг пешайвонига бораман.
- Қизик, улар ўша ерда кўзиқорин ўстиришадами?
- Йўқ, қуриртишади.

* * *

Тоғбеги сайёҳларга шундай маслаҳат беради:
— Бу жудаям хавфли чўққи. Фалокат юз бериб, арқон узилиб кетгудек бўлса, пастга парвоз чоғида ўнг тарафга қаранг: кўз олдингизда ажойиб бир гўзаллик намоён бўлади...

* * *

- Сардор, айт-чи, нега бунчалар ғамгинсан?
- Кеча тушимда бир ажойиб қиз билан танишган эдим.
- Хўш, бунинг нимаси ёмон?
- Энди унинг телефон рақамларини ёзиб олаётган эдим, хотиним уйғотиб юборди.

* * *

- Оҳ, агар сизнинг тош қалбингизни эрита олсайдим?!
- Қимматбаҳо тошлар билан уриниб кўринг!

* * *

- Мен аёлларнинг сир сақлай олишларига ҳеч қачон ишонмайман.
- Лекин менинг хотиним сир сақлашни жуда яхши билади. Биз ўн беш йилдан бери бирга яшаётган бўлсак-да, у бирон марта ҳам менга пуллар нимага кераклигини айтган эмас.

Нигина ҚОДИРОВА тайёрлади

Карл Павлович Брюллов

Карл Павлович Брюллов Санкт-Петербургда ёғоч ўймакори ва гравюра устаси, академик Павел Иванович Брюллов оиласида дунёга келади.

1809 йилдан 1821 йилгача устози Андрей Павлович Иванов сабоқлари остида Петербургдаги бадий академияда рангасвир сирларини ўрганади. Академиянинг ёрқин талабаси ҳисобланган Брюллов тарихий йўналишдаги ишлари бўйича олтин медал соҳибига айланади. 1820 йили яратилган «Нарцисс» картинаси рассомни илк бор кенг олмага танитди десак бўлади. 1822 йили рассомларни қўллаб-қувватлаш жамияти томонидан Брюллов Италияга командировкага юборилади.

У Римда тажриба ошириш билан бирга Мюнхен ва Дрезденга ҳам ташриф буюради. Римда «Италянка тушликка ҳозирлик» ва Рафаэлнинг «Афина мактаби» деворий ишидан нусха ишлаб бўлгач, ўзига мақсад қилиб қўйган тарихий сюжетдаги катта асари устида ишлашни бошлади. Бу картина бизга маълум ва машҳур бўлган асарларидан бири «Помпейнинг сўнги куни» асари эди. Брюллов 1852 йил 11 июнда Рим атрофидаги Манцианада вафот этди.

Пушкин ва Глинка рус адабиёти ва мусиқасида ёрқин из қолдиргандек, рус тасвирий санъатида из қолдира олмаси-да, Брюллов асарларидаги психологик анъана бошқа рассомлар асарларида ҳам давом этди. Таниқли рус рассомлари Крамской ва Перовдан Серов, Врубелгача бўлган рассомлар ижодида Брюллов анъаналарини кузатиш мумкин.

Комил ЖОНТОВ тайёрлади